

Qualitative

คู่มือ

การทำวิจัยเชิงคุณภาพ สำหรับครู กศน.

ส่วนวิจัยและพัฒนา

สถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภาคเหนือ

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการ

โครงสร้างคู่มือการทำวิจัยเชิงคุณภาพสำหรับครู กศน.

สาระสำคัญ	<ol style="list-style-type: none">1. การวิจัยเชิงคุณภาพจัดเป็นวิธีวิทยาการวิจัยรูปแบบหนึ่งในการแสวงหาทางเลือกในการพัฒนางานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งผู้วิจัยจำเป็นต้องทำความเข้าใจถึงความหมาย ขอบเขต ลักษณะ และเครื่องมือสำคัญในการทำวิจัยเชิงคุณภาพ2. วิธีวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึกข้อมูลภาคสนามและการศึกษาเอกสารเป็นหลัก วิเคราะห์ข้อมูลคู่ขนานไปกับการรวบรวมข้อมูล ครู กศน. จำเป็นต้องฝึกฝนตนเองเป็นพิเศษ จึงจะมีความสามารถใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ค้นหาองค์ความรู้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย3. แม้ว่าการใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จะได้ผลการวิจัยที่เจาะลึกและอธิบายปรากฏการณ์การจัดการศึกษาได้ แต่ก็มีข้อจำกัดต่าง ๆ ที่ควรทำความเข้าใจเช่นกัน ในปัจจุบันได้นำเอาแนวคิดวิธีการวิจัยเชิงปริมาณและวิธีการเชิงคุณภาพมารวมกันศึกษาหาคำตอบโจทย์ปัญหาการวิจัยทางการศึกษากันอย่างแพร่หลาย เรียกว่าวิธีวิจัยเชิงผสมผสาน หรือวิจัยผสมวิธี (Mixed Methods Research)
วัตถุประสงค์	เพื่อให้ครู กศน. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและสามารถนำวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพไปพัฒนางานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในชุมชนได้
ขอบข่ายเนื้อหา	ประกอบด้วยเนื้อหา 3 ตอน ตอนที่ 1 บทนำ <ol style="list-style-type: none">1.1 ความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพ1.2 ลักษณะสำคัญ เป้าหมาย และเหตุผลการเลือกวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ1.3 ความแตกต่างและความจำเป็นที่ต้องอยู่ร่วมกันของการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ตอนที่ 2 ประเภทของงานวิจัยเชิงคุณภาพและตัวอย่าง <ol style="list-style-type: none">2.1 การแบ่งประเภทงานวิจัยเชิงคุณภาพ2.2 ตัวอย่างงานวิจัยเชิงคุณภาพประเภทมุ่งพรรณนา2.3 ตัวอย่างงานวิจัยเชิงคุณภาพประเภทมุ่งอธิบาย ตอนที่ 3 การประยุกต์ใช้วิจัยเชิงคุณภาพ ข้อจำกัดและการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) <ol style="list-style-type: none">3.1 การประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพกับงาน กศน.3.2 ข้อจำกัดในการนำวิธีวิจัยเชิงคุณภาพไปใช้กับงาน กศน.3.3 วิธีวิจัยแบบผสมวิธี : ความหมายและตัวอย่าง
ระยะเวลาเรียน	ระยะเวลาเรียน ภาคทฤษฎีศึกษาไปความรู้และค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ต 20 ชั่วโมง ภาคปฏิบัติโดยการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมและทำใบงาน 20 ชั่วโมง รวม 40 ชั่วโมง

คำแนะนำการใช้คู่มือการทำวิจัยเชิงคุณภาพสำหรับครู กศน.

คู่มือการทำวิจัยเชิงคุณภาพสำหรับครู กศน. เล่มนี้ประกอบด้วย

1. เอกสารใบความรู้ที่ 1 – 9

2. ใบงานที่ 1 – 3

ครู กศน. จะต้องศึกษาเอกสารและทำกิจกรรมตามที่กำหนดไว้ในคู่มือฯ ดังนี้

1. การศึกษาเนื้อหาในคู่มือ

การศึกษาด้วยตนเองแตกต่างจากการศึกษาโดยการเข้าอบรม ฟังคำบรรยายโดยวิทยากรผู้มีความชำนาญเป็นอย่างมาก ครู กศน. จะต้องฝึกฝนตนเอง โดยอ่านและทำความเข้าใจเอกสารคู่มือทุกหน้าตามลำดับ แต่การอ่านเพียงอย่างเดียวอาจทำให้ครู กศน. ขาดข้อมูลบางอย่าง ควรศึกษาเพิ่มเติมจากเอกสารอื่นหรือค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ตเพิ่มเติม

2. การประเมินผลตนเอง

ก่อนที่ครู กศน. จะเริ่มศึกษาใบความรู้และทำกิจกรรม ครู กศน. จะต้องทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียน ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ครู กศน. ประเมินความเข้าใจก่อนทำการศึกษามีความเข้าใจมากน้อยหรือถูกต้องเพียงใด แล้วจึงศึกษาเนื้อหาในคู่มือ เมื่อศึกษาจบแล้ว ครู กศน. จะต้องทำแบบประเมินผลตนเองหลังเรียนอีกครั้ง เพื่อทดสอบดูว่ามีความเข้าใจเนื้อหาเพียงใด แบบประเมินผลเป็นแบบปรนัย จำนวน 20 ข้อ ไม่ควรเสียเวลาเกินกว่า 25 นาที

ถึงแม้ว่าครู กศน. จะทำแบบประเมินผลก่อนเรียนได้ดี (มากกว่าร้อยละ 80) ก็ไม่ควรจะงดศึกษาใบความรู้ในคู่มือฯ เพราะอาจมีแง่มุมต่าง ๆ ที่แตกต่างจากความคิดของครู กศน. และจะทำให้ครู กศน. มีความเข้าใจความรู้กว้างขวางขึ้นกว่าเดิม

3. การทำกิจกรรม

กิจกรรมในใบงาน ขอให้ครู กศน. ใช้ความคิดและทำกิจกรรมลงในใบงาน จะช่วยให้ครู กศน. ทบทวนความเข้าใจของตนเองในเรื่องนั้น ๆ ดีขึ้น ซึ่งครู กศน. ไม่ควรเปิดดูเฉลยก่อนทำใบงาน แต่ถ้าจะเปิดดูเฉลยก่อนก็ไม่ผิดกติกาเพราะแนวคำตอบที่ใบงานที่เฉลยไว้เป็นเพียงคำตอบจากผู้เขียนเท่านั้น ผู้อ่านอาจมีคำตอบที่เห็นเป็นอย่างอื่นได้ และการค้นคว้าเพิ่มเติมเพื่อแสวงหาแนวตอบอื่น ๆ ที่ไม่เหมือนกับที่เฉลยไว้จะเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ด้วยตัวของครูเองและนี่คือหลักการของ กศน. โดยแท้

ครู กศน. ควรศึกษาเอกสารคู่มือตามขั้นตอนที่กำหนดไว้จะได้รับผลอย่างเต็มที่ที่มีประสิทธิภาพพร้อมทั้งเข้าใจเนื้อหาดีขึ้น

แบบทดสอบก่อนเรียน

คำสั่ง เลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว

- ข้อใดคือความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะการเก็บข้อมูลและประเภทข้อมูล
 - เข้าไปอยู่ในชุมชนที่ศึกษาเป็นเวลานาน
 - ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึก
 - ต้องดำเนินการศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ
 - โจทย์คำถามการวิจัยต้องเป็นประเภทมุ่งพรรณนา
- ข้อใดเป็นองค์ประกอบสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพเมื่อนำไปปฏิบัติการในชุมชน
 - การมีส่วนร่วมของประชาชน
 - การเก็บข้อมูลโครงการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
 - การศึกษางานเอกสารที่เกี่ยวข้อง
 - การมีรูปแบบการวิจัยที่ชัดเจน
- สิ่งที่ต้องการศึกษาหรือหาคำตอบจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นของการวิจัยเชิงคุณภาพคือข้อใด
 - ชื่องานวิจัย
 - วัตถุประสงค์ของงานวิจัย
 - ความเป็นมาและความสำคัญ
 - ขั้นตอนการวิจัย
- การศึกษา “รายงานผลงานวิจัยเชิงคุณภาพ” ให้ประโยชน์ต่อผู้วิจัยในข้อใดมากที่สุด
 - กำหนดชื่อเรื่องได้กะทัดรัด
 - ตั้งสมมุติฐานงานวิจัยได้ถูกต้อง
 - ได้แนวความคิดการออกแบบงานวิจัย
 - นำเครื่องมือวิจัยมาประยุกต์ใช้
- ประโยชน์สูงสุดของการทำวิจัยเชิงคุณภาพในชุมชนคือข้อใด
 - การได้แนวทางแก้ปัญหา
 - ประยุกต์ใช้ในการดำเนินงาน
 - การได้ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนตรงกับสภาพจริง
 - การเพิ่มพูนปริมาณข้อมูลสำหรับการวางแผน

6. การสรุปผลการวิจัยที่ถูกต้อง สอดคล้องกับข้อใด
 - ก. ความเป็นมาของการวิจัย
 - ข. วัตถุประสงค์ของการวิจัย
 - ค. แบบแผนการวิจัย
 - ง. กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

7. เป้าหมายสำคัญของการใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพคือข้อใด
 - ก. เป็นปากเป็นเสียงให้ผู้ไร้พลังต่อรอง
 - ข. ศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มคนที่เข้าถึงยาก
 - ค. ทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อปรากฏการณ์และได้มุมมองใหม่
 - ง. ติดตามร่องรอยเหตุการณ์ที่มีความเฉพาะหรือไม่คาดคิด

8. ข้อใดเป็นการวิจัยที่ใช้วัตถุประสงค์เป็นเกณฑ์ในการจำแนก
 - ก. วิจัยเชิงประวัติศาสตร์
 - ข. วิจัยในชั้นเรียน
 - ค. วิจัยเชิงทดลอง
 - ง. วิจัยเชิงอธิบาย

9. ข้อใดเป็นงานวิจัยประเภทมุ่งอธิบาย
 - ก. ความคิดเห็นของประธาน อบต. ในเขตจังหวัดลำปางที่มีต่อการประสานงาน จัดกิจกรรม กศน. ของ กศน.อำเภอก
 - ข. ลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาทางไกลจังหวัดราชบุรี
 - ค. ความต้องการด้านการจัดการเรียนการสอนของผู้เรียนหลักสูตรหมอนวดแผนโบราณ กศน. อำเภอก ในจังหวัดภาคเหนือตอนบน
 - ง. ปัจจัยบางประการที่มีผลต่ออัตราการจบการศึกษาในระดับ ม.ปลายหลักสูตร กศน.ขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 ของชาวเขาในจังหวัดเชียงใหม่

10. ในการทำวิจัยเชิงปริมาณหรือการวิจัยเชิงคุณภาพ มีตัวแปร 2 ประเภท คือข้อใด
 - ก. ตัวแปรต้นและตัวแปรตาม
 - ข. ตัวแปรกระทำและตัวแปรสาเหตุ
 - ค. ตัวแปรทดลองและตัวแปรจัดกระทำ
 - ง. ตัวแปรทำนายและตัวแปรต่อเนื่อง

11. ข้อใดต่อไปนี้เป็นคำถามการวิจัยแบบเชิงอธิบาย (explanation question)
 - ก. สภาพหนี้สินของผู้บริหาร กศน. ในเขตภาคเหนือเป็นอย่างไร
 - ข. ความคิดเห็นของนักศึกษา กศน. ในการจัดพบกลุ่มของครู กศน. ตำบลในเขต อ.เมืองลำปาง เป็นอย่างไร
 - ค. การบริหารของผู้อำนวยการ กศน.อำเภอในจังหวัดนครสวรรค์เป็นแบบใด
 - ง. เงื่อนไขหรือปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อประสิทธิภาพการประกันคุณภาพการศึกษาของ กศน. อำเภอ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

12. ครู กศน. จะแก้ไขข้อจำกัด “การที่ต้องอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลาอย่างต่อเนื่อง” ในการศึกษาปรากฏการณ์ด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ คือ ข้อใด
 - ก. ใช้เทคนิคการสนทนากลุ่มเพื่อให้ข้อมูล เชิงลึก
 - ข. การออกแบบการวิจัยโดยใช้พหุกรณี (Multi.site Case Studies)
 - ค. การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informat)
 - ง. ใช้ตัวเองเป็นเครื่องมือสำคัญในการดำเนินการวิจัย

13. ควรใช้เรื่องใดต่อไปเพื่อประเมินคุณภาพของรายงานวิจัยเชิงคุณภาพ
 - ก. นักวิจัย
 - ข. ข้อมูลและการวิเคราะห์
 - ค. ความเชื่อถือได้ของข้อค้นพบ
 - ง. ถูกทุกข้อ

14. ขั้นตอนใดที่ควรใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในการทำวิจัยในชั้นเรียนมากที่สุด
 - ก. ศึกษาปัญหาของนักศึกษาใน กศน. ตำบล
 - ข. จัดลำดับความสำคัญของปัญหา
 - ค. การหาวิธีการหรือสร้างนวัตกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา
 - ง. การทดลองใช้วิธีการหรือนวัตกรรมแก้ไขปัญหา

15. ข้อใดเป็นขั้นตอนแรกของการใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในการพัฒนาหลักสูตร
 - ก. ศึกษาองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน
 - ข. การนำองค์ความรู้มากร่างจัดทำเป็นหลักสูตร
 - ค. วางแผนและดำเนินกิจกรรมนำหลักสูตรไปใช้
 - ง. การทำวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อหาข้อมูลของชุมชนอย่างลึกซึ้งและรอบด้าน

16. การประเมินโครงการ ข้อใดควรใช้วิธีการเชิงคุณภาพควบคู่กับวิธีการเชิงประมาณ
 - ก. กระบวนการใช้หลักสูตร
 - ข. การนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร
 - ค. การใช้ทรัพยากรเพื่อสนับสนุนการใช้หลักสูตร
 - ง. ถูกทุกข้อ

17. การวิจัยในข้อใดเกี่ยวข้องกับแนวคิดการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research)
- ก. การวิจัยเชิงบรรยาย-การวิจัยเชิงอธิบาย
 - ข. การวิจัยเชิงปริมาณ-การวิจัยเชิงคุณภาพ
 - ค. การวิจัยเชิงทดลอง-การวิจัยกึ่งทดลอง
 - ง. การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์-การวิจัยเชิงย้อนรอย
18. ข้อใดเป็นการป้องกันการลืมนับในกระบวนการสังเกตและสัมภาษณ์อย่างมีส่วนร่วม
- ก. เอาใจใส่ทุกอย่างที่เกิดขึ้น สังเกตให้กว้างขวางที่สุด
 - ข. ใช้ประสบการณ์ทั้งในฐานะคนในและคนนอกในเวลาเดียวกัน
 - ค. ทบทวนย้อนหลังภายหลังจากการสังเกตในแต่ละวัน
 - ง. จดบันทึกอย่างละเอียด
19. ข้อใดคือคุณสมบัติที่สำคัญของการเป็นนักสัมภาษณ์ที่ดี
- ก. สุภาพ : ให้ออกาสผู้ตอบพูดจนจบก่อนตั้งคำถามต่อไป รอได้ระหว่างที่ผู้ตอบเงยบออยู่
 - ข. เปิดกว้าง : สำหรับทุกเรื่อง ทุกประเด็นที่อาจสำคัญต่อเรื่องที่ทำการศึกษา
 - ค. ฟังอย่างวิพากษ์ : ไม่เชื่อตามสิ่งที่ได้ฟังเสมอไป ถามคำถามเพื่อทดสอบความน่าเชื่อถือ
 - ง. ตีความเก่ง : สามารถตีความสิ่งที่ได้ฟังและขอให้ผู้ตอบยืนยันว่าสิ่งที่ตีความนั้นถูกต้อง
20. ข้อใด ไม่ใช่ วิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบประยุกต์
- ก. การสนทนากลุ่ม
 - ข. การศึกษารายกรณี
 - ค. การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนา
 - ง. การวิจัยแบบผสมวิธี

ตอนที่ 1

บทนำ

- วัตถุประสงค์**
1. อธิบายความหมายลักษณะสำคัญ เป้าหมายและเหตุผลการเลือกใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ
 2. ยอมรับและเห็นความสำคัญของวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้วิธีการสังเกต สัมภาษณ์ การบันทึกข้อมูลภาคสนามและการศึกษาเอกสารว่าเป็นทางเลือกหนึ่งที่สำคัญ นอกเหนือจากการใช้แบบสอบถาม
 3. เห็นความแตกต่างของการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ

- สาระสำคัญ**
- ประกอบด้วยใบความรู้ 3 เรื่องคือ
1. ความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพ
 2. ลักษณะสำคัญ เป้าหมาย และเหตุผลการเลือกใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ
 3. ความแตกต่างและความจำเป็นต้องอยู่ร่วมกันของการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

- ขั้นตอนการเรียนรู้**
1. อ่านและทำความเข้าใจใบความรู้ที่ 1- 3
 2. ศึกษาใบงานที่ 1 ซึ่งมีคำถาม 5 ข้อ แล้วตอบคำถาม
 3. ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับความหมาย ความสำคัญและวิธีการเก็บข้อมูลภาคสนาม ของการวิจัยเชิงคุณภาพ เพิ่มเติมจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนค้นคว้าเพิ่มเติมทาง อินเทอร์เน็ตและจัดทำเป็นใบความรู้เพิ่มเติม

ใบความรู้ที่ 1

ความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพมีบทบาทในงานพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียนอย่างมาก ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) โดยในปีงบประมาณ 2530 กองแผนงาน กรมการศึกษาออกโรงเรียน ได้จัดประชุมปฏิบัติการเพื่อพัฒนาแนวทางการปฏิบัติงานการศึกษาออกโรงเรียนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 โดยนำเอาแนวคิดการจัดทำแผนแบบจุลภาค (micro planning) มาใช้ ต่อมาในปีงบประมาณ 2532 กองแผนงาน กรมการศึกษาออกโรงเรียน ได้จัดอบรมบุคลากรเรื่อง การวิจัยเชิงคุณภาพเพราะยึดแนวคิดที่ว่า ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพมีส่วนทำให้การจัดทำแผนจุลภาคให้มีความสมบูรณ์และเป็นไปได้ในทางปฏิบัติเพราะวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นวิธีวิจัยเพื่อศึกษาเรื่องเกี่ยวกับสังคมและมนุษย์ในสังคม เหมาะสมที่จะใช้ในงานด้านสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และศึกษาศาสตร์

ความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพ

มีผู้ให้ความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพไว้หลายคนในเอกสารเล่มนี้ขอนำเสนอเพียง 2 ท่าน คือ สุภางค์ จันทวานิช และ ศุภกิจ วงศ์วิพัฒน์นุกิจ ขอให้ครู กศน. ศึกษาความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติม แล้วเขียนตอบในใบงาน

สุภางค์ จันทวานิช (2548) การวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การแสวงหาความรู้โดยการพิจารณาปรากฏการณ์สังคม จากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงในทุกมิติ เพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์กับสภาพแวดล้อม วิธีการนี้จะสนใจข้อมูลด้านความรู้สึกนึกคิด ความหมาย ค่านิยมหรืออุดมการณ์ของบุคคลนอกเหนือไปจากข้อมูลเชิงปริมาณ มักใช้เวลานานในการศึกษาติดตามระยะยาว ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการเป็นวิธีการหลักในการเก็บข้อมูล และเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

ศุภกิจ วงศ์วิพัฒน์นุกิจ (2550) กล่าวว่า การวิจัยเชิงคุณภาพ หมายถึง การวิจัยที่มุ่งทำความเข้าใจตีความและให้ความหมายแก่ปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ เจตคติ พฤติกรรมและวัฒนธรรมของมนุษย์โดยมีวิธีการเก็บข้อมูลหลายๆ วิธีในทุกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น การสัมภาษณ์ การสังเกต นักวิจัยอาจแฝงตัวเองเข้าไปคลุกคลีอยู่กับประชากรในชุมชนหรือท้องถิ่นที่ต้องการศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูล ไม่เน้นการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นตัวเลข แต่ให้ความสำคัญกับการตีความและสังเคราะห์ข้อค้นพบบนพื้นฐานของข้อเท็จจริงที่เก็บได้ แล้วนำเสนอข้อค้นพบในรูปแบบการบรรยายหรืออาจสร้างออกมาเป็นทฤษฎีที่ใช้อธิบายพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของมนุษย์หรือปรากฏการณ์ทางสังคมได้หรือช่วยสร้างสมมติฐานเพื่อใช้ประโยชน์ในการวิจัยต่อไป

สรุป ความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น ถ้าพิจารณาจากความหมายที่กำหนดโดย สุภางค์ จันทวานิช (2548) สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือ 1) ความหมายในลักษณะของเป้าหมายและวิธีวิจัย 2) ความหมายในลักษณะของการเก็บข้อมูลและประเภทข้อมูล ดังนี้

1. ความหมายในลักษณะของเป้าหมายและวิธีการศึกษา

การวิจัยเชิงคุณภาพ คือ วิธีการศึกษาโดยมีเป้าหมายเพื่อหาความจริงโดยการพิจารณาปรากฏการณ์จากสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริงในทุกมิติเพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์กับสภาพแวดล้อมนั้น วิธีการนี้ให้ความสนใจ ในข้อมูลด้านประวัติชีวิต โลกทัศน์ ความรู้สึกนึกคิดของบุคคล นอกเหนือไปจากข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้วิธีการศึกษาโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ เป็นวิธีการหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลและเน้นการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

2. ความหมายในลักษณะของวิธีการเก็บข้อมูลและประเภทข้อมูล

การวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการวิจัยที่ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการสังเกตโดยเข้าไปอยู่ในชุมชนที่ศึกษา ประกอบกับการสนทนาพูดคุยและสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ดังที่นักมานุษยวิทยาปฏิบัติหรืออาจเป็นการศึกษาโดยอาศัยเอกสารตั้งที่นักประวัติศาสตร์ศึกษา การตีความและการสร้างข้อสรุปก็ได้อาศัยข้อมูลประเภท ตัวเลขสถิติเป็นหลัก หากแต่สร้างขึ้นจากข้อมูลที่ได้สังเกตมาด้วยตนเองและเรื่องราวที่ได้รับฟังมาจากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ

ใบความรู้ที่ 2

ลักษณะสำคัญ เป้าหมายและเหตุผลการเลือกใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

ลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงคุณภาพมีลักษณะสำคัญ ดังนี้ (สุภางค์ จันทวานิช. 2548)

1. เน้นการมองปรากฏการณ์ให้เห็นภาพรวม โดยการมองจากหลายแง่มุม การศึกษาปรากฏการณ์สังคมจะต้องกระทำโดยศึกษาปรากฏการณ์นั้นจากแง่มุมหรือแนวคิดทฤษฎีที่มีความหลากหลายมากกว่ายึดแนวคิดอันใดอันหนึ่งเป็นหลัก นอกจากนั้นไม่พิจารณาปรากฏการณ์อย่างเป็นเสี่ยงเดียวด้านใดด้านหนึ่ง
2. เป็นการศึกษาติดตามระยะยาวและเจาะลึก เพื่อให้เข้าใจความเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์สังคมซึ่งมีความเป็นพลวัต
3. ศึกษาปรากฏการณ์ในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติเพื่อให้เข้าใจความหมายของปรากฏการณ์ มักมีการวิจัยสนาม (field research) ไม่มีการควบคุมและทดลองในห้องปฏิบัติการเพราะทำให้ผู้วิจัยไม่เห็นปรากฏการณ์ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม
4. คำนึงถึงความเป็นมนุษย์ของผู้ถูกวิจัย ด้วยเหตุที่การศึกษาปรากฏการณ์สังคมเป็นการศึกษามนุษย์ จึงให้ความสำคัญและเคารพผู้ถูกวิจัยในฐานะเพื่อนมนุษย์ จะเข้าไปสัมผัส สร้างความสนิทสนมและความไว้วางใจ เชื่อใจ เข้าใจ ไม่มีแบ่งเขาแบ่งเรา ไม่นำข้อมูลของผู้ถูกวิจัยไปใช้ในทางที่เสื่อมเสีย ไม่ฝืนใจเมื่อผู้ถูกวิจัยไม่เต็มใจตอบ นักวิจัยจะเข้าไปสัมผัสมากกว่าจะใช้เครื่องมือใดเป็นสื่อกลาง
5. ใช้การพรรณนาและการวิเคราะห์แบบอุปนัย เป็นการนำข้อมูลรูปธรรมย่อย ๆ หลาย ๆ กรณี มาสรุปเป็นข้อสรุปเชิงนามธรรม โดยพิจารณาร่วมในสิ่งที่พบ จะเน้นการวิเคราะห์แบบอุปนัยมากกว่าใช้สถิติตัวเลข
6. เน้นปัจจัยหรือตัวแปรด้านความรู้สึกนึกคิด จิตใจ ความหมาย ในปรากฏการณ์สังคม นักวิจัยเชิงคุณภาพเชื่อว่า องค์ประกอบด้านจิตใจ ความคิดและความหมายคือสิ่งที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมมนุษย์ และเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมมนุษย์ที่แสดงออกมา

เป้าหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพ

มีเป้าหมายทั่วไปเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติ ทำความเข้าใจความหมายของปรากฏการณ์นั้น ๆ โดยให้ความสำคัญกับสังคม วัฒนธรรมและความหมายในทัศนะของผู้ถูกศึกษาหรือ “คนใน” (emic)

การวิจัยเชิงคุณภาพมีเป้าหมายเฉพาะดังนี้

1. ทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อปรากฏการณ์และได้มุมมองใหม่
2. ขุดคุ้ยข้อมูลเชิงลึกที่ไม่สามารถหาได้จากการวิจัยเชิงปริมาณ

3. ศึกษาเรื่องที่มีความละเอียดอ่อน
4. ติดตามร่องรอย เหตุการณ์ที่มีความเฉพาะหรือไม่คาดคิด
5. ให้ข้อมูลที่ลุ่มลึกของสถานการณ์ที่ซับซ้อน
6. ศึกษาประสบการณ์ในแง่มุมเชิงวัฒนธรรม
7. ศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มคนที่เข้าถึงยาก
8. เป็นปากเป็นเสียงให้กลุ่มคนด้อยโอกาสและหรือผู้ไร้พลังต่อรอง
9. ขยายความปรากฏการณ์และการตีความ การให้ความหมายของผู้เป็นเจ้าของปรากฏการณ์

เหตุผลของการเลือกใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นวิธีการศึกษาหาความจริงทางสังคมตามแนวคิดแบบปรากฏการณ์นิยม ซึ่งให้ความสำคัญกับการศึกษาบริบท (context) ของปรากฏการณ์ อันหมายถึงเงื่อนไขและสภาพแวดล้อมโดยรวมและโดยรอบของปรากฏการณ์ที่ให้ความหมาย ซึ่งมีผลต่อการดำรงอยู่ของปรากฏการณ์ที่ศึกษาอย่างลึกซึ้ง ดังนั้นนักวิจัยเชิงคุณภาพจึงต้องทำความเข้าใจขอบเขตแนวคิดของการวิจัยเชิงคุณภาพให้ชัดเจนว่างานวิจัยเชิงคุณภาพเน้นการศึกษาอย่างลึกซึ้งในปรากฏการณ์เฉพาะที่ต้องการการเข้าใจความหมายและการตีความ ดังนั้น งานวิจัยประเภทนี้จึงมีความจำกัดในตัวเองในเรื่องของการอ้างอิงสู่ประชากรหรือภาพรวม (generalization) แต่จะนำไปอ้างอิงได้เฉพาะกับบริบทที่คล้ายคลึงกัน ใช้เวลาศึกษานานเพราะนักวิจัยต้องใช้เวลาในการสร้างความสัมพันธ์ ความเชื่อถือไว้วางใจกับผู้คนในบริบทที่ศึกษาเป็นอย่างดี จึงจะได้ข้อมูลที่ลึกซึ้ง หลากหลาย รอบด้าน นอกจากนี้ นักวิจัยต้องมีความสามารถเฉพาะในการเป็นผู้มีสหวิทยาการในตนเอง ตลอดจนความสามารถในการอธิบายปรากฏการณ์ในแง่มุมของคน มีความรู้ความเข้าใจในปรัชญา ธรรมชาติของความรู้ การแสวงหาความรู้และวิธีวิทยาการวิจัยของการวิจัยเชิงคุณภาพแล้ว แบบการวิจัยนี้ยังต้องการนักวิจัยที่มุ่งมั่นจะตอบคำถามงานวิจัยอย่างจริงจัง

จากข้อจำกัดดังกล่าวร่วมกับลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำให้การวิจัยเชิงคุณภาพสามารถกระทำได้ในสภาพการดังต่อไปนี้

1. เมื่อต้องการสร้างสมมติฐานหรือทฤษฎีใหม่ ๆ
2. เมื่อต้องการทำความเข้าใจกระบวนการเกิดปรากฏการณ์ทางสังคม
3. เมื่อต้องการศึกษาหาความหมาย ข้อเท็จจริงที่อธิบายลักษณะที่เป็นนามธรรมในสังคมวัฒนธรรมนั้น ๆ
4. เมื่อต้องการทำความเข้าใจเหตุผลของข้อมูลบางอย่าง เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจ
5. เมื่อต้องการวิจัยเพื่อปรับเปลี่ยน พัฒนาองค์กร แก้ไขปัญหา เพิ่มพูนประสิทธิภาพของการทำงาน โดยการให้ผู้เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย
6. คำถามงานวิจัยของเรื่องที่ศึกษาหรือวิจัย ต้องใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพนั่นคือ คำถามว่ามีอะไรเกิดขึ้นในปรากฏการณ์นั้น ทำไมจึงเกิดและเกิดได้อย่างไร

7. หัวข้อที่ศึกษานั้นยังไม่มีการขุดคุ้ยในเชิงลึก ยังไม่มีคำอธิบายที่ชัดเจนและ/หรือยังไม่มีทฤษฎีใด ๆ มาอธิบายได้ หรือต้องการสร้างทฤษฎีใหม่
8. ต้องการนำเสนอรายละเอียดเชิงลึกของหัวข้อที่ศึกษา โดยที่ข้อมูลและองค์ความรู้ที่มีอยู่ยังไม่มากพอและอาจมีมุมมองใหม่ที่ยังไม่มีการศึกษามาก่อน
9. ต้องการศึกษบุคคลในสถานการณ์ธรรมชาติของผู้ถูกศึกษา
10. ต้องการนำเสนอเรื่องราวที่ผู้วิจัยเข้าไปอยู่ในเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์นั้น ๆ
11. มีเวลาและทรัพยากรมากเพียงพอสำหรับการเก็บข้อมูลที่ใช้เวลานาน เพราะต้องการข้อมูลที่รุ่มรวย (rich and thick) และการวิเคราะห์ข้อมูลจำนวนมาก
12. ผู้ใช้งานวิจัยต้องการข้อค้นพบจากงานวิจัยเชิงคุณภาพ
13. นักวิจัยต้องมีบทบาทเป็นผู้เรียนรู้จากผู้ให้ข้อมูลและนำเสนอข้อค้นพบที่เป็นโลกทัศน์ของผู้ให้ข้อมูล ไม่ใช่บทบาทของผู้เชี่ยวชาญที่ตัดสินเรื่องของผู้ถูกวิจัย

ใบความรู้ที่ 3

ความแตกต่างและความจำเป็นที่ต้องอยู่ร่วมกัน ของการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ

เมื่อพิจารณาการวิจัยเชิงคุณภาพกับการวิจัยเชิงปริมาณ ทั้งลักษณะของข้อมูล โครงสร้างของกระบวนการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วจะพบว่า ลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ อยู่บนพื้นฐานของการแสวงหาคำตอบการวิจัยเดียวกัน แต่จุดเด่นและความลุ่มลึกของการศึกษาแตกต่างกัน จึงมีข้อจำกัดที่แตกต่างกันออกไป โดยลักษณะข้อมูลเชิงปริมาณสูง เน้นโครงสร้างการวิจัยมาก ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นโครงสร้างการวิจัยน้อย

ลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีลักษณะเชิงคุณภาพ มีคำอธิบายต่าง ๆ มาก โครงสร้างของกระบวนการวิจัยจึงมีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับลักษณะพื้นที่ที่ศึกษาและลักษณะของชุมชน ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการเน้นการสังเกต การสัมภาษณ์ ส่วนการสำรวจจะน้อยลงไปและวิธีการทดลองแทบไม่มีเลย ส่วนลักษณะการวิจัยเชิงปริมาณเป็นการศึกษาที่เน้นข้อมูลเชิงประจักษ์ พฤติกรรมมนุษย์ จึงเป็นข้อมูลที่มีลักษณะเชิงปริมาณสูง ต้องการตัวเลข ความถี่ โครงสร้างของกระบวนการวิจัยจึงต้องรัดกุม มีระบบขั้นตอนที่แน่นอน เน้นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการทดลอง การสำรวจ ส่วนวิธีการสัมภาษณ์และการสังเกตมีน้อย อย่างไรก็ตามประเภทของการวิจัย ทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณขึ้นอยู่กับปัญหาของการวิจัยและการวิจัยบางเรื่องมีการใช้วิธีการวิจัยทั้ง 2 ประเภทผสมผสานกัน ซึ่งเรียกว่า วิจัยแบบผสมวิธี (โปรดศึกษา ใบความรู้ที่ 9)

ความแตกต่างของการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ

การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ มีข้อแตกต่างดังนี้

ความแตกต่าง	การวิจัยเชิงคุณภาพ	การวิจัยเชิงปริมาณ
1. ปรัชญา/แนวคิดพื้นฐาน	ปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology)	ปฏิฐานนิยม (Positivism)
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย	เข้าใจความหมาย ระบบคิด เหตุผล กระบวนการเกิดปรากฏการณ์ สร้างแนวคิด/ทฤษฎี	อธิบายสมมติฐาน พิสูจน์แนวคิด สมมติฐาน และ/หรือทฤษฎี
3. คำถามวิจัย	ทำไม อย่างไร เพราะเหตุใด	มีอะไรเกิดขึ้น จำนวนเท่าใด มีความสัมพันธ์กันหรือไม่ เป็นไปตามสมมติฐานหรือไม่
4. วิธีการศึกษา	ใช้วิธีอุปนัย มากกว่า นิรนัย	ใช้วิธีนิรนัย มากกว่า อุปนัย
5. กรอบแนวคิด	กำหนดกรอบแนวคิดไว้กว้าง ๆ เพื่อเป็นจุดเริ่มต้นในการศึกษา แต่เมื่อดำเนินการ	กำหนดกรอบแนวคิดที่ชัดเจน เพื่อใช้กำหนดทิศทางการศึกษาทั้งหมด

ความแตกต่าง	การวิจัยเชิงคุณภาพ	การวิจัยเชิงปริมาณ
	ศึกษาแล้ว กรอบแนวคิดจะมีการปรับเปลี่ยนไปตามองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากกระบวนการศึกษาและผลการศึกษา	ซึ่งรวมถึงการสร้างเครื่องมือ การวิเคราะห์ผลการศึกษาและการอภิปรายผล
6. ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง	ไม่เน้นการสุ่มเพื่อเป็นตัวแทนแต่ศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (key information) เพื่อให้เห็นความลึกซึ้งของปรากฏการณ์ที่ศึกษา เก็บข้อมูลขนาดเล็กจากแหล่งข้อมูลที่มีลักษณะเฉพาะที่ผู้วิจัยแน่ใจว่าเป็นผู้มีประสบการณ์หรือ “รู้” ในสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการจะศึกษา	กำหนดประชากรและมีกระบวนการสุ่มตัวอย่างเฉพาะตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยประเภทนั้น ๆ เพื่อให้สามารถเป็นตัวแทนของประชากรได้ดีที่สุด
7. เครื่องมือวิจัย	ตัวนักวิจัยที่ได้รับการฝึกวิธีการคิด การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ตีความและการพัฒนาคุณสมบัติเฉพาะมาเป็นอย่างดี	เครื่องมือวัดต่าง ๆ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์
8. วิธีการเก็บข้อมูล	ใช้หลายวิธีร่วมกัน เช่น การสังเกต สัมภาษณ์ สทนากลุ่ม ใช้แบบวัดบางอย่างประกอบเพื่อให้ได้ข้อมูลหลากหลายรอบด้านเพื่อให้ได้คำตอบที่มองจากทัศนะของผู้ถูกศึกษา หรือทัศนะของ “คนใน” (emic / insider viewpoint)	อาจใช้วิธีเดียวหรือหลายวิธีประกอบกัน ภายใต้กรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ ภายใต้กรอบแนวคิดที่กำหนดไว้เพื่อให้ได้ข้อมูลในทัศนะของผู้วิจัย หรือ “คนนอก” สังคมที่ศึกษา (Etic /outsider viewpoint) ที่กำหนดโดยกรอบทฤษฎี
9. ลักษณะข้อมูล	ส่วนใหญ่เป็นข้อมูลเชิงคุณลักษณะเพราะเป็นเรื่องความคิด ค่านิยม โลกทัศน์ ประสบการณ์ต่าง ๆ	ส่วนใหญ่เป็นข้อมูลที่สามารทำให้ค่าเป็นคะแนนหรือวัดเป็นตัวเลขได้
10.ความแม่นยำและเชื่อถือได้ของข้อมูล	ใช้ความเข้มงวด (rigor) และไว้ใจได้ (credibility) คุณภาพนักวิจัย โดยการควบคุมกระบวนการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล การสะท้อนข้อมูลไปยังแหล่งที่มาของข้อมูล และข้อมูลอื่น ๆ จากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง	ใช้วิธีการทางสถิติ ร่วมกับการใช้ผู้เชี่ยวชาญ
11.วิเคราะห์ข้อมูล	เป็นการทำความเข้าใจตีความเนื้อหาของข้อมูล เช่น การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) การตีความ (interpretative) ซึ่งกระทำไปพร้อมกับการเก็บข้อมูล และผู้วิเคราะห์ข้อมูลต้องเป็นนักวิจัยเองเท่านั้น เพราะจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในบริบทที่ศึกษาเป็นอย่างดี	ใช้คณิตศาสตร์ สถิติเป็นหลัก ซึ่งกระทำภายหลังจากการเก็บข้อมูลแล้วเสร็จและประมวลผล ทั้งนี้ ผู้วิเคราะห์ข้อมูล อาจไม่ใช่นักวิจัยที่มนักวิจัยก็ได้

ความแตกต่าง	การวิจัยเชิงคุณภาพ	การวิจัยเชิงปริมาณ
12.รายงานวิจัย	รูปแบบไม่ตายตัว เน้นการบรรยายสภาพแวดล้อม บริบท อธิบายปรากฏการณ์และความเชื่อมโยงกับทฤษฎีแนวคิดต่าง ๆ พร้อมกับนำเสนอองค์ความรู้จากผลการศึกษา	มักมีรูปแบบเฉพาะตายตัวตามแบบการวิจัย (research design) ที่ใช้ศึกษา

ความจำเป็นที่ต้องอยู่ร่วมกัน

เราได้เห็นแล้วว่าวิธีการวิจัยทั้ง 2 แบบนี้มีความแตกต่างกันมาก นักวิจัยเชิงคุณภาพจึงยืนยันว่าวิธีวิจัยเชิงปริมาณไม่สามารถเข้ามาชดเชยหรือแทนที่วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพได้ เพราะการวิจัยที่เกี่ยวกับมนุษย์ไม่ได้ต้องการการอธิบายความสัมพันธ์ในเชิงที่เป็นเหตุเป็นผลแก่กันเท่านั้น แต่ต้องการหาความหมายของตัวแปรที่กำหนดใช้กัน

อย่างไรก็ตามลักษณะที่ต่างกันเป็นสองแนวทางนี้ไม่ได้ทำให้วิธีวิจัย ทั้ง 2 แบบ เป็นปฏิปักษ์ต่อกัน ตรงกันข้ามลักษณะดังกล่าวกลับเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างและเกื้อกูลกันและกันให้ถึงพร้อมซึ่งสมบูรณ์ ลักษณะที่ต้องพึงพาอาศัยกันคือมีในสิ่งที่อีกฝ่ายหนึ่งขาด กล่าวคือ การวิจัยเชิงคุณภาพจะช่วยให้ผู้วิจัยเกิดความกระจ่างเกี่ยวกับสถานการณ์หนึ่ง ๆ ในสังคมตามที่ปรากฏอยู่ในขณะเดียวกันการวิจัยเชิงปริมาณก็หยิบยื่นวิธีการตัดสินใจว่าข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปรากฏการณ์สังคมที่ได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นจะนำไปใช้กับกรณีอื่น ๆ โดยทั่วไปได้แค่ไหน ทำอย่างไรข้อจำกัดของการศึกษาเฉพาะกรณีในการวิจัยเชิงคุณภาพจะได้รับการแก้ไขและช่วยเหลือโดยการวิจัยเชิงปริมาณ ดังนั้น ในการวิจัยจึงได้พยายามผสมผสานแนวคิดของการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยถือว่าข้อมูลทั้งสองมิติต่อเนื่องกันเพื่อตอบคำถามทางการศึกษาให้ได้ประโยชน์สูงสุด “วิธีการเชิงผสมผสาน” ดังกล่าวมาจากคำว่า “mixed method” มากกว่าจะใช้คำว่า “วิธีวิทยาเชิงผสมผสาน” (mixed methodology)

ใบงานที่ 1

ความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพ

เมื่อท่านศึกษา ใบความรู้ที่ 1-3 เสร็จแล้วให้แสวงหาความรู้เพิ่มเติม (จากการศึกษาเอกสารหรือสืบค้นจากอินเทอร์เน็ต) แล้วตอบประเด็นคำถาม 5 ข้อ ต่อไปนี้

1. ความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) คืออย่างไร (บอกมาอย่างน้อย 2 ความหมายที่ไม่ซ้ำกับใบความรู้ที่ 1)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. วิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) มีชื่อเรียกอย่างไรบ้าง (บอกมาอย่างน้อย 3 ชื่อหรือมากกว่าก็ได้)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. วิธีการศึกษาหาความรู้แบบอุปนัยและนิรนัย มีความแตกต่างกันอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. แนวคิดปฏิฐานนิยม (เชิงปริมาณ) และแนวคิดปรากฏการณ์นิยม (เชิงคุณภาพ) คืออย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. ครู กศน. ผู้สนใจทำวิจัยเชิงคุณภาพต้องฝึกฝนตนเองให้มีคุณสมบัติพิเศษบางประการอะไรบ้าง เพื่อให้สามารถดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 2

ประเภทของงานวิจัย เชิงคุณภาพและตัวอย่าง

วัตถุประสงค์

1. ต้องการอธิบายให้เข้าใจว่าการแบ่งประเภทงานวิจัยมีหลายวิธี สุดแล้วแต่จะยึดเอาฐาน (Basis) อะไรมาจำแนก ถ้าใช้การออกแบบงานวิจัยมาเป็นฐานในการเรียกประเภทแบ่งได้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง การวิจัยกึ่งทดลอง ถ้าใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นฐานจำแนกแบ่งประเภทได้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นต้น เพื่อให้ไม่สับสนในการเรียกชื่องานวิจัย ขอใช้จุดมุ่งหมายในการทำวิจัยมาเป็นฐานในการแบ่งประเภท จะจำแนกงานวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพได้เป็น 2 ประเภทเท่านั้น คือ 1) การวิจัยมุ่งพรรณนา และ 2) การวิจัยมุ่งอธิบาย

2. วิจัยเชิงคุณภาพในวงการ กศน. เน้นหนักไปในการทำวิจัยประเภทมุ่งพรรณนา มีเพียงส่วนน้อยที่เป็นชิ้นงานวิจัยประเภทมุ่งอธิบาย การได้มีโอกาสศึกษาตัวอย่างเป็นแนวทางหนึ่งให้ครู กศน. เข้าใจวิถีวิทยาของการวิจัยเชิงคุณภาพ 2 ประเภทดังกล่าวได้ดีประการหนึ่ง

สาระสำคัญ ประกอบด้วยใบความรู้ 3 เรื่อง คือ

1. การแบ่งประเภทงานวิจัยเชิงคุณภาพ
2. ตัวอย่างงานวิจัยเชิงคุณภาพประเภทมุ่งพรรณนา
3. ตัวอย่างงานวิจัยเชิงคุณภาพประเภทมุ่งอธิบาย

ขั้นตอนการเรียนรู้

1. อ่านและทำความเข้าใจใบความรู้ที่ 4- 6
2. ศึกษาใบงานที่ 2 แล้วตอบคำถามโดยการค้นคว้าด้วยตนเอง ไม่ควรนำเฉลยแนวคำตอบมาใช้เขียนตอบ
3. ศึกษาหาความรู้ตามข้อบ่งชี้เนื้อหาดังกล่าว เพิ่มเติมด้วยการศึกษาจากเอกสาร ค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ตจะทำให้ท่านได้รับประโยชน์เพิ่มมากขึ้น

ใบความรู้ที่ 4

การแบ่งประเภทงานวิจัยเชิงคุณภาพ

ตามทัศนะของ รศ.ดร.ชาย โพธิสิตา อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ได้แบ่งประเภทการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้ระยะเวลาในการทำวิจัยเป็นฐานการแบ่งจำแนกได้เป็น 2 แบบ คือ

1. **การวิจัยเชิงคุณภาพแบบดั้งเดิม** คือ การศึกษาปรากฏการณ์ที่เป็นธรรมชาติ นักวิจัยเป็นผู้สังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (participant observer) ใช้วิธีเก็บข้อมูลหลายวิธี เพื่อให้เข้าถึงข้อมูลเชิงลึก เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์แบบสนทนาเจาะลึก การสนทนากลุ่มโดยมากนักวิจัยจะติดต่อกับกลุ่มคนหรือพื้นที่ศึกษานานต่อเนื่องเป็นเวลานาน มักเรียกการทำวิจัยแบบนี้ว่า **การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา** หรือ **การวิจัยเชิงมนุษยวิทยา**

2. **การวิจัยเชิงคุณภาพแบบประยุกต์** เป็นการใช้อยู่ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (in depth interview) หรือการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) และการศึกษารายกรณี (case study) นักวิจัยจะไม่เข้าไปสังเกตการณ์ในกลุ่มคนหรือชุมชนที่ตนศึกษาเป็นเวลานาน ๆ

การวิจัยเชิงคุณภาพที่ทำกันอยู่ทุกวันนี้ ส่วนมากเป็นแบบประยุกต์การวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษานอกโรงเรียนก็เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบประยุกต์ เช่นกัน ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ วิจัยเชิงพรรณนาและวิจัยเชิงอธิบาย โดยการวิจัยทั้ง 2 ประเภทดังกล่าวมีรายละเอียดดังนี้

การแบ่งประเภทงานวิจัย โดยใช้จุดมุ่งหมายการทำวิจัยเป็นฐาน (Basis)

ไม่ว่าจะเป็นวิจัยเชิงปริมาณหรือการวิจัยเชิงคุณภาพ เมื่อยึดเอาจุดมุ่งหมายของการวิจัยเป็นฐาน (Basis) ในการจำแนกแล้วงานวิจัยจึงมี 2 ประเภทคือ 1) งานวิจัยประเภทมุ่งพรรณนา (Descriptive Research) หรือวิจัยเชิงพรรณนา และ 2) งานวิจัยประเภทมุ่งอธิบาย (Explanatory Research) หรือวิจัยเชิงอธิบาย ขอทำความเข้าใจกับผู้อ่านให้เข้าใจงานวิจัย 2 ประเภทดังกล่าว ดังนี้

ประเภทที่หนึ่ง เรียกว่า งานวิจัยมุ่งพรรณนา (Descriptive Research) งานวิจัยประเภทนี้มีจุดมุ่งหมายในการทำอยู่ที่การพรรณนา (Describe) ให้ผู้อ่านหรือผู้สนใจได้เห็นอย่างชัดเจน (เท่าที่ขอบข่ายของงานกำหนดไว้) ว่าประเด็นที่ทำการศึกษาหรือวิจัยนั้นมีลักษณะหรือมีสภาพเป็นอย่างไร โดยให้รายละเอียดต่าง ๆ ตามขอบข่ายของการวิจัยที่กำหนดไว้ ดังตัวอย่างงานวิจัยที่ศึกษาเรื่อง **“การประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเชียงราย”** (ชุตีหัต ตาบุรี) ซึ่งจุดมุ่งหมายของการวิจัยชิ้นนี้ก็มุ่งที่จะพรรณนา ให้เห็นว่า การประสานงานของการจัดการศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเชียงรายเป็นอย่างไร ซึ่งอาจจะพรรณนาให้เห็นถึงสภาพทั่วไปของการประสานงานการจัดการศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเชียงราย วิธีการประสานงานที่นำมาใช้ ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคของการประสานงานการจัดการศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเชียงราย เป็นต้น หรืออีกตัวอย่างหนึ่งคือ **“สภาพการใช้และความต้องการ**

สารสนเทศเพื่อการวางแผนการศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออก” (เรวดี เทพเทวิน : 2535) ซึ่งก็มุ่งจะพรรณนาให้เห็นถึงสภาพการใช้สารสนเทศเพื่อการวางแผนการศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดภาคตะวันออกว่าเป็นเช่นไร และความต้องการด้านสารสนเทศเพื่อการวางแผนการศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดภาคตะวันออกเป็นอย่างไรบ้าง เป็นต้น

การวิจัยที่เป็นแบบพรรณนา (Descriptive Research) นี้ มุ่งที่จะตอบคำถามตามประเด็นที่นักวิจัยต้องการจะรู้ในลักษณะที่ว่า รายละเอียดของเรื่องหรือประเด็นที่ต้องการศึกษาวิจัยนั้นเป็นอย่างไร แต่ไม่ได้มุ่งจะอธิบายว่าประเด็นที่ศึกษาวิจัยนั้นเป็นอย่างไร แต่ไม่ได้มุ่งจะอธิบายว่า ประเด็นที่ศึกษาวิจัยหรือปรากฏการณ์ที่วิจัยนั้น มันเป็นอย่างที่นักวิจัยสังเกต เพราะเหตุอะไร วิธีการวิจัยหรือที่เรียกว่า วิธีวิทยา (Methodology) ที่ใช้ส่วนมากก็ไม่ค่อยมีความสลับซับซ้อนมากนัก การตั้งคำถามการวิจัยก็สะท้อนให้เห็นถึงจุดมุ่งหมายการทำวิจัยในลักษณะที่มุ่งพรรณนา (What is หรือ What was แล้วแต่ช่วงเวลา) ดังตัวอย่าง

- สภาพปัญหาการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูในสถานศึกษาสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน (เสนห์ ผดุงชาติ : 2535)
- สภาพและปัญหาการจัดการศึกษานอกโรงเรียนด้านอาชีพสำหรับประชาชน เขตพื้นที่ประสพวาทภัยจังหวัดชุมพร (สุวรรณ พลภักดี : 2534)
- ปัญหาและความต้องการของครูสอนวิชาชีพลูกสูตรระยะสั้นประเภทอุตสาหกรรมของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดในเขตภาคเหนือ (วิรัช ศรีทอง : 2534)
- ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่สี่กระทรวงหลัก ระดับอำเภอที่มีต่อการประสานงานในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนในเขตภาคใต้ (ประเจตน์ กาญจนพันธ์ : 2534)
- ลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาทางไกลจังหวัดนครปฐม (ส่องหล้า เทพเขาวีระ : 2534)
- การประชาสัมพันธ์ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด (รัชณี สมบูรณ์ : 2535)
- ความต้องการด้านการจัดการเรียนการสอนของผู้เรียนตัดเย็บเสื้อผ้าในโรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษานอกระบบ เขตกรุงเทพมหานคร (พงษ์ศักดิ์ ไชยประสิทธิ์ : 2535)
- การศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการดำเนินงานต่อเนื่องเมื่อสิ้นสุดโครงการครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อเสริมความมั่นคงของชาติและการพึ่งพาตนเองของราษฎรไทยบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดศรีสะเกษ (เต็มดวง ศรีสงวน : 2534)

ฯลฯ

ประเภทที่สอง เรียกว่า งานวิจัยมุ่งอธิบาย (Explanatory Research) งานวิจัยประเภทนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะตอบคำถามการวิจัยที่ตั้งไว้ในลักษณะที่มองหา “เหตุ-ผล” ว่าปรากฏการณ์ที่นักวิจัยทำการศึกษานั้นเกิดขึ้นอย่างไร มีเหตุปัจจัยหรือเงื่อนไข (ตัวแปร) อะไรบ้างที่จะช่วยอธิบายปรากฏการณ์นั้น ๆ ได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล (ซึ่งส่วนมากจะใช้เครื่องมือทางสถิติช่วยเพื่อหาข้อสรุป) งานวิจัยประเภทนี้

ทำกันไม่มากนักในสาขาการศึกษา ยิ่งในสาขาการศึกษานอกโรงเรียนด้วยแล้วมีส่วนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับงานวิจัยประเภทแรก ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่า กระบวนการขั้นตอนในการทำวิจัยประเภทนี้มีความซับซ้อนมากกว่าประเภทแรกและจะต้อง อาศัยความรู้ด้านเทคนิค (Techniques) และวิธีการต่าง ๆ มากขึ้น นักวิจัยที่ขาดความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์ในเรื่องวิธีการ (Methods) ต่างๆ ในทุกขั้นตอน ก็ไม่สามารถจะทำการวิจัยประเภทนี้ให้ถูกต้อง และมีคุณภาพได้ ตัวอย่างของงานวิจัยที่ตั้งคำถามที่มุ่งจะหาคำอธิบาย “เชิงเหตุ-ผล” เช่น “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาผู้ใหญ่ สายสามัญ ระดับประถมศึกษาในเรือนจำและทัณฑสถาน” (สุจินดา จันทรมณี : 2535) งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งที่จะอธิบายว่ามีปัจจัยอะไรบ้าง เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ สอน การเตรียมการสอนและการเข้าห้องสอน สามารถอธิบายความแปรปรวน ความเหลื่อมล้ำของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (ภาษาไทย) ได้มากเพียงใดและปัจจัยตัวใดบ้างที่อธิบายได้ดีที่สุด เป็นต้น หรืออีกตัวอย่างหนึ่ง “ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัครของกรมการศึกษานอกโรงเรียน” (สะอาด สินไชย : 2535) งานนี้ก็มุ่งที่จะอธิบายว่าเพราะเหตุใดครูอาสาสมัครของกรมการศึกษานอกโรงเรียนบางคนจึงปฏิบัติงานที่รับผิดชอบอย่างมีประสิทธิภาพ ขณะที่ครูอาสาสมัครบางคนปฏิบัติงานโดยขาดประสิทธิภาพและต้องการจะวิจัยเพื่อหาคำอธิบายว่าตัวแปรใดจะช่วยอธิบายข้อสงสัย (Research Question) นี้ได้ดีที่สุด

ตัวอย่างของงานวิจัยมุ่งอธิบาย ยังมีอีก เช่น

- ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และการปฏิบัติงานเกี่ยวกับเพศศึกษาของนักศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเชียงใหม่ (ทวิวรรณ สัมพันธ์สิทธิ์)
- ปัจจัยบางประการที่มีผลต่ออัตราการผ่านวัตถุประสงค์ทางการเรียนของผู้เรียนชาวเขา ในจังหวัดเชียงใหม่ (ชัยวัฒน์ ตรีโรจนานนท์)
- การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม-วัฒนธรรม เศรษฐกิจของภาคเหนือตอนบนกับการดำเนินงานการศึกษานอกระบบ (ศิริลักษณ์ ตนะวิไชย)
- ปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการเข้าสู่การศึกษานอกระบบสายสามัญ จังหวัดนนทบุรี (ปิยะพงษ์ ไสยโสภณ : 2534)
- ปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อการมีส่วนร่วมของชาวกะเหรี่ยงในกิจกรรมของศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชน ในเขตภูเขา จังหวัดลำพูน (คำรณ ศรีคำไทย)
- ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ ระดับประถมศึกษาในเรือนจำและทัณฑสถาน (สุจินดา จันทรมณี : 2535)

ฯลฯ

งานวิจัยประเภทมุ่งอธิบาย (Explanatory Research) มีความซับซ้อนกว่างานวิจัยประเภทเชิงพรรณนา (Descriptive Research) และวิธีการ (Method) ที่จะนำมาใช้จะต้องรอบคอบรัดกุม มิฉะนั้นจะทำให้ไม่สามารถหาคำอธิบายได้ การที่งานวิจัยประเภทนี้มีความซับซ้อนก็เพราะว่า ปรัชญาการวิจัยที่ต้องการจะอธิบาย มีความซับซ้อนโดยธรรมชาติ ในการทำวิจัยประเภทนี้การเลือกตัวแปรโดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวแปรต้นหรือตัวแปรอิสระ (Independent Variation) มีความสำคัญมากเพราะถ้าหากเลือกผิดหรือเลือกมาไม่ครบถ้วนก็จะทำให้คำอธิบายนั้นมีความคลาดเคลื่อน (Error) มาก จนถึงขั้นที่จะทำให้งานวิจัยชิ้นนั้นไม่มีคุณค่าทางวิชาการ

ความซับซ้อนของงานวิจัยประเภทนี้จำเป็นต้องพิจารณาถึงวิธีการด้านอื่น ๆ อีก เช่น การตั้งคำถาม การวิจัย การสร้างกรอบความคิดหรือกรอบทฤษฎีเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่จะทำวิจัย การตั้งสมมติฐาน การวัดตัวแปร การออกแบบการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การสุ่มตัวอย่าง การวิเคราะห์ข้อมูลและการตีความข้อมูล เป็นต้น

ใบความรู้ที่ 5

ตัวอย่างงานวิจัยเชิงคุณภาพประเภทมุ่งพรรณนา

งานวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษาส่วนใหญ่เป็นการวิจัยประเภทเชิงพรรณนา (Descriptive Research) จึงไม่มีความซับซ้อนในการตั้งคำถามการวิจัย (Research Question) และวิธีการ (Method) ในการแสวงหาคำตอบ งานวิจัยประเภทนี้มีจำนวนมาก ขอยกมาให้อ่านจำนวน 3 เรื่องคือ

1. **ชื่อเรื่อง** การปฏิบัติงานการศึกษานอกโรงเรียนของครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียนบนพื้นที่สูงประจำบ้าน สังกัดศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดตาก

ผู้วิจัย สุพัตรา ดวงเกษมสุข

ปีการศึกษา 2548

การวิจัยครั้งนี้จุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” เปรียบเทียบการปฏิบัติงานในปัจจุบัน ความสอดคล้องระหว่างการปฏิบัติงานที่กำหนดกับการปฏิบัติงานในปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียนบนพื้นที่สูงประจำบ้านที่มีคุณวุฒิแตกต่างกัน ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้คือ การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า

1.1 ครูประจำบ้านที่มีคุณวุฒิแตกต่างกันมีการปฏิบัติงานที่ไม่เหมือนกัน ดังนี้ 1.1) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สายอาชีพ/กลุ่มสนใจ ครูที่มีคุณวุฒิปริญญาตรีจัดกิจกรรมดังกล่าว ส่วนครูที่มีคุณวุฒิระดับมัธยมศึกษาไม่ได้จัดกิจกรรม 1.2) การใช้แหล่งเรียนรู้ครูที่มีคุณวุฒิมัธยมศึกษาใช้มุมการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียมเป็นหลัก ส่วนครูวุฒิปริญญาตรีใช้ที่อ่านหนังสือและมุมเด็กเป็นหลัก 1.3) การเติมสารไอโอดีนในน้ำดื่ม กลุ่มครูที่มีคุณวุฒิมัธยมศึกษาไม่ได้รับการสนับสนุน ในขณะที่กลุ่มครูวุฒิระดับปริญญาตรีมีการจัดกิจกรรมแต่ไม่ต่อเนื่อง 1.4) การวางแผนครอบครัวครูที่มีคุณวุฒิมัธยมศึกษาให้ความรู้ชาวบ้านแต่ไม่ได้รายงานผล แต่ครูที่มีคุณวุฒิระดับปริญญาตรีมีการรายงานผลทุก 3 เดือน และ 1.5) ธนาคารข่าวในครูที่มีคุณวุฒิมัธยมศึกษาได้รับการสนับสนุนข่าวสาร แต่ครูระดับปริญญาตรีไม่ได้รับการสนับสนุน

2. ครูประจำบ้านที่มีคุณสมบัติแตกต่างกัน มีการปฏิบัติงานในปัจจุบันที่ไม่สอดคล้องกับการปฏิบัติงานที่กำหนดเหมือนกัน ในเรื่องการพัฒนาบุคลากรครูประจำศูนย์การเรียนคือ ครูเข้าร่วมการอบรมเพียงอย่างเดียว แต่ไม่เคยได้รับการสำรวจสภาพปัญหาความต้องการ ไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตร/หัวข้อที่จะเข้ารับการอบรมและไม่มีส่วนร่วมในการเสนอโครงการจัดการอบรมและการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา (หลักสูตร ศศช.) ในกลุ่มผู้ใหญ่คือ ครูประจำบ้านที่มีคุณวุฒิแตกต่างกัน ทั้ง 2 ประเภท ดำเนินการสอนเพียงอย่างเดียว แต่ไม่ได้เตรียมการสอน ไม่มีการมอบหมายงานและไม่มีการบันทึกความก้าวหน้า

3. ครูประจำบ้านที่มีคุณวุฒิแตกต่างกันมีปัญหาคล้ายคลึงกันในเรื่องการประชุมครูระดับอำเภอ มีปัญหาการกำหนดเวลาประชุมไม่แน่นอน การประชุมระดับจังหวัด ปัญหาเรื่องที่พัก การพัฒนาบุคลากร ครูประจำกลุ่มศูนย์การเรียนรู้มีปัญหาเกี่ยวกับเนื้อหาการอบรมในแต่ละครั้งมีมากเกินไป ครูจำไม่หมดและนำไปใช้ไม่ทัน การจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้ไม่รู้หนังสือ (อายุ 14-50 ปี) ชาวบ้านไม่ค่อยจะมาเรียนและขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์-สื่อการเรียน การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรประถมศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา (หลักสูตร ศศช.) มีปัญหาเรื่องขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ การจัดการเรียนการสอนการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญทุกระดับ มีปัญหาเรื่องไม่มีหนังสือเรียนและการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนมีปัญหาเรื่องชาวบ้านไม่สามัคคีกัน

4. ครูประจำบ้านที่มีคุณวุฒิแตกต่างกันมีความต้องการคล้ายคลึงกันในเรื่อง การประชุมครูระดับจังหวัดต้องการที่พักที่เหมาะสม การพัฒนาอาคารสถานที่ต้องการงบประมาณ การพัฒนาบุคลากร ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ต้องการให้มีการเพิ่มเงินค่าตอบแทน เบี้ยเลี้ยง ค่าเดินทางและสวัสดิการต่าง ๆ การจัดการเรียนการสอน หลักสูตรประถมศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา (หลักสูตร ศศช.) ต้องการคู่มือครู สมุด ดินสอและสื่อการเรียน การจัดการเรียนการสอนการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญทุกระดับต้องการหนังสือสื่อการเรียน และต้องการให้มีสุขภาพดีส่วนที่ถูกสุขลักษณะในการจัดกิจกรรมชุมชนน่ายู่ หมู่บ้านสะอาด

2. **ชื่อเรื่อง** การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น :
กรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง

ผู้วิจัย รัตนะ บัวสนธ์

ปีการศึกษา 2535

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยทำการวิจัยเป็นรายกรณีศึกษาชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง ทั้งนี้การวิจัยมีลักษณะ เป็นการวิจัยและพัฒนาที่ประยุกต์ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีระเบียบวิธีเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีการเข้าไปอยู่ร่วมในชุมชน การวิจัยดังกล่าวประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัย ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีการเข้าไปอยู่ร่วมในชุมชน เพื่อศึกษาประมวลข้อมูลต่างๆ ได้แก่ ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ข้อมูลทั่วไปของชุมชน ข้อมูลการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และข้อมูลทั่วไปของโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชน ข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างวัด โรงเรียนและชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนา ใช้วิธีการวิเคราะห์หลักสูตรแม่บทและการสนทนากลุ่มเพื่อประมวลผลข้อมูลนำมาพัฒนาโครงสร้างหลักสูตร หลังจากนั้นจึงทำการตรวจสอบโครงสร้างหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญภายนอกชุมชนและผู้รู้ในชุมชน นำข้อมูลจากการตรวจสอบโครงสร้างหลักสูตรมาปรับแก้เป็นหลักสูตรฉบับจริง เพื่อนำไปทดลองใช้ต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การวิจัย ใช้วิธีการวิจัยเชิงกึ่งทดลองเพื่อทดลองใช้หลักสูตรที่พัฒนาขึ้น โดยมีนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนในชุมชนเป็นกลุ่มตัวอย่าง ครู 2 คน เป็นผู้นำหลักสูตรไปใช้และผู้รู้ในชุมชน 2 คน เป็นผู้ร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน การเก็บข้อมูลในขั้นตอนนี้ใช้วิธีการเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลต่าง ๆ ได้แก่ ข้อมูลบทบาทของผู้บริหารโรงเรียนที่มีต่อหลักสูตร ข้อมูลพฤติกรรมการใช้หลักสูตรของครู ข้อมูลการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้รู้ในชุมชนและข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนด้านต่าง ๆ

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินหลักสูตร ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อแก้ไขปัญหาการใช้หลักสูตรซึ่งเป็นการประเมินขณะใช้หลักสูตร ข้อมูลที่เก็บรวบรวมคือ ข้อมูลจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนครั้งหนึ่ง ๆ หลังจากนั้นจึงเป็นการประเมินผลสรุปหลังจากการใช้หลักสูตรเสร็จสิ้น ซึ่งข้อมูลการประเมินส่วนหนึ่งก็ได้จากการเก็บรวบรวมในขั้นตอนที่ 3 นอกจากนั้นยังเป็นข้อมูลที่เก็บเพิ่มเติมจากผู้ปกครองนักเรียน

ผลการวิจัยพบว่า

1. ภายในชุมชนแห่งนี้มีสิ่งที่แสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ การอนุรักษ์และสร้างป่าไม้ของชุมชนตลอดจนการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ (การใช้สมุนไพร) ที่เป็นกระบวนการคิดและกระทำโดยเจ้าอาวาสวัดในชุมชน ความเป็นมาของชุมชนและวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างวัด โรงเรียน

และชุมชนนั้น มีระดับความสัมพันธ์ที่ดีโดยขึ้นอยู่กับตัวบุคคลหลักคือ ผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งมีปัจจัยสายสัมพันธ์เครือข่ายจากการแต่งงานเป็นเหตุส่งเสริมสนับสนุน แต่สำหรับการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนนั้นมีบรรยากาศ เป็นแบบปล่อยประละเลย ผู้บริหารโรงเรียนไม่มีศักยภาพในการพัฒนางานวิชาการโรงเรียนอย่างเพียงพอ โรงเรียนกับชุมชนไม่เคยมีการวางแผนร่วมกันเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอนมาก่อน

2. หลักสูตรแม่บท (หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2514 ฉบับแก้ไขปรับปรุง พ.ศ.2533) ได้กำหนดแนวทางเปิดโอกาสให้โรงเรียนสามารถพัฒนาหลักสูตรและจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นชุมชนได้ ผลจากการสนทนากลุ่มสมาชิกผู้ร่วมสนทนาสามารถช่วยกันกำหนดเนื้อหาที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น วัตถุประสงค์ของหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อและวิธีการวัดประเมินผล การเรียนได้ โดยเฉพาะการกำหนดเนื้อหาที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น สมาชิกผู้ร่วมสนทนาเสนอสอดคล้องกับผลการวิจัย ข้อที่ 1 และยังเสนอเพิ่มเติมเกี่ยวกับบุคคลสำคัญของชุมชนอีกด้วย ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดนี้นำไปประมวลจัดทำเป็นหลักสูตร ฉบับโครงร่างแล้วนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญภายนอกและผู้ร่วมสนทนากลุ่มในชุมชนตรวจสอบผลการตรวจสอบทำให้มีการแก้ไขบางส่วน ได้แก่ หลักการหลักสูตร วัตถุประสงค์หลักสูตรและแผนการจัดการเรียนการสอน

3. นโยบายการควบคุมทางวิชาการจากหน่วยงานบังคับบัญชาส่วนกลาง เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การใช้หลักสูตรติดขัด ความไม่เชี่ยวชาญและไม่ใส่ใจทางวิชาการอย่างเพียงพอของผู้บริหารโรงเรียนมีแนวโน้มทำให้การใช้หลักสูตรไม่ประสบผลสำเร็จ นอกจากนั้นพื้นฐานทางความใส่ใจทางวิชาการของครูที่แตกต่างกันก็จะทำให้การนำหลักสูตรไปใช้ประสบผลแตกต่างกัน นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นไปตามวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่กำหนดไว้ในหลักสูตร นอกจากนั้น นักเรียนยังมีทัศนคติที่ดีต่อการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ซึ่งก็เป็นลักษณะเช่นเดียวกันกับผู้รู้ในท้องถิ่นชุมชนที่ให้ความสนใจและสนับสนุนการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน

4. ในด้านตัวหลักสูตรนั้นมีส่วนที่จะต้องแก้ไขคือ เนื้อหาบางส่วนเกี่ยวกับบุคคลสำคัญของชุมชน และการกำหนดเวลาเรียนตามเนื้อหาต่างๆ ของหลักสูตรยังไม่เหมาะสมนัก สำหรับผลการประเมินด้านผู้ปกครอง นักเรียนพบว่า ผู้ปกครองให้การสนับสนุนการใช้หลักสูตร

3. **ชื่อเรื่อง** การศึกษาเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนของนักเรียนนอกโรงเรียน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ในจังหวัดพังงา

ผู้วิจัย สมชาย จันทร์อยู่ และคณะ (สำนักงาน กศน. จังหวัดพังงา)

ปีการศึกษา 2548

จากการดำเนินงานจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกระบบโรงเรียน ตามหลักสูตรการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ซึ่งเริ่มใช้ตั้งแต่ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2546 และผลจากการนิเทศติดตามผล การดำเนินงานของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดพังงา ในภาคเรียนที่ 2/2547 ทราบว่า ในการดำเนินการจัดการศึกษาตามหลักสูตรและกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนยังมีปัญหาที่สำคัญหลายประการ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ เช่น ในแต่ละภาคเรียนมีนักศึกษาขาดสอบจำนวนมาก มีนักศึกษาลงทะเบียนเรียนแล้วไม่มาเรียนจำนวนมากเช่นกัน และเมื่อพิจารณาถึงผลการเรียนพบว่า นักศึกษาทำคะแนนสอบได้ต่ำ และมีผลการประเมินคุณภาพต่ำมาก ในภาคเรียนที่ 2/2547 ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดพังงา มีนักศึกษาตามหลักสูตรการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่ลงทะเบียนเรียนแยกเป็นรายวิชา 5,249 คน มีผู้เข้าสอบแยกเป็นรายวิชา 3,450 คน คิดเป็นร้อยละ 34.72 และเมื่อพิจารณาเป็นรายอำเภอทราบว่า ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอท้ายเหมือง มีนักศึกษาตามหลักสูตรการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่ลงทะเบียนเรียนในภาคเรียนที่ 2/2547 จำนวน 304 คน มีนักศึกษาขาดสอบจำนวน 119 คน คิดเป็นร้อยละ 39.14 เมื่อแยกเป็นรายวิชา พบว่า ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอท้ายเหมือง มีนักศึกษาลงทะเบียนแยกเป็นรายวิชา 675 คน มีผู้เข้าสอบแยกเป็นรายวิชา 397 คน คิดเป็นร้อยละ 58.81 มีผู้ขาดสอบแยกเป็นรายวิชา 278 คน คิดเป็นร้อยละ 41.19 ซึ่งเป็นปริมาณที่สูง

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษาเพื่อให้ทราบถึงเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเข้าร่วมและไม่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนของนักเรียนนอกโรงเรียน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกระบบโรงเรียนให้มีคุณภาพตอบสนองนโยบาย ในการจัดการเรียนรู้สำหรับประชาชน และเยาวชนนอกโรงเรียนให้มีคุณภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนของนักเรียนนอกโรงเรียน ตามหลักสูตรการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ในจังหวัดพังงา

วิธีการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเลือกพื้นที่ สบอ. ท้ายเหมือง ซึ่งมีกระบวนการติดตามผลการดำเนินงานที่มีความต่อเนื่อง มีข้อมูลในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่น่าสนใจศึกษา อันเนื่องมาจากมีข้อมูลจำนวนนักศึกษาขาดสอบอยู่ในระดับสูงคือร้อยละ 41.19 และมีจำนวนนักศึกษาในภาคเรียนที่ 1/2548 ลดลงจากภาคเรียนที่ 2/2547

อย่างรวดเร็ว เป็นพื้นที่ที่มีความพร้อมในด้านสถานที่จัดตั้ง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีครูผู้ปฏิบัติการสอนลดลง และเป็นพื้นที่ที่ผู้บริหารการศึกษาออกโรงเรียนและผู้ปฏิบัติงาน ในพื้นที่พร้อมที่จะร่วมมือในการศึกษาวิจัย เป็นพื้นที่ศึกษาวิจัย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเลือกศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอท้ายเหมืองเป็นพื้นที่วิจัย โดยผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม (focus group) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) และสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) ในการเก็บข้อมูล พื้นฐานจากผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นครูอาสาสมัครการศึกษาออกโรงเรียน ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เจ้าหน้าที่ ทะเบียนนักศึกษา ตัวแทนนักศึกษาชั้นพื้นฐานนอกระบบโรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องใช้วิธีการสัมภาษณ์แนวลึก (indepth interview) นักศึกษาการศึกษาออกโรงเรียน หลักสูตรการจัดการศึกษาชั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ของศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา ที่ลงทะเบียนเรียนในภาคเรียน ที่ 2/2547 ไม่รวมกิจกรรมและไม่ลงทะเบียนเรียนในภาคเรียนที่ 1/2548 นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียน ในภาคเรียนที่ 2/2547 แต่ไม่รวมกิจกรรมแต่ยังลงทะเบียนเรียนในภาคเรียนที่ 1/2548 และนักศึกษา ที่ลงทะเบียนเรียนในภาคเรียนที่ 2/2547 ร่วมกิจกรรมครบถ้วนและยังคงลงทะเบียนเรียนในภาคเรียน ที่ 1/2548 พร้อมกับศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษาข้อมูลการจัดการศึกษาในพื้นที่ จัดบันทึกข้อมูล บันทึกภาพและบันทึกเสียง การสนทนาจากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์ ถอดคำพูดจัดเป็นหมวดหมู่ ของมโนทัศน์หาความสัมพันธ์เชื่อมโยงของมโนทัศน์และเหตุผล สรุปเป็นผลการศึกษาวิจัย

ข้อค้นพบ

ผลจากการศึกษาวิจัย พบว่า เงื่อนไขที่ส่งต่อผลการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ของนักศึกษา นอกโรงเรียน ตามหลักสูตรการจัดการศึกษาชั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ในจังหวัดพังงามี 5 เงื่อนไขดังนี้

1. เงื่อนไขที่เกี่ยวกับหลักเกณฑ์วิธีการจัดการศึกษาออกโรงเรียน ตามหลักสูตรการจัดการศึกษา ชั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
2. เงื่อนไขที่เกี่ยวกับระบบการบริหารจัดการของสถานศึกษา
3. เงื่อนไขที่เกิดจากบุคลากรผู้จัดการศึกษา
4. เงื่อนไขที่เกิดจากนักศึกษา
5. เงื่อนไขที่เกิดจากสภาพทางสังคมของชุมชน

เงื่อนไขการเข้าร่วมกิจกรรมแต่ละเงื่อนไขมีความเกี่ยวข้อง ส่งผลซึ่งกันและกัน เมื่อพิจารณาแต่ละ เงื่อนไข พบว่า เงื่อนไขที่เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ วิธีการจัดการศึกษาออกโรงเรียน ตามหลักสูตรการจัดการศึกษา ชั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นเงื่อนไขส่งผลต่อเงื่อนไขที่เกี่ยวกับระบบการบริหารจัดการของสถานศึกษา เงื่อนไขที่เกี่ยวกับผู้จัดการศึกษาและส่งผลต่อเงื่อนไขที่เกี่ยวกับนักศึกษาโดยตรง

เงื่อนไขที่เกี่ยวกับสภาพทางสังคมในชุมชน ส่งผลต่อเงื่อนไขที่เกี่ยวกับระบบการบริหารจัดการ ของสถานศึกษา เงื่อนไขที่เกี่ยวกับผู้จัดการศึกษาและเงื่อนไขที่เกี่ยวกับนักศึกษา เช่นกัน โดยที่เงื่อนไข ที่เกี่ยวกับระบบการบริหารจัดการของสถานศึกษา เงื่อนไขที่เกี่ยวกับผู้จัดการศึกษาและเงื่อนไขที่เกี่ยวกับ

นักศึกษาเป็นเงื่อนโซ่ที่ ส่งผลซึ่งกันและกัน ซึ่งทุกเงื่อนโซ่ส่งผลต่อการเข้าร่วมและไม่เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษา นอกโรงเรียนของนักศึกษา ตามหลักสูตรการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ในจังหวัดพังงา

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ในการดำเนินการจัดการศึกษานอกโรงเรียนของนักศึกษา ตามหลักสูตรการจัดการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน ควรปรับปรุงหลักเกณฑ์วิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักสูตรการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย จัดให้มีรูปแบบการให้บริการการศึกษาที่หลากหลาย ให้ประชาชนนอกระบบโรงเรียนได้มีโอกาสเลือก ที่จะรับการศึกษาได้ง่ายและมีโอกาสในการศึกษาอย่างต่อเนื่อง กำหนดกลุ่มเป้าหมาย ต่อความรับผิดชอบของครูศูนย์การเรียนชุมชนที่เหมาะสมกับความรับผิดชอบของครู เช่น จัดสรรงบประมาณ ค่าตอบแทนครูศูนย์การเรียนชุมชนที่เหมาะสมกับความรับผิดชอบของครู เช่น จัดสรรงบประมาณ ค่าตอบแทนครูศูนย์การเรียนชุมชนเป็นหมวด ค่าจ้างรายเดือน ให้เพียงพอต่อการดำเนินงาน จัดให้มีรูปแบบ วิธีเรียนที่หลากหลาย เหมาะสมกับการศึกษาของนักศึกษาที่เป็นผู้ใหญ่ มีความจำเป็นในการประกอบอาชีพ จัดให้มีระบบการเทียบโอนอาชีพ จัดระบบการประเมินผลที่เหมาะสมกับผู้เรียน

สถานศึกษาผู้จัดการศึกษาและผู้สนับสนุนการศึกษา ซึ่งได้แก่ ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอท้ายเหมือง และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดพังงา ควรที่จะต้องเร่งดำเนินการสำรวจข้อมูล พื้นฐาน กลุ่มเป้าหมายผู้เรียนนอกระบบโรงเรียน จัดระบบฐานข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย กำหนดแผนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกระบบโรงเรียนอย่างต่อเนื่องและพัฒนารูปแบบการให้บริการการศึกษาที่สนองตอบ ความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ของหลักเกณฑ์วิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักสูตร การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กำหนดยุทธศาสตร์ในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายเพื่อเปิด โอกาสให้ประชาชนนอกระบบโรงเรียนได้มีโอกาสเข้าถึงการศึกษา จัดให้มีการประชาสัมพันธ์งานการศึกษานอกโรงเรียนที่หลากหลาย มุ่งเน้นให้ประชาชนมีความตระหนักและเห็นความสำคัญของการศึกษา ปรับกระบวนกรจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้ชุมชนและเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มากขึ้น

ใบความรู้ที่ 6

ตัวอย่างงานวิจัยเชิงคุณภาพประเภทมุ่งอธิบาย

การวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีการออกแบบการวิจัย (Research Design) อยู่ 2 ชนิดคือ

1. One-case longitudinal study design ซึ่งเป็นการเลือกศึกษาปรากฏการณ์ในพื้นที่เดียวกันหรือกลุ่มเดียวกันแต่ต้องติดตามดูข้อมูลในช่วงเวลาอันยาวนานการออกแบบชนิดนี้เป็นที่นิยมของนักมานุษยวิทยา

2. Muti-site (case) study design การออกแบบในลักษณะนี้จะใช้กรณีศึกษามากกว่าหนึ่งพื้นที่หรือมากกว่าหนึ่งกรณีเปรียบเทียบกัน (หรือเรียกกันว่า การศึกษาพหุกรณี) ตัวอย่างการวิจัยเชิงคุณภาพประเภท มุ่งอธิบายที่จะนำเสนอต่อไปนี้เป็นารออกแบบประเภทพหุกรณี

คำถามการวิจัย (Research Question) เป็นลักษณะมีเหตุหรือปัจจัยอย่างไร ทำให้ปรากฏการณ์นั้น เกิดขึ้น/ดำรงอยู่/เปลี่ยนแปลง/หรือปรากฏการณ์นั้นล่มสลายไปแล้ว ตัวอย่าง (ซึ่งหาอ่านได้ยาก) มีดังนี้

1. **ชื่อเรื่อง** ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร : การศึกษาพหุกรณี

ผู้วิจัย ชำนาญ ปาณาวงษ์

ปีการศึกษา 2544

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชน ซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงเรียนประถมศึกษาที่เลือกเป็นกรณีศึกษา ได้แก่ โรงเรียนที่ชุมชนมีส่วนร่วมและโรงเรียนที่ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของโรงเรียนที่ชุมชนมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และเพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา โดยการศึกษาวิจัยทั้ง 2 กรณีในชุมชนที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยเทคนิคการศึกษาพหุกรณีและใช้ทฤษฎีเชิงระบบเป็นแนวคิดในการวิเคราะห์ตัวแปรหรือปัจจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านสภาพทั่วไปของชุมชนซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงเรียน
 - 1.1 สภาพทั่วไปของชุมชนซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงเรียนที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาชุมชนบ้านหนองโนนแดง เป็นชุมชนขนาดใหญ่ ประกอบด้วย 3 หมู่บ้าน เริ่มก่อตั้งเมื่อประมาณ 40 ปีที่ผ่านมาเป็นลักษณะของชุมชนชนบท ประชาชนส่วนใหญ่อพยพมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการดำรงชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก แต่มีการรวมกลุ่มกันเพื่อประกอบอาชีพเสริมระหว่างรอการเก็บเกี่ยวผลผลิต

1.2 สภาพทั่วไปของชุมชนซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงเรียนที่ชุมชนไม่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
ชุมชนบ้านคลองพัฒนา เป็นชุมชนขนาดเล็ก แต่มีการอยู่อาศัยของประชากรหนาแน่น
ก่อตั้งมานานกว่า 700 ปี เป็นลักษณะของชุมชนเมือง ประชาชนเป็นคนในพื้นที่ แต่บรรพบุรุษเป็น
ชาวเวียงจันทน์ มีการดำรงชีวิตอยู่แบบ ลักษณะลำพังตัวเอง มีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย เช่น ค้าขาย
รับราชการ เก็บเศษสิ่งของและขยะเพื่อนำไปขาย

2. ด้านสภาพทั่วไปของโรงเรียนที่อยู่ใน 2 ชุมชน

2.1 สภาพทั่วไปของโรงเรียนในชุมชนที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

โรงเรียนบ้านหนองโนนแดง ก่อสร้างขึ้นโดยการนำและความร่วมมือของคนในชุมชน
ในการบริจาควัสดุอุปกรณ์และแรงงาน มีพื้นที่ทั้งหมด 17 ไร่ 3 งาน 49 ตารางวา ตั้งอยู่ในศูนย์กลาง
ของชุมชน ปัจจุบันเปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีครูประจำการ
14 คน ครูอัตราจ้าง 3 คน นักการภารโรง 1 คน และนักเรียน 444 คน มีระบบสาธารณูปโภคคือ ไฟฟ้าและ
น้ำประปา

2.2 สภาพทั่วไปของโรงเรียนในชุมชนที่ไม่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

โรงเรียนวัดพระบรมธาตุก่อตั้งขึ้นโดยการจัดตั้งของหน่วยงานราชการ ในระยะแรก
มีการเก็บเงินค่าเล่าเรียน เรียกว่า เงินศึกษาพลี มีพื้นที่ทั้งหมด 5 ไร่ 1 งาน 32 ตารางวา พื้นที่ของโรงเรียน
ส่วนหนึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ธรณีสงฆ์ ปัจจุบันเปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
มีครูประจำการ 15 คน ครูอัตราจ้าง 1 คน นักการภารโรง 1 คน และนักเรียน 189 คน มีระบบสาธารณูปโภค
คือ ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์

3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียน
ประถมศึกษา

3.1 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา

ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้แก่ สภาพชุมชนเป็นแบบ
ชนบท มีการอยู่แบบพึ่งพาอาศัยกันและกัน ชุมชนมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มีอาชีพอื่นเสริม และมีการ
รวมกลุ่มอาชีพกัน ชุมชนกับครูมีความสนิทสนมกันดี ผู้บริหารใส่ใจต่อยุทธศาสตร์ในด้านความสัมพันธ์ระหว่าง
โรงเรียนกับชุมชน ครูพักอาศัยอยู่ในชุมชน สถานภาพของครูส่วนใหญ่โสด มีอายุน้อย มีการจัดกิจกรรม
ต่าง ๆ ที่จะทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม

3.2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการไม่มีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา

ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้แก่ สภาพชุมชน
เป็นแบบชุมชนเมือง มีแหล่งชุมชนแออัด ไม่มีการพึ่งพาอาศัยกัน ชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพส่วนตัว ไม่มี
การรวมกลุ่มอาชีพกัน บางคนมีอาชีพไม่แน่นอน ครูกับชุมชนไม่มีเวลาพบปะสนทนากัน ผู้บริหารมีงานบริหาร
ภายนอกโรงเรียน ไม่มีครูพักอาศัยในละแวกใกล้โรงเรียน ครูส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสแล้ว มีอายุมาก ไม่มี
การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน

2. **ชื่อเรื่อง** ภาวะผู้นำสตรีนั้กพัฒนาการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส : พหุกรณีศึกษา

ผู้วิจัย หยกแก้ว กมลวรรณ

ปีการศึกษา 2547

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะผู้นำสตรีนั้กพัฒนาการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส โดยใช้พหุกรณีศึกษา ซึ่งเป็นผู้นำสตรีนั้กพัฒนาการศึกษา เด็กด้อยโอกาส 4 ประเภท คือ เด็กยากจนในชนบท เด็กชุมชนเขตภูเขา เด็กพิการทางหูและเด็กถูกทอดทิ้ง กำพร้าและเร่ร่อน ประเด็นที่ศึกษาคือ 1. ประวัติชีวิตและผลงาน 2. องค์ประกอบของภาวะผู้นำและปัจจัยที่ส่งเสริมภาวะผู้นำ 3. การเปรียบเทียบความแตกต่างหรือความเหมือนขององค์ประกอบของภาวะผู้นำ และปัจจัยที่ส่งเสริมภาวะผู้นำ และ 4. การสร้างข้อสรุปเป็นทฤษฎีขององค์ประกอบของภาวะผู้นำ และปัจจัยส่งเสริมภาวะผู้นำของสตรีนั้กพัฒนา การศึกษาของเด็กด้อยโอกาส วิธีการวิจัยเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยพหุวิธี ได้แก่ การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง การวิเคราะห์เอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการวิพากษ์ผลการศึกษา โดยรูปแบบอิงผู้ทรงคุณวุฒิ การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการวิเคราะห์เนื้อหา การสรุปอุปนัย การจำแนกชนิดข้อมูลและการวิเคราะห์เปรียบเทียบเหตุการณ์ แล้วนำเสนอผลการวิเคราะห์โดยวิธีพรรณนา วิเคราะห์ตารางเปรียบเทียบและภาพ

ผลการวิจัยพบว่า

1. ประวัติชีวิตและผลงานด้านการพัฒนาการศึกษาของเด็กด้อยโอกาสของพหุกรณีศึกษา 4 ท่าน ดังนี้

1) 1 ท่านเกิดในต่างจังหวัดและอีก 2 ท่านเกิดในกรุงเทพมหานครแถบชานเมือง

2) 2 ท่าน จบการศึกษาระดับปริญญาตรี 1 ท่านจบการศึกษาระดับปริญญาโท และอีก 1 ท่าน ได้รับจบการศึกษาระดับปริญญาเอก

3) 1 ท่าน เริ่มทำงานกับเด็กด้อยโอกาสและทำต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน อีก 1 ท่านเริ่มต้นรับราชการครู แล้วไปทำงาน NGO อีก 1 ท่าน เริ่มต้นรับราชการและยังเป็นครูอย่างต่อเนื่อง และอีก 1 ท่าน เริ่มต้นทำงานกับกลุ่ม NGO จนถึงปัจจุบัน

4) ทุกท่านมีชีวิตสมรสที่มีความสุข ท่านแรกทำงานกับเด็กยากจนเป็นเวลาประมาณ 20 ปี ทางภาคเหนือ และได้รับรางวัลจากองค์การสหประชาชาติ ท่านที่ 2 ทำงานกับเด็กชุมชนภูเขาและได้รับรางวัลมากมาย ท่านที่ 3 ทำงานกับเด็กพิการทางหู เป็นเวลานานกว่า 20 ปี และได้รับการยอมรับเป็นผู้บริหารดีเด่น ท่านที่ 4 ทำงานกับเด็กถูกทอดทิ้ง กำพร้าและเร่ร่อนเป็นเวลานานกว่า 20 ปี และได้รับการยอมรับจากสังคม

2. ภาวะผู้นำของพหุกรณีศึกษาประกอบด้วย คุณลักษณะทางด้านบุคลิกภาพและด้านความสามารถในการทำงานเชิงพัฒนา องค์ประกอบหลักจะมีลักษณะคล้ายกันคือ คุณลักษณะทางด้านบุคลิกภาพที่พหุกรณีศึกษาทุกคนมี ได้แก่ ความเชื่อมั่นในตนเอง การรู้จักตนเองและมีเป้าหมายในการทำงาน มีความอดทนต่องานที่ยากลำบาก มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์งาน มีคุณและใฝ่เรียนใฝ่รู้ แต่ส่วนย่อยของคุณลักษณะ

ทางบุคลิกภาพที่แตกต่างกันคือ กรณีศึกษา 1 ท่าน มีอารมณ์ขันและ 1 ท่านมีความกล้าหาญขณะที่ปัจจัยที่ส่งเสริมสถานะผู้นำสตรีนักพัฒนาการศึกษาของเด็กด้อยโอกาส ได้แก่ การอบรมขัดเกลาทางสังคม การศึกษา การสนับสนุนของคนในครอบครัวและประสบการณ์ในการทำงานในขณะที่กรณีศึกษาคนที่ 1 มีปัจจัยที่ส่งเสริมเพิ่มเติมโดยความกดดันของสภาพแวดล้อมและพหุกรณีศึกษาท่านอื่นๆ มีฐานของชีวิตทางด้านพระพุทธศาสนา

3. ในการเป็นผู้นำสตรีนักพัฒนาการศึกษาของเด็กด้อยโอกาสที่ประสบความสำเร็จ จำเป็นต้องอาศัยคุณลักษณะบุคลิกภาพส่วนตัว รวมทั้งความสามารถในการทำงานเชิงพัฒนาและปัจจัยที่ส่งเสริม ซึ่งได้แก่ การอบรมขัดเกลาทางสังคม การศึกษา การสนับสนุนของคนในครอบครัวและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนถึงประสบการณ์ที่การทำงาน

ใบงานที่ 2

การแบ่งประเภทงานวิจัยเชิงคุณภาพและตัวอย่าง

หลังจากศึกษาโดยการอ่านค้นคว้าเพิ่มเติมทางอินเทอร์เน็ต เนื้อหาจากใบความรู้ที่ 4,5 และ 6 แล้วให้ตอบคำถามในใบงานที่ 2 จำนวน 5 ข้อ ต่อไปนี้

- 1. การป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้ให้ข้อมูลในการเก็บข้อมูลที่สำคัญในงานวิจัยเชิงคุณภาพคืออย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

- 2. การเก็บข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น “การจัดบันทึกต้องทำไปด้วยกันกับการศึกษาข้อมูล” แนวทางจัดบันทึกข้อมูลดังกล่าวคืออย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. จงให้ความหมายและขั้นตอนในการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพแบบการสนทนากลุ่ม (Focus group Discussion) และการศึกษากรณี (case study) มาพอเข้าใจ (อาจค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ตหรือศึกษาเอกสารก็ได้)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

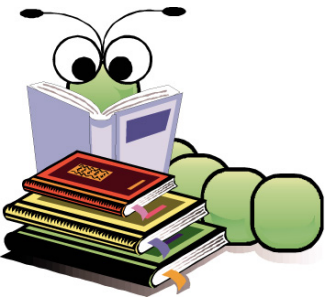
.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 3

การประยุกต์ใช้วิจัย เชิงคุณภาพข้อจำกัด และการวิจัยแบบผสมวิธี

- วัตถุประสงค์**
1. อธิบายวิธีการประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพกับงาน กศน. และเกิดวิธีคิดโจทย์ปัญหา การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอน การประเมินหลักสูตร และโดยการวิจัยในชั้นเรียน และการวิจัยนโยบาย และใช้วิธีตอบโจทย์ปัญหาด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ
 2. เข้าใจถึงข้อจำกัดในการนำวิธีวิจัยเชิงคุณภาพไปใช้กับงาน กศน. และนำข้อจำกัดดังกล่าวไปพัฒนาตนเอง เมื่อประสงค์จะใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ
 3. อธิบายให้เข้าใจเรื่องวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) และสามารถนำไปประยุกต์ใช้พัฒนางาน กศน. ในชุมชนได้

สาระสำคัญ ประกอบด้วยใบความรู้ 3 เรื่องคือ

1. การประยุกต์ใช้วิจัยเชิงคุณภาพกับงาน กศน.
2. ข้อจำกัดในการนำวิธีเชิงคุณภาพไปใช้กับงาน กศน.
3. วิธีวิจัยแบบผสมวิธี : ความหมายและตัวอย่าง

ขั้นตอนการเรียนรู้

1. อ่านและทำความเข้าใจใบความรู้ที่ 7 - 9
2. ศึกษาใบงานที่ 3 ซึ่งมีคำถาม 3 ข้อ แล้วตอบคำถาม
3. ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เรื่อง การวิจัยแบบผสมวิธีจนเข้าใจ ปรัชญา วิธีการ และตัวอย่างนอกเหนือที่นำเสนอไว้ในคู่มือฯ เล่มนี้

ใบความรู้ที่ 7

การประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพกับงาน กศน.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดแนวทางให้ครูผู้สอนใช้กระบวนการวิจัย เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนไว้ในหมวดที่ 4 ว่าด้วยแนวทางการจัดการศึกษามาตรา 24 (5) มีใจความสำคัญคือ ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนรู้และอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

สำนักงาน กศน. ได้กำหนดนโยบายและจุดเน้นการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2557 ให้มีการพัฒนาครูและผู้ที่เกี่ยวข้องให้สามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพ โดยส่งเสริมให้มีความรู้ความสามารถในการจัดทำแผนการสอน การจัดกระบวนการเรียนรู้และการวัดและประเมินผล ซึ่งการพัฒนาครู กศน. และผู้ที่เกี่ยวข้องตามนโยบายดังกล่าวแนวทางหนึ่งที่ทำได้คือ การส่งเสริมสนับสนุนให้นำเอาวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมาศึกษาปรากฏการณ์เกี่ยวกับการเรียน เช่น พฤติกรรมการมาพบกลุ่มของนักศึกษา กศน. การออกกลางคันหรือการขาดสอบปลายภาคของนักศึกษา กศน. เป็นต้น ประเด็นเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่สามารถนำเอาวิธีวิจัยเชิงคุณภาพมาแสวงหาคำตอบได้เป็นอย่างดี

ใบความรู้ที่ 7 นี้เป็นการกล่าวถึงการประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพกับ กศน. ในแง่มุมต่าง ๆ ได้แก่ 1) การวิจัยพัฒนาหลักสูตร 2) การวิจัยการสอน 3) การประเมินหลักสูตรและโครงการ 4) การวิจัยในชั้นเรียน และ 5) การวิจัยนโยบายโดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังนี้

การวิจัยพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาหรือแต่เดิมเรียกว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ที่งานจัดการศึกษานอกโรงเรียนขั้นพื้นฐาน และการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของ กศน.อำเภอ ต้องดำเนินการพัฒนาขึ้นเพื่อใช้จัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมหรือบริบทของชุมชน การวิจัยเชิงคุณภาพสามารถที่จะนำมาใช้ศึกษาหาข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตรตามประเด็น ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาค้นหาองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน ท้องถิ่น เพื่อนำมากำหนดเป็นเนื้อหาสาระที่ต้องการถ่ายทอดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ องค์ความรู้ที่ว่ามีนี้อาจได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ คำสอน ตำนาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนบุคคลสำคัญที่ทำคุณประโยชน์และได้รับการยอมรับยกย่องในท้องถิ่น

2. ศึกษา ปรัชญาและแสวงหาความต้องการร่วมกันของบุคคลผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในชุมชน ได้แก่ ผู้บริหารและครู กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และผู้นำทาง

ความรู้ของชุมชนเกี่ยวกับการนำองค์ความรู้ที่มีในชุมชนมาจัดทำเป็นหลักสูตร เพื่อนำไปใช้จัดการเรียนการสอนและถ่ายทอดองค์ความรู้ดังกล่าวสู่ผู้เรียน

3. ร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ทำการยกย่องและตรวจสอบความสอดคล้อง ความเหมาะสมของหลักสูตรที่พัฒนานี้

4. วางแผนและดำเนินกิจกรรมการนำหลักสูตรไปใช้ อาทิ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การกำกับนิเทศติดตามหลักสูตรและการประเมินการใช้หลักสูตร ซึ่งเป็นการดำเนินงานโดยอาศัยความร่วมมือจากผู้บริหารและครู กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และผู้นำทางความรู้ของชุมชน

กระบวนการพัฒนาหลักสูตร และการศึกษาหาข้อมูลตามประเด็นต่างๆที่กล่าวมานี้การใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพจะเหมาะสมมากที่สุด เพราะผู้วิจัยจำเป็นต้องมีความรู้เรื่องของชุมชนอย่างลึกซึ้งรอบด้านและยังต้องเป็นบุคคลที่ได้รับความยอมรับไว้วางใจจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของสถานศึกษาอีกด้วย ทั้งนี้เทคนิควิจัยเชิงคุณภาพนี้เหมาะสมสำหรับการนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาก็คือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR: Participatory Action Research) นั่นเอง

การวิจัยการสอน

การใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อทำการศึกษาปรากฏการณ์ทางการศึกษาที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์การสอนนั้นจะทำให้ได้ข้อมูลที่ลุ่มลึกและรอบด้านเป็นอย่างมากไม่ว่าจะเป็นการศึกษาหาคำตอบในประเด็นพฤติกรรมการสอนของครู กศน. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครู กศน. กับนักศึกษา การควบคุมวินัยในการพบกลุ่ม การส่งเสริมให้กำลังใจ การใช้สื่อประกอบการสอน การวางแผนการสอนและการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ประเด็นปัญหาการวิจัยเกี่ยวกับการสอนเท่าที่ยกตัวอย่างมานี้ ถ้าครู กศน. ใช้เทคนิควิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ อาทิ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจะทำให้ได้ข้อมูลและผลการวิจัยที่สะท้อนภาพที่แท้จริงเกี่ยวกับการสอนได้อย่างครบถ้วน วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพจะช่วยให้ผู้อ่านงานวิจัยเกิดจินตนาการ มองเห็นภาพการพบกลุ่มได้ราวกับว่า ผู้อ่านงานวิจัยนั้นเข้าไปเห็นสัมผัสรับรู้ปรากฏการณ์การสอนของครูได้ด้วยตนเอง

การประเมินหลักสูตรและโครงการ

การประเมินที่ใช้วิธีการเชิงคุณภาพมุ่งให้ความสำคัญกับการที่นักประเมินผลลงไปสัมผัสเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์บรรยายให้เห็นภาพของสิ่งที่ประเมินภายใต้บริบทที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งสรุปแบบอุปนัยจากข้อมูลที่เก็บรวบรวมมา ประเด็นการประเมินมักจะเน้นไปที่ความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมากที่สุด

ในกรณีการประเมินหลักสูตรและโครงการทางการศึกษานอกโรงเรียนที่สถานศึกษาจัดให้มีขึ้นนั้น การใช้วิธีการเชิงคุณภาพจะเหมาะสมเป็นอย่างมาก เมื่อนำมาใช้ประเมินในขณะดำเนินการใช้หลักสูตรและโครงการ (Curriculum Implementation and On-Going project Evaluation) เพราะจะทำให้ทราบถึงกระบวนการใช้หลักสูตรและโครงการตลอดจนปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้นขณะดำเนินการใช้ในการประเมิน

ขณะใช้หลักสูตรและโครงการทางการศึกษา โดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพจะมุ่งเก็บข้อมูลกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือมีส่วนได้ส่วนเสีย อาทิ ผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้อำนวยการโครงการ ครูและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ในโครงการ และกลุ่มเป้าหมายของการใช้หลักสูตรและโครงการซึ่งมักได้แก่นักศึกษา ทั้งนี้วิธีการที่ใช้เก็บข้อมูล ก็คือการตรวจเยี่ยมสถานที่ (Site Visiting) การสัมภาษณ์ การตรวจสอบเอกสารและการสังเกต โดยที่ ประเด็นที่ทำการประเมิน เช่น กระบวนการใช้หลักสูตร การนิเทศติดตามการใช้หลักสูตร การใช้ทรัพยากร เพื่อสนับสนุนการใช้หลักสูตร การจัดการโครงการ การนำโครงการไปใช้กับกลุ่มเป้าหมาย การใช้ทรัพยากร ในโครงการ ผลที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายในขณะใช้โครงการและผลกระทบของการใช้หลักสูตรและโครงการ

การวิจัยในชั้นเรียน

การวิจัยในชั้นเรียนเป็นการวิจัยที่มุ่งแก้ปัญหาและพัฒนาการเรียนการสอนในชั้นเรียนหนึ่ง ๆ โดยมีนักศึกษา กคน. ในชั้นเรียนนั้น ๆ เป็นกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้น การนำวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้ทำ การวิจัยในชั้นเรียนจึงสามารถใช้ศึกษาประเด็นปัญหาการวิจัยได้อย่างหลากหลาย ได้แก่ การศึกษารายกรณี นักศึกษาแต่ละคนที่มีปัญหาทางการเรียน หรือมีปัญหาทางพฤติกรรมในชั้นเรียน การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรม หรือรูปแบบการเรียนของนักศึกษาในรายวิชาต่าง ๆ การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาและการทดลองใช้นวัตกรรม หรือสื่อการเรียนการสอนประเด็นปัญหาการวิจัยเหล่านี้ เมื่อใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพทำการศึกษาคำตอบ จะทำให้ได้คำตอบระดับลึกและมีความครอบคลุมเป็นอย่างมาก เช่น ถ้าทำการศึกษารายกรณีนักศึกษา ที่มีปัญหาทางการเรียน ก็จะทำให้ทราบถึงสาเหตุที่ส่งผลต่อการเรียนของนักศึกษา ความรู้สึกนึกคิดเล็ก ๆ ของนักศึกษาที่มีต่อการเรียน โรงเรียนและกลุ่มเพื่อน ความคิดเห็นของผู้ปกครองและบุคคลรอบข้างที่มี ต่อนักศึกษาคนดังกล่าว ทั้งนี้เทคนิคการเก็บข้อมูลก็อาจใช้ได้ตั้งแต่การตรวจสอบเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ ทั้งที่เป็นการสัมภาษณ์ระดับลึกและการสัมภาษณ์กลุ่มหรือถ้าหากำการวิจัยในชั้นเรียน ในลักษณะที่เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ซึ่งครูเป็นผู้ทำการวิจัย โดยมีขั้นตอนการ ดำเนินงาน เริ่มจาก 1) การสำรวจปัญหาการเรียนของนักศึกษาในชั้นเรียน 2) การจัดลำดับและเลือก ความสำคัญของปัญหานักศึกษาที่ต้องการแก้ไข 3) การหาวิธีการหรือสร้างนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหา 4) การ ทดลองใช้วิธีการหรือนวัตกรรมแก้ไขปัญหา 5) การประเมินสะท้อนกลับและปรับปรุงวิธีการหรือนวัตกรรม ที่ใช้แก้ปัญหา ดังนี้ จะเห็นได้ว่าการใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพสำหรับดำเนินงานในแต่ละขั้นตอน จะทำให้ได้ ข้อมูลที่ดีมีความเหมาะสมในการดำเนินงานเป็นอย่างยิ่ง

การวิจัยนโยบาย

การวิจัยนโยบายในที่นี้มีความหมายแบ่งได้เป็น 2 นัย นั่นคือ ความหมายแรกเป็นการวิจัย เพื่อติดตามประเมินการดำเนินงานตามนโยบายที่กำหนดว่าสามารถนำไปปฏิบัติได้ผลหรือไม่เป็นประการใด กับความหมายที่ 2 เป็นการวิจัยเพื่อหาข้อมูลมากำหนดเป็นนโยบายทางการศึกษา ในความหมายแรกก็คือ การวิจัยหรือการประเมินแผนงานและโครงการทางการศึกษาต่าง ๆ ที่ได้กำหนดขึ้นเพื่อตอบสนองนโยบาย ที่กำหนดไว้ทั้งนี้มักเป็นการประเมินสรุป (Summative Evaluation) แผนงาน โครงการทางการศึกษา เมื่อสิ้นปีการศึกษาหรือสิ้นสุทธระยะเวลาการใช้แผนงานโครงการ โดยแสวงหาข้อมูลจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

เพื่อนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจว่า แผนงานโครงการดังกล่าวนี้มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพมากน้อยเพียงไร เป็นไปตามหรือก่อให้เกิดการบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่แผนงานโครงการและตอบสนองนโยบายที่กำหนดได้หรือไม่ สามารถที่จะปรับปรุง ยุติหรือขยายผลแผนงานและโครงการดังกล่าวหรือไม่ ผลของการวิจัยหรือประเมินตามลักษณะเช่นนี้เป็นการให้คำตอบว่า นโยบายที่กำหนดประสบผลสำเร็จในทางปฏิบัติเพียงใด

ในขณะที่การวิจัยนโยบายในความหมายที่ 2 นั้นก็เป็นการวิจัยเพื่อหาข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับจัดการศึกษาของสถานศึกษาและเมื่อได้ข้อมูลมาแล้วก็นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ใช้เป็นพื้นฐานกำหนดนโยบายทางการศึกษาสำหรับ กศน. อำเภอหรือสำนักงาน กศน. จังหวัดว่าจะเดินไปในทิศทางใด ลักษณะเช่นนี้เรียกกันว่า กำหนดนโยบายจากการวิจัย มิใช่จากประสบการณ์ ความรู้สึก หรือสามัญสำนึกของบุคคลใดบุคคลหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งข้อมูลที่มีวิจัยเพื่อหาคำตอบนำมาใช้กำหนดนโยบายทางการศึกษาสำหรับสถานศึกษาก็ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนผู้เข้าสอบปลายภาคและขาดสอบในแต่ละภาคเรียนเป็นอย่างไร เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนี้ นักศึกษาจบแล้วมีคุณภาพชีวิตเปลี่ยนแปลงอย่างไร ข้อมูลผลจากการประเมินภายนอกของสถานศึกษาที่สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพทางการศึกษา (สมศ.) เป็นผู้รับผิดชอบให้มีการประเมินและส่งให้ กศน. อำเภอรับรู้ผลการประเมินดังกล่าวรวมทั้งข้อมูลความต้องการของชุมชนที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาของ กศน. ตำบล ข้อมูลในทำนองที่กล่าวมาแล้ว ถ้าใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพทำการวิจัยหาคำตอบก็จะทำให้ได้ข้อมูลอย่างลุ่มลึกรอบด้านเป็นอย่างมาก สำหรับนำมาใช้กำหนดนโยบายของ กศน. อำเภอ

ใบความรู้ที่ 8

ข้อจำกัดในการนำวิธีวิจัยเชิงคุณภาพไปใช้กับงาน กศน.

การวิจัยเชิงคุณภาพในงานการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยมีข้อจำกัดอย่างน้อย 4 ประการ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ข้อจำกัดเกี่ยวกับการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพกับการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการวิจัยที่เน้นผู้วิจัยเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จึงมีประเด็นหลัก ๆ ในการพิจารณาข้อจำกัดเกี่ยวกับการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพคือ

1.1 การที่ผู้วิจัยจำเป็นจะต้องอยู่ในพื้นที่ในระยะเวลาอันยาวนานและการที่ผู้วิจัยเริ่มเข้าไปในพื้นที่ จะมีข้อจำกัดในการทำความเข้าใจชุมชนได้ยากในการที่จะเข้าใจชุมชน ประวัติและโครงสร้างของชุมชน ใครบ้างเป็นผู้นำในการให้ข้อมูล (Key informant) กระบวนการของผู้นำ ลักษณะเด่นและกิจกรรมของชุมชน ตลอดจนบริบทอื่น ๆ รวมทั้งข้อจำกัดของคนในชุมชนที่ยังไม่คุ้นเคยและความไว้วางใจที่จะเปิดเผยข้อมูล การวิจัยเชิงคุณภาพให้ความสนใจในมิติทำเวลาอยู่เสมอ และปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาหนึ่ง มีความสัมพันธ์กับคน ชุมชน องค์กรในชุมชนกับสังคมภายนอก ปฏิสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างไร ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลาอันยาวนานและการวางตัวเป็นกลางจึงจะทำให้เข้าใจปรากฏการณ์ที่แท้จริง

1.2 กิจกรรมการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยบางกิจกรรมจะจัดขึ้นในชุมชน ในช่วงระยะเวลาสั้น อาทิการจัดกลุ่มสนใจ การฝึกอบรมเยาวชน การจัดฝึกอบรมวิชาอาชีพระยะสั้นและไม่ช่วงระยะเวลาที่แน่นอน ทั้งที่เป็นไปตามระยะเวลาที่กลุ่มเป้าหมายมีความพร้อม การทำการวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับกิจกรรมการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเหล่านี้ ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องติดตามการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้ทันกับเหตุการณ์และการวางแผนในการศึกษาให้ทันทั่วถึง

1.3 เมื่อผู้วิจัยจำเป็นต้องอยู่ในชุมชนหรือในสนามเป็นระยะเวลาอันยาวนานและการดำเนินการ บางกิจกรรมต้องดำเนินการให้ทันทั่วถึง จึงมีความจำเป็นต้องใช้งบประมาณในการดำเนินการวิจัยที่มากพอ บางครั้งหน่วยงานต้นสังกัดหรือแหล่งเงินทุนไม่สามารถที่จะตอบสนองเงินงบประมาณให้ได้ตามที่ต้องการ

1.4 ในการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นว่าผู้วิจัยเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการดำเนินการวิจัย จึงมิใช่ทุกคนจะเป็นผู้วิจัยเชิงคุณภาพได้เนื่องจากผู้วิจัยเชิงคุณภาพจะต้องถูกฝึกฝนให้มีความไวในการรับรู้เหตุการณ์

และพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนและชุมชนเป็นคนที่ช่างสงสัย ช่างพินิจ พิจารณาและรู้จักซักถามภายใต้ การเคารพและการให้เกียรติชุมชน โดยมีกรอบแนวคิดและประเด็นคำถามไว้ในใจ และเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ ในการศึกษาชุมชนพอสมควร รวมทั้งมีความมุ่งมั่นที่ดำเนินการวิจัยให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

2. ข้อจำกัดในการแปลความหมายการรับรู้และปรากฏการณ์

ข้อจำกัดของการวิจัยเชิงคุณภาพในการแปลความหมายการรับรู้และปรากฏการณ์การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีประเด็นที่สำคัญ คือ

2.1 กิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการจัดการศึกษาที่ยืดหลัก การบูรณาการ การดำเนินการวิจัยจำเป็นต้องศึกษาในบริบทขององค์รวม (holistic) หลาก ๆ ครั้งที่มีผู้วิจัย พิจารณาในมิติใดมิติหนึ่ง จนทำให้การแปลความหมายที่ได้จากการแสดงพฤติกรรมของคนในชุมชนผิดพลาดได้

2.2 การวิจัยเชิงคุณภาพจะศึกษาความหมายของปรากฏการณ์ทางสังคมเกี่ยวกับการจัดการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อาทิ แบบแผน การถ่ายทอดการเรียนรู้ในท้องถิ่น ปฏิสัมพันธ์การสื่อสาร ของภูมิปัญญาชาวบ้านกับชาวบ้าน ซึ่งแตกต่างไปจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ครู กคน.ผู้ใดถ้าตัดสินใจ จะทำวิจัยเชิงคุณภาพควรเป็นผู้ที่ตระหนักในความเชื่อพื้นฐานของแนวคิดเกี่ยวกับปรากฏการณ์สังคม นั่นคือ เชื่อว่าความหมายของปรากฏการณ์สังคมเป็นแก่นสารที่ทำให้ปรากฏการณ์ชนิดนี้ต่างไปจากปรากฏการณ์ ธรรมชาติได้ทำความเข้าใจในประเด็นนี้ให้แจ่มแจ้งแล้ว การประยุกต์ใช้เทคนิควิธีต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นได้เอง แต่ถ้าผู้วิจัยได้เข้าใจความเชื่อพื้นฐานดังกล่าว ก็อาจนำวิธีการเชิงคุณภาพไปใช้ประกอบกับวิธีการเชิงคุณภาพ ไปใช้ประกอบกับวิธีการเชิงปริมาณ โดยถือเสมือนว่าวิธีการเชิงคุณภาพเป็นเพียงเครื่องประดับนั้นเป็นสิ่งที่ นักวิจัยพึงระมัดระวังด้วยเช่นกันเพราะเป็นการนำใช้ผิดวิธีและผิดหลัก

3. ข้อจำกัดในการสรุปอ้างอิง

เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นงานวิจัยที่ศึกษาเจาะลึกในปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ ในพื้นที่หรือ ชุมชนหนึ่ง ซึ่งมีข้อจำกัดในการนำผลการวิจัยไปสรุปอ้างอิง คือ ประชากรที่มีลักษณะคล้ายกันอย่างจำกัดทำให้ ข้อค้นพบเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยสามารถอธิบาย หรือพัฒนาได้ในส่วนพื้นที่ที่ทำการวิจัย แต่สามารถจะอธิบายหรือพัฒนาได้ตรงประเด็นมาก ปัญหาข้อจำกัด ของการสรุปอ้างอิงนี้ การสุ่มพื้นที่ที่ทำการวิจัยเชิงคุณภาพจึงได้พยายามแก้ปัญหาโดยการศึกษหลายพื้นที่ ในลักษณะ Muti-site Case Studies แต่ถึงอย่างไรก็ตามส่วนใหญ่ พบว่างานวิจัยเชิงคุณภาพดำเนินการอยู่ใน จำนวน 4-7 พื้นที่ (Site) เพราะยังมีข้อจำกัดในเรื่องเวลา งบประมาณและจำนวนผู้วิจัยของโครงการนั้น แต่จะช่วยขยายขอบข่ายของการสรุปอ้างอิงได้มากยิ่งขึ้น

4. ข้อจำกัดในการนำผลวิจัยไปประยุกต์ใช้

สืบเนื่องจากงานวิจัยเชิงคุณภาพมีข้อจำกัดในการสรุปอ้างอิงที่ไม่สามารถสรุปอ้างอิงถึงประชากร ที่มีลักษณะเช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่าง หรือกรณีศึกษาที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ฉะนั้นการนำผลการวิจัย

เชิงคุณภาพในงานการศึกษาอนุระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยไปใช้หรือประยุกต์จึงมีความจำเป็นต้องพิจารณาประเด็นที่สำคัญ ๆ คือ

1) การพิจารณาถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนหรือพื้นที่ที่จะนำผลการวิจัยเชิงคุณภาพไปใช้ต้องศึกษาและพิจารณาถึงความสอดคล้องถึงบริบทที่ใกล้เคียงกับกรณีศึกษาที่กำหนดไว้ในการทำวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น โครงสร้างของชุมชน ปัญหาและความต้องการของชุมชน วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชน เป็นต้น

2) ลักษณะงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่มีลักษณะหลากหลาย ยืดหยุ่นที่เหมาะสมกับความแตกต่างของแต่ละชุมชน ผลการวิจัยที่เข้าไปศึกษากับชุมชนจะได้ข้อค้นพบที่มีลักษณะหลากหลาย มีองค์ประกอบและปัจจัยรวมถึงแบบแผนข้อค้นพบที่แตกต่างกันออกไป แต่การนำไปใช้ในพื้นที่หรือชุมชนอื่น ๆ จะนำไปใช้แทนที่ไม่ได้ โดยเฉพาะหน่วยงานราชการที่มีหน้าที่จัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจะใช้ระบบราชการที่มีระเบียบปฏิบัติเหมือนกันทั่วประเทศ จำเป็นต้องมีการวิเคราะห์และพิจารณาให้ละเอียดถี่ถ้วนและถ้ายังมีส่วนใดที่ไม่ครบถ้วน จำเป็นต้องทำการวิจัยเพิ่มเติมเพื่อให้สามารถทำความเข้าใจได้ถูกต้อง แต่อย่างไรก็ดีผลของการวิจัยเชิงคุณภาพจากพื้นที่หนึ่งจะเป็นแนวทางการศึกษาและทำความเข้าใจในพื้นที่อื่น ๆ ได้ ตลอดจนผลการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น สามารถใช้ในพื้นที่หรือชุมชนที่ดำเนินการวิจัยได้ที่จะแก้ปัญหาหรือพัฒนางานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยนั้น

3) การเลือกตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงทำให้มีข้อจำกัดในการนำผลการวิจัยไปใช้ในวงกว้าง

ใบความรู้ที่ 9

วิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี : ความหมายและตัวอย่าง

ในปัจจุบันมีการผสมผสานวิธีวิจัยเชิงปริมาณกับวิธีวิจัยเชิงคุณภาพเข้าด้วยกัน เรียกว่า วิธีวิจัยแบบผสมผสาน หรือวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) เป็นการนำเอาเทคนิคการวิจัยทั้งสองประเภทมาผสมผสานกันในการทำวิจัยเรื่องเดียวกัน เพื่อตอบคำถามการวิจัยให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น วิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธีมีพื้นฐาน แนวคิดจากการหลอมรวมปรัชญาของกลุ่มปฏิฐานนิยมและกลุ่มปรากฏการณ์นิยมเข้าด้วยกัน อาจเรียกว่าเป็นกลุ่มแนวคิดปฏิบัตินิยม (Pragmatist) ซึ่งมีความเชื่อว่าการยอมรับธรรมชาติของความจริงนั้นมีสองแบบตามแนวคิดของนักปรัชญาทั้งสองกลุ่ม

ความหมาย

วิธีการวิจัยเชิงผสมผสานหรือวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) หมายถึง การใช้เทคนิควิธีการเชิงปริมาณ (quantitative and qualitative method as technique) มาร่วมกันศึกษาคำตอบของงานวิจัยในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือในระหว่างขั้นตอนภายในเรื่องเดียวกัน หรือใช้เทคนิควิธีการเชิงผสมในเรื่องเดียวกัน แต่ดำเนินการวิจัยต่อเนื่องแยกจากกัน แล้วนำผลการวิจัยมาสรุปร่วมกัน (รัตน บัวสนธ์, 2555) และการตัดสินใจจะเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพ ขึ้นอยู่กับธรรมชาติหรือลักษณะของคำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัยของแต่ละคน เราสามารถใช้วิธีผสมระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณกับเชิงคุณภาพในลักษณะต่อไปนี้

1. วิธีการหนึ่งช่วยสนับสนุนอีกวิธีหนึ่งฉะนั้นงานวิจัยเชิงปริมาณอาจชี้ให้เห็นว่ามีเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้น ซึ่งจากนั้นจะสามารถอธิบายได้โดยการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ
2. วิธีทั้งสองศึกษาปัญหาเดียวกัน เราอาจใช้วิธีการเชิงปริมาณเก็บรวบรวมข้อมูลค่อนข้างไม่ซับซ้อน (Simple) หรือข้อมูลตัวเลขจากกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ในขณะที่วิธีการเชิงคุณภาพอาจจะเก็บรวบรวมข้อมูลที่ละเอียดลึกจากกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กกว่า

จุดมุ่งหมายในการใช้วิจัยแบบผสมผสานวิธี

วิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี เป็นการออกแบบการวิจัยที่มีจุดมุ่งหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายประการดังนี้ (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2545)

1. เพื่อเป็นการตรวจสอบสามเส้า ให้เพิ่มความเชื่อมั่นในผลของการวิจัย
2. เพื่อเป็นการเสริมให้สมบูรณ์หรือเติมให้เต็ม เช่น ตรวจสอบประเด็นที่ซับซ้อนหรือประเด็นที่แตกต่างของปรากฏการณ์ที่ศึกษาเป็นต้น

3. เพื่อเป็นการริเริ่ม เช่น ค้นหาประเด็นที่ผิดปกติ ประเด็นที่ผิดธรรมดา ประเด็นที่ขัดแย้งหรือทัศนคติใหม่ ๆ เป็นต้น
4. เพื่อเป็นการพัฒนา เช่น นำเอาผลจากการศึกษาในขั้นตอนหนึ่งไปใช้ให้เป็นประโยชน์กับในอีกขั้นหนึ่ง เป็นต้น
5. เพื่อเป็นการขยายให้งานวิจัยมีขอบข่ายที่กว้างขวางมากขึ้น

ตัวอย่างงานวิจัยที่ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี

งานวิจัยด้านการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่ใช้วิธีวิจัยแบบผสมวิธี ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยมุ่งพรรณนา (descriptive research) ยังไม่พบการนำวิธีวิจัยแบบผสมวิธีมาใช้กับงานวิจัยประเภทมุ่งอธิบาย (explanatory research) ดังตัวอย่าง

ชื่อเรื่อง สาเหตุการไม่มาพบกลุ่มของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนที่เรียนด้วยวิธีการพบกลุ่มของ กศน. เขตราชบุรีบูรณะ กรุงเทพมหานคร

ชื่อผู้วิจัย เพียงใจ รอบคอบ และคณะ ,2549

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสาเหตุที่แท้จริงของการขาดเรียน หรือการไม่มาพบกลุ่มของนักศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตราชบุรีบูรณะที่เรียนด้วยวิธีพบกลุ่มและเพื่อทราบความต้องการหรือความคาดหวังในการพบกลุ่มของนักศึกษาอันจะเป็นแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียนมากขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายปลายทาง เพื่อลดสถิติการขาดเรียนและเป็นการใช้งบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุด

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้วิธีการเชิงปริมาณโดยการสอบถามกลุ่มตัวอย่างกลุ่มใหญ่ และใช้วิธีการเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เจาะลึกกับกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กดังนี้ กลุ่มตัวอย่างและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่ลงทะเบียนเรียนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2548 ที่เรียนด้วยวิธีพบกลุ่มและขาดเรียนเกิน 4 ครั้ง จากทุกศูนย์การเรียน แบ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างจากการสำรวจ จำนวน 232 คน โดยวิธีสุ่มอย่างง่าย และกลุ่มตัวอย่างจากการสัมภาษณ์ จำนวน 20 คน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง

เครื่องมือ ที่ใช้ในการศึกษา เป็นแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการสอบถามข้อมูลเบื้องต้นจากนักศึกษาที่ขาดเรียนบ่อย แล้วนำมาสร้างเป็นเครื่องมือสอบถามนักศึกษาถึงสาเหตุของการไม่มาพบกลุ่มใน 4 ด้านคือ ด้านความพร้อมของนักศึกษา ด้านความพร้อมของครู ด้านการจัดกระบวนการเรียนการสอน และด้านความพร้อมของสถานที่พบกลุ่ม

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. สาเหตุในการไม่มาพบกลุ่มของนักศึกษาศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตราษฎร์บูรณะ ที่เรียนด้วยวิธีพบกลุ่มด้านที่มากที่สุด คือ ด้านความพร้อมของนักศึกษา รองลงมาคือ ด้านการจัดกระบวนการเรียนการสอน ด้านความพร้อมของครูผู้สอน และด้านความพร้อมของสถานที่พบกลุ่ม ตามลำดับ

2. สาเหตุในการไม่มาพบกลุ่มของนักศึกษาศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตราษฎร์บูรณะ ที่เรียนด้วยวิธีพบกลุ่ม ด้านความพร้อมของนักศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมากและพบว่าสาเหตุส่วนใหญ่ คือ ทิ้งการเรียนมานานเรียนไม่ทันเพื่อน ไม่เข้าใจเนื้อหาหมวดวิชาที่ยาก และมีงานเร่งด่วนที่ต้องทำในวันพบกลุ่มบ่อยครั้ง ส่วนสาเหตุที่พักอยู่ไกลและที่พบกลุ่มมีเสียงดังขาดสมาธิในการเรียนอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ที่พบว่ามีงานพิเศษหรืองานเร่งด่วนที่ต้องทำในวันมาพบกลุ่ม เช่น ทำงานตามสถานพยาบาลต้องออกไปรับคนไข้ด่วนนอกสถานที่ มีงานเร่งด่วนและต้องทำให้เสร็จ มิฉะนั้นจะมีผลต่อหน้าทำการงาน ต้องการรายได้พิเศษในวันหยุด ทำงานเป็นกะวันหยุดไม่แน่นอนและไม่ตรงกับวันพบกลุ่ม ต้องออกต่างจังหวัดครั้งละหลายวันทำให้กลับมาไม่ทัน เข้ากะดึกตอนเช้ามาเรียนไม่ไหวและเกิดความเคยชินในการหยุดเรียน มีนัดสำคัญหรือติดธุระจำเป็นโดยติดต่อกับครูผู้สอนขอรับงานไปทำที่บ้าน

นอกจากนี้สาเหตุอื่น ๆ ที่พบคือผู้เรียนไม่มีเพื่อนสนิทที่เรียนด้วยกัน ไม่กล้าแสดงออกในชั้นเรียน และเรียนตามเพื่อนไม่ทันในวิชาที่ไม่ได้มาเรียน เมื่อขาดเรียนหลาย ๆ ครั้ง เลยทำให้ไม่ค่อยอยากมาเรียนในวิชานั้น ๆ หรือขณะพบกลุ่มผู้เรียนบางคนส่งเสียงดังทำให้เรียนไม่ค่อยรู้เรื่อง สถานศึกษาตั้งกฎเกณฑ์มากเกินไป บางครั้งเกิดความเบื่อหน่ายจึงไม่อยากมาเรียน

นักศึกษาส่วนใหญ่มีข้อเสนอแนะว่าควรพบกลุ่มช่วงเช้าวันอาทิตย์เท่านั้นเนื่องจากไม่สะดวกที่จะเรียนต่อเนื่องในช่วงบ่ายเพราะต้องทำงานต่อ

3. สาเหตุการไม่มาพบกลุ่มของนักศึกษาศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตราษฎร์บูรณะ ที่เรียนด้วยวิธีพบกลุ่ม ด้านความพร้อมของครูผู้สอน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลางและพบว่าสาเหตุส่วนใหญ่คือครูใช้วิธีสอนโดยการบรรยายอย่างเดียวและสอนไม่เข้าใจในเนื้อหาวิชาที่ยาก รวมทั้งไม่เปิดโอกาสให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็น และมีการทำกิจกรรมการเรียนรู้ต่อเนื่องมากเกินไป ซึ่งสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ที่พบว่าครูผู้สอนให้งานมากเกินไปทำให้ส่งงานไม่ทัน ได้คะแนนไม่ค่อยดี ครูบางท่านไม่ค่อยได้สอนแต่เน้นการทดสอบบ่อยๆทุกครั้งที่ทำให้ผู้เรียนทำแบบทดสอบไม่ค่อยได้ ต้องการให้ครูสอนเนื้อหาวิชาให้มากขึ้น ครูสอนไม่เข้าใจในบางวิชา ไม่ค่อยให้คำอธิบายเพิ่มเติม แต่ค่อนข้างเข้มงวด รวมทั้งครูมีเวลาสอนน้อยส่วนใหญ่เป็นการให้งานไปศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง แต่ผู้เรียนไม่มีเวลาเนื่องจากต้องทำงานทุกวันทำให้ส่งงานไม่ทันและมีงานค้างสะสมมากขึ้น จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้บางครั้งไม่มาพบกลุ่ม

นักศึกษาส่วนใหญ่มีข้อเสนอแนะว่า อยากให้ครูทยอยให้งานไปเรื่อย ๆ ดีกว่าการให้งานมาก ๆ ในคราวเดียว

4. สาเหตุในการไม่มาพบกลุ่มของนักศึกษาศูนย์บริการศึกษานอกโรงเรียนเขตราษฎร์บูรณะ ที่เรียนด้วยวิธีพบกลุ่ม ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และพบว่าสาเหตุส่วนใหญ่คือไม่คุ้นเคยกับการเรียนรู้ด้วยตนเอง ไม่ชอบการแสดงออกหน้าชั้นเรียน ไม่เข้าใจการทำโครงการ ไม่สะดวกในการค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ไม่ชอบทำแบบทดสอบหลังเรียนทุกครั้ง และเห็นว่าการเรียนตลอดหลักสูตรใช้เวลานานเกินไป ซึ่งสอดคล้องกับผลการสัมภาษณ์ที่พบว่านักศึกษาที่การเรียนมานานไม่ถนัดกับวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง (กรต.) ชอบให้ครูสอนแบบในโรงเรียนมากกว่า ประกอบกับผู้เรียนต้องทำงานประจำและเลิกงานไม่เป็นเวลา ไม่สะดวกในการเดินทางไปศึกษาค้นคว้าข้อมูลทำให้ทำงานที่ได้รับมอบหมายไม่เสร็จบ่อย ๆ ทำให้ไม่อยากมาพบกลุ่ม

นอกจากนี้ยังพบเนื้อหาวิชาที่เรียนมีมาก ไม่มีเวลาศึกษาเนื้อหามาก่อนล่วงหน้าไม่ค่อยเข้าใจ การทำโครงการและไม่มีเวลาเข้ากลุ่มทำกิจกรรมกับเพื่อนประกอบกับคะแนนในส่วนของโครงการมากเกินไป ได้คะแนนระหว่างภาคไม่ค่อยดี ควรนัดสอนเสริมเกี่ยวกับเนื้อหาและการทำโครงการให้มากขึ้น ให้คะแนนระหว่างภาคน้อยลง เพิ่มคะแนนสอบปลายภาคให้มากขึ้น เนื่องจากถึงแม้ไม่มีเวลามาเรียนมากนัก แต่มั่นใจว่าสามารถทำคะแนนสอบได้ดีและเมื่อรวมคะแนนทั้งสองส่วนแล้วน่าจะจะได้เกรดที่ดีขึ้น

นักศึกษาส่วนใหญ่มีข้อเสนอแนะว่า ต้องการให้ครูสอนมากกว่าการเรียนรู้ด้วยตนเอง ถึงแม้จะเห็นด้วยกับหลักการจัดการศึกษาของ กศน. แต่ความเคยชินกับระบบการจัดการศึกษาแบบเดิม และนักศึกษาเป็นผู้ที่จบการศึกษาจากโรงเรียนมานานแล้ว ทำให้ต้องการให้ครูสอนเนื้อหามากกว่า

นักศึกษาชอบทำงานที่ได้รับมอบหมายเป็นกลุ่มมากกว่างานเดี่ยว เพราะทำให้เกิดความมั่นใจในผลงานมากกว่า สำหรับการประเมินผล ส่วนใหญ่พอใจกับการให้สัดส่วนคะแนนกลางภาค 70 ส่วน และปลายภาค 30 ส่วน เนื่องจากจะได้ไม่เครียดเกินไปตอนสอบปลายภาค แต่ยังมีข้อคิดเห็นว่าคะแนนโครงการ 30 ส่วน เป็นน้ำหนักที่มากเกินไป ต้องการให้เพิ่มน้ำหนักคะแนนในส่วนอื่นทดแทน

5. สาเหตุในการไม่มาพบกลุ่มของนักศึกษาศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขตราษฎร์บูรณะ ที่เรียนด้วยวิธีพบกลุ่ม ด้านความพร้อมของสถานที่พบกลุ่ม โดยรวมอยู่ในระดับน้อย สาเหตุส่วนใหญ่ที่พบคือที่พบกลุ่มไม่เป็นสัดส่วน นักศึกษามีมากเกินไปเรียนไม่รู้เรื่อง มีกลิ่นและเสียงรบกวนทำให้ไม่มีสมาธิในการเรียน แสงสว่างไม่เพียงพอ สถานที่ไม่พร้อมสำหรับการใช้สื่อที่ทันสมัย สอดคล้องกับผลสัมภาษณ์ที่พบว่าบรรยากาศที่พบกลุ่มอับอวมมาก นักศึกษาในแต่ละกลุ่มมีมากเกินไปทำให้เรียนไม่รู้เรื่อง เวลาเรียนมีเสียงดังรบกวนสมาธิในการเรียนไม่สะดวกในการใช้ห้องน้ำ ประกอบกับมีกลิ่นไม่พึงประสงค์อยู่เป็นระยะ ๆ ในขณะที่เรียนไม่ชอบเรียนที่ศาลาวัดเพราะไม่มีบรรยากาศจูงใจ ในบางครั้งต้องนั่งเรียนกับพื้น เบื่อที่ต้องย้ายกลุ่มในขณะที่พบกลุ่ม เพราะทางวัดต้องการใช้สถานที่และเมื่อบ่อยครั้งเข้าทำให้ไม่อยากมาพบกลุ่ม

ใบงานที่ 3

การประยุกต์ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพกับการศึกษานอกโรงเรียน

หลังจากศึกษาใบความรู้ที่ 7, 8 และ 9 เสร็จแล้ว ให้ตอบคำถาม 2 ข้อ ต่อไปนี้

1. ให้ท่านศึกษาชิ้นงานวิจัยของหน่วยงาน กศน. หรือของหน่วยงานอื่น ที่ใช้วิธีวิจัยผสมวิธี (Mixed Methods Research) แล้วเขียนอธิบายให้เข้าใจ
2. ปัจจุบันได้นำเอาการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนา มาประยุกต์ใช้ในวงการศึกษาให้ท่านศึกษาความหมายของการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนา และรูปแบบวิธีดำเนินการวิจัย แล้วนำมาเขียนอธิบายให้เข้าใจ

เฉลยแนวตอบใบงานที่ 1-3

แนวตอบใบงานที่ 1

ความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพ

1. ความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) คืออย่างไร (บอกมาอย่างน้อย 2 ความหมายที่ไม่ซ้ำกับใบความรู้ที่ 1)

แนวตอบ

1. เกียรติสุดา ศรีสุข (2552) กล่าวว่า การวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เป็นการวิจัยที่มีการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นหลัก ซึ่งอาจได้แก่ คุณลักษณะ พฤติกรรม สภาพการณ์หรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ เป็นต้น การวิเคราะห์ข้อมูลเหล่านี้ต้องอาศัยประสบการณ์หรือความเชี่ยวชาญของผู้วิจัยในเรื่องนั้น ๆ เป็นอย่างมากในการที่จะวิเคราะห์ให้ความหมายวิพากษ์วิจารณ์ข้อมูลที่รวบรวมได้อย่างถูกต้องละเอียดลึกซึ้ง

2. สุมิตร สุวรรณ (2552) เป็นการแสวงหาความรู้โดยการพิจารณาปรากฏการณ์สังคมจากสภาพแวดล้อมตามความจริงในทุกมิติ สนใจข้อมูลด้านความรู้สึกนึกคิด การให้ความหมายหรือคุณค่ากับสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนค่านิยมหรืออุดมการณ์ของบุคคล เน้นการเข้าไปสัมผัสกับข้อมูลหรือปรากฏการณ์โดยตรงมักใช้เวลานาน ในการศึกษาติดตามระยะยาว ไม่เน้นการใช้สถิติตัวเลขในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (inductive)

3. อารีย์วรรณ อ่วมตานี (2552) เป็นการวิจัยที่แสวงหาความจริงในสภาพที่เป็นอยู่โดยธรรมชาติ (naturalistic inquiry) ซึ่งเป็นการสอบสวน มองภาพรวมทุกมิติ (holistic perspective) ด้วยตัวผู้วิจัยเองเพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ที่สนใจกับสภาพแวดล้อมนั้น โดยให้ความสำคัญกับข้อมูลที่เป็นความรู้สึกนึกคิด คุณค่าของมนุษย์และความหมายที่มนุษย์ให้ต่อสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัว เน้นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (inductive analysis)

4. จอห์น ดับบลิว เครสเวลล์ (John W. Creswell 1998 : 15 อ้างใน ชาย โพธิสิตา 2549 : 25) กล่าวว่า เป็นกระบวนการค้นคว้าวิจัยเพื่อหาความเข้าใจบนพื้นฐานของระเบียบวิธีอันมีลักษณะเฉพาะที่มุ่งการค้นหาประเด็นปัญหาทางสังคม หรือปัญหาของมนุษย์ในกระบวนการนี้ นักวิจัยสร้างภาพหรือข้อมูลที่ซับซ้อน เป็นองค์รวม วิเคราะห์ข้อความ รายงานทัศนคติของผู้ให้ข้อมูลอย่างละเอียดและดำเนินการศึกษาในสถานการณ์ที่เป็นธรรมชาติ

5. แพตตัน (Patton, 1985) เป็นการวิจัยที่มุ่งทำความเข้าใจกับสถานการณ์ที่เป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของบริบทต่าง ๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์กัน

6. ชาราน บี เมอร์เรียม (Sharan B. Merriam, 1988) เป็นการวิจัยที่สนใจและทำให้เกิดความเข้าใจในความหมายของโครงสร้างของมนุษย์ ในด้านความรู้สึกนึกคิดและประสบการณ์ต่าง ๆ การวิจัย

มุ่งอธิบายให้ความสนใจโดยตรงกับประสบการณ์ในด้านชีวิตความเป็นอยู่ ความรู้สึกและประสบการณ์ที่ประสบ
ความเปลี่ยนแปลง

2. วิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) มีชื่อเรียกอย่างอื่นอะไรบ้าง

แนวตอบ

ชื่อของวิจัยเชิงคุณภาพอาจทำให้เข้าใจผิดได้ว่าเป็นการวิจัย “ที่มีคุณภาพ” ซึ่งตีความได้ดีกว่า
การวิจัยอื่น ๆ แท้ที่จริงแล้วชื่อการวิจัยเชิงคุณภาพ หมายถึง “การวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพ” และอาจเรียก
การวิจัยชนิดนี้ว่า “การวิจัยเชิงคุณลักษณะ” ก็ได้เพราะเป็นการศึกษา “คุณลักษณะ” ของสิ่งต่าง ๆ และ
ปรากฏการณ์” การเรียกชื่อการวิจัยชนิดนี้ว่า วิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการใช้คำเรียกให้เกิดการคั่นหู อันที่จริง
เราอาจเรียก “การวิจัยเชิงคุณภาพ” (qualitative research) โดยชื่ออื่นที่สื่อความหมายได้ตรงกันหรือ
ใกล้เคียงกันคือ

1. การวิจัยแบบธรรมชาติ หรือการวิจัยซึ่งดำเนินไปตามสภาพธรรมชาติ (Naturalistic Research)
 2. การวิจัยที่ให้ความสำคัญแก่ความรู้สึกนึกคิดของบุคคล (Phenomenological Research)
 3. การวิจัยทางมานุษยวิทยา (Anthropological Research)
 4. การวิจัยทางชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Research)
 5. การวิจัยสนามหรือการวิจัยที่ต้องมีการออกเก็บข้อมูลสนาม (Field Research)
3. วิธีการศึกษาหาความรู้แบบอุปนัยและนิรนัย มีความแตกต่างกันอย่างไร

แนวตอบ

ลักษณะสำคัญประการหนึ่งของการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การได้มาซึ่งความรู้เน้นวิธีการอุปนัยหรือ
อุปมาน (induction) มากกว่านิรนัยหรืออนุมาน (deduction) จึงขอทำตามเข้าใจเกี่ยวกับการตีความสร้าง
ข้อสรุปแบบอุปนัยและนิรนัย ดังนี้

การศึกษาแบบอุปนัย เป็นวิธีการแสวงหาความรู้จากข้อเท็จจริงตามที่มีอยู่ เป็นอยู่ซึ่งมักจะเป็น
ข้อมูลเชิงรูปธรรมและนามธรรมหลาย ๆ กรณี รวบรวมมาวิเคราะห์ ตีความแล้วประมวลเป็นข้อสรุป
สมมติฐานหรือทฤษฎี

การศึกษาแบบนิรนัยนั้นตรงกันข้ามกับการศึกษาแบบอุปนัย กล่าวคือ เริ่มศึกษาด้วยการ
ตั้งสมมติฐานจากทฤษฎีที่มีอยู่แล้ว แล้วใช้สมมติฐานเป็นแนวทางในการแสวงหาความรู้ รวบรวมข้อเท็จจริง
เพื่อนำมาพิสูจน์ว่า สมมติฐานเป็นแนวทางในการแสวงหาความรู้ รวบรวมข้อเท็จจริงเพื่อนำมาพิสูจน์ว่า
สมมติฐานตามทฤษฎีนั้น ๆ ถูกต้องหรือไม่ ใช้อธิบายความเป็นจริงที่ได้ศึกษานั้นได้หรือไม่

4. อธิบายให้เข้าใจแนวคิดปฏิฐานนิยม (เชิงปริมาณ) และแนวคิดปรากฏการณ์นิยม (เชิงคุณภาพ) คืออย่างไร

แนวตอบ

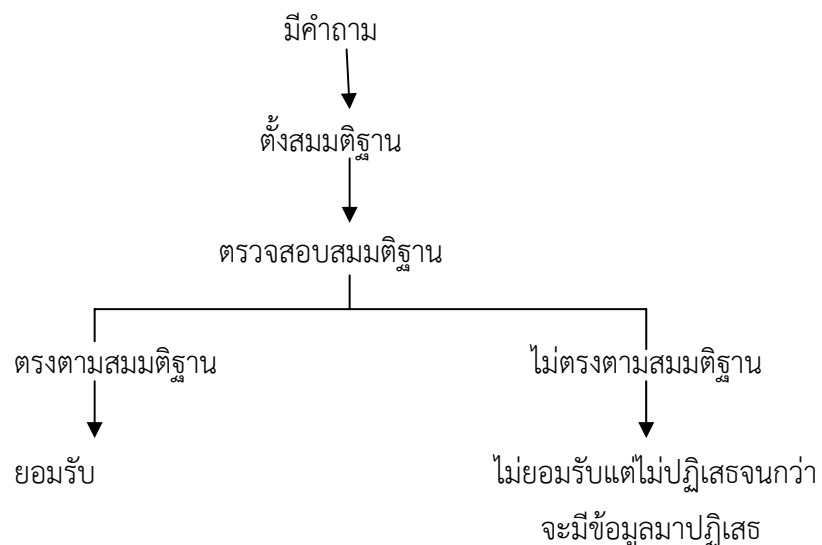
การวิจัยเป็นกระบวนการหาความรู้ ค้นหาข้อเท็จจริง เพื่อตอบคำถามหรือตอบปัญหาที่ตั้งไว้ การวิจัยจึงเป็นวิธีการแสวงหาความรู้อย่างเป็นระบบระเบียบเพื่อให้ได้คำตอบที่เชื่อถือได้ โดยวิธีการแสวงหาความรู้มีหลายวิธี ในที่นี้ใคร่แบ่งวิธีการแสวงหาความรู้ภายใต้ปรัชญาหรือแนวคิดหลัก 2 สำนักคือ แนวคิดปฏิฐานนิยมและแนวคิดปรากฏการณ์นิยม ซึ่งมีสาระสำคัญโดยสังเขปดังนี้

1. แนวคิดปฏิฐานนิยม มีความเชื่อว่าข้อเท็จจริงเป็นสากลที่เป็นไปตามกฎธรรมชาติ โดยมีข้อตกลงเบื้องต้นดังต่อไปนี้

1) ปรากฏการณ์ทุกอย่างต้องมีสาเหตุและปรากฏการณ์อย่างเดียวกันต้องมีสาเหตุแบบเดียวกัน (universal causation)

2) การศึกษามีรากฐานเชิงประจักษ์นิยม (Empiricism) คือต้องศึกษา สังเกตอย่างเป็นกลางและเป็นระบบระเบียบ สามารถกระทำซ้ำได้ ข้อตกลงนี้นำไปสู่การวัด (Measurement) และการทำเกณฑ์เป็นค่าคะแนนหรือตัวเลขเพื่อป้องกันอคติ

3) วิธีการหาความรู้หรือการวิจัยอย่างมีขั้นตอนดังนี้

การวิจัยที่รากฐานมาจากแนวคิดปฏิฐานนิยม คือ การวิจัยเชิงปริมาณที่มุ่งแสวงหาความรู้จากข้อมูลเชิงประจักษ์ (empirical data) หรือจากพฤติกรรมที่ปรากฏหรือสิ่งที่มนุษย์สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 พิสูจน์ได้ด้วยเครื่องมือวัดต่างๆ องค์ความรู้และทฤษฎีที่มีอยู่แล้ว

2. แนวคิดปรากฏการณ์นิยม เชื่อว่าสังคมมนุษย์มีความเป็นพลวัต (dynamic) หรือมีความเคลื่อนไหวตลอดเวลา เพราะมนุษย์มีการรับรู้ ได้รับความหมายและแสดงพฤติกรรมตามที่เห็นว่าเหมาะสมกับบริบท (context) ที่อาศัยอยู่ ณ เวลานั้น ๆ การแสวงหาความรู้ภายใต้แนวคิดนี้จึงมุ่งที่การทำความเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์ และข้อเท็จจริงทางสังคม โดยผู้ที่รู้ข้อเท็จจริงนั้น ๆ ดีที่สุดคือ ผู้ที่เป็นสมาชิกของสังคมนั้นเท่านั้น ดังนั้น การแสวงหาความรู้ภายใต้แนวคิดนี้จึงให้ความสำคัญต่อความคิด ความรู้สึก และอิทธิพลทางสังคมวัฒนธรรม แนวคิดนี้เป็นพื้นฐานสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพ

5. ครู กศน. ผู้สนใจทำวิจัยเชิงคุณภาพต้องฝึกฝนตนเองให้มีคุณสมบัติพิเศษบางประการอะไรบ้าง เพื่อให้สามารถดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวตอบ

เนื่องจากวิธีการศึกษาที่เป็นหลักของการวิจัยเชิงคุณภาพต้องใช้ความสามารถในการจัดระบบความคิด วิเคราะห์ สังเกต ตีความ ตลอดจนการสร้างแนวคิดจากข้อมูล รวมทั้งความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นในตัวบุคคลเหล่านั้น ดังนั้นเครื่องมืออื่น ๆ ที่อาจนำมาใช้ เพื่อการเก็บข้อมูล เช่น แบบวัดต่างๆ เครื่องชั่ง ตวง วัด แบบสัมภาษณ์ ฯลฯ ถือเป็นเครื่องมือช่วยเก็บข้อมูล ไม่ใช่เครื่องมือของการวิจัยเชิงคุณภาพ

โดยที่ความถูกต้องเชื่อถือได้ของเครื่องมือเป็นหลักสำคัญประการหนึ่งของการพิจารณาคุณภาพงานวิจัยทุกประเภท นักวิจัยเชิงคุณภาพจึงต้องมีคุณสมบัติที่แสดงถึงความเชื่อถือได้และการเป็นเครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีคุณภาพ คุณสมบัติดังกล่าวมีดังนี้

- 1) ต้องมีความรู้ความเข้าใจในปรัชญา วิธีการได้มาซึ่งความรู้ด้วยวิธีการเชิงอุปนัยเป็นอย่างดี นักวิจัยเชิงคุณภาพจึงต้องผ่านกระบวนการอบรมฝึกฝนให้เกิดความรู้ ความเข้าใจดังกล่าวอย่างชัดเจน
- 2) เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ มีทักษะในการติดต่อสื่อสารอย่างเหมาะสมกับคนอื่น ๆ ได้ในทุกสถานการณ์
- 3) เป็นผู้ที่มีสหวิทยาการในตนเอง ไม่ยึดมั่นถือมั่นอยู่ในศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่ง
- 4) มีความยืดหยุ่นและสามารถปรับตัวได้
- 5) มีความสามารถในการจัดระบบความคิด วิเคราะห์ และตีความหมายข้อมูล
- 6) มีจริยธรรม ความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ในการทำงานและในผลงาน
- 7) มีความสามารถในการถ่ายทอดปรากฏการณ์ที่ศึกษาได้อย่างชัดเจน มีชีวิตชีวา ตรงตามมิติของ “คนใน”
- 8) สามารถมองสิ่งต่าง ๆ ให้แตกต่างไปจากคนอื่น ๆ

แนวตอบใบงานที่ 2

การแบ่งประเภทงานวิจัยเชิงคุณภาพและตัวอย่าง

1. การป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้ให้ข้อมูลในการเก็บข้อมูลที่สำคัญในงานวิจัยเชิงคุณภาพคืออย่างไร

แนวตอบ

1. การใช้นามแฝง นามสมมติ ทั้งสถานที่และชื่อของสถานที่ และผู้ให้ข้อมูลก็เป็นส่วนหนึ่งที่จะป้องกันอันตรายกับผู้ให้ข้อมูลได้ดี เนื่องจากข้อมูลที่สำคัญในงานวิจัยเชิงคุณภาพคือ ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ค่านิยม การให้คุณค่าแก่สิ่งต่างๆ วิถีชีวิต เหล่านี้เป็นต้น ซึ่งเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องส่วนตัวที่มีผลต่อภาพลักษณ์และสถานะทางสังคมของผู้ให้ข้อมูล ดังนั้น นักวิจัยต้องให้ความเชื่อมั่นแก่ผู้ให้ข้อมูลว่าสิ่งที่เขาพูด ความเป็นส่วนตัวที่เขาให้ข้อมูลแก่นักวิจัยจะต้องถูกจัดเก็บอย่างดี ไม่มีโอกาสที่จะทำให้ผู้อื่นรับรู้หรือสาวเรื่องถึงตัวตนของผู้ให้ข้อมูลได้

2. อันตรายอีกประการหนึ่งคือ เกิดจากการเผยแพร่ผลงานวิจัย โดยเฉพาะงานวิจัยที่ศึกษาปรากฏการณ์ที่คาบเกี่ยวกับหลักศีลธรรม ประเพณีหรือกฎหมาย เช่น เรื่องการค้ายาเสพติด การพนัน พฤติกรรมทางเพศ และการฉ้อราษฎร์บังหลวง เป็นต้น นักวิจัยต้องระมัดระวังอย่างยิ่งว่าผลงานวิจัยที่เผยแพร่ไปนั้นจะไม่มีข้อมูลใดที่สามารถสาวกลับมาถึงผู้ให้ข้อมูลได้ เพราะมิฉะนั้นผู้ให้ข้อมูลอาจจะมี อันตรายถึงชีวิต หรือถูกฟ้องร้องได้ หรืออีกแง่หนึ่งคือนักวิจัยก็อาจถูกฟ้องร้องในข้อหาที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูล หรือสถาบันผู้ให้ข้อมูล สังกัดเสียหายก็เป็นได้

3. งานวิจัยเชิงคุณภาพบางเรื่องก็มีข้อมูลที่ต้องซุกซุ่มจนกระทบต่อภาวะจิตใจของผู้ให้ข้อมูล เช่น เรื่องความรุนแรงทางเพศ ความทุกข์ยาก การเจ็บป่วยทางจิต เหล่านี้เป็นต้น นักวิจัยต้องเตรียมการไว้ก่อนว่า ถ้าผู้ให้ข้อมูลเกิดความสะเทือนใจจากการพูดคุย ซุกซุ่มเรื่องราวต่าง ๆ จะต้องมีการช่วยเหลืออย่างไร หรือนักวิจัยต้องทำอย่างไรที่จะไม่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลมีปัญหาทางสุขภาพทางจิตใจและอารมณ์ได้

ข้อปฏิบัติ 3 ประการข้างต้น จะต้องระบุอย่างชัดเจนในโครงการวิจัย และจะต้องใช้เป็นตัวกำกับพฤติกรรมของนักวิจัยตลอดกระบวนการวิจัย

2. การเก็บข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น “การจดบันทึกต้องทำไปด้วยกันกับการศึกษาข้อมูล” แนวทางจดบันทึกข้อมูลดังกล่าวคืออย่างไร

แนวตอบ

สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ การเก็บข้อมูลกับการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นขั้นตอนที่แยกจากกันค่อนข้างชัดเจน แต่ในการวิจัยเชิงคุณภาพไม่มีเส้นแบ่งที่ชัดเจน ระหว่างการเก็บข้อมูลกับการวิเคราะห์ข้อมูล นักวิจัย ควรทำการวิเคราะห์ไปพร้อมกับการเก็บข้อมูล

ประการแรก ข้อมูลที่ได้มาในแต่ละวัน จะต้องมีการตรวจสอบในเบื้องต้นว่า มีความน่าเชื่อถือ และความถูกต้องตรงประเด็นตามที่ต้องการหรือไม่ การตรวจสอบในเบื้องต้นว่า มีความน่าเชื่อถือ และความถูกต้อง ตรงประเด็น ตามที่ต้องการหรือไม่ การตรวจสอบเป็นสิ่งจำเป็น เพราะเครื่องมือในการเก็บข้อมูลที่นักวิจัยใช้ (การสังเกต การสนทนา การสัมภาษณ์ ฯลฯ) เป็นเครื่องมือที่ไม่ได้ทำให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน การสังเกตหรือการสัมภาษณ์ที่ทำในสถานการณ์หนึ่งอาจต่างจากในอีกสถานการณ์หนึ่ง

นอกจากนี้ ธรรมชาติของข้อมูลที่ได้จากการสังเกตก็ดี จากการสัมภาษณ์ก็ดี มักจะมีหลายเรื่องปะปนกันอยู่ในนั้น จึงมีความจำเป็นที่นักวิจัยจะต้องจำแนกในเบื้องต้นว่า ส่วนไหนของสิ่งที่ได้มาจากการทำงานในแต่ละวันเป็นข้อมูลที่ท่านจะใช้ได้กับประเด็นการศึกษาเรื่องใด การจำแนกในเบื้องต้นนี้ควรทำเป็นบันทึกต่างหากแยกจากบันทึกข้อมูล นักวิจัยอาจไม่จำเป็นต้องทำงานนี้เป็นกิจวัตรประจำวันก็ได้ แต่อย่างน้อยก็ควรหาเวลาสำรวจดูข้อมูลที่เก็บมาแล้วบ่อยๆ จะได้เป็นการทำความเข้าใจกับข้อมูลไปในตัวด้วยว่าจะอะไรคืออะไร แล้วจดบันทึกไว้อย่างเป็นระบบ การกระทำกับข้อมูลดังที่กล่าวมานี้จะเรียกว่าเป็นบทแรกเริ่มของการวิเคราะห์ข้อมูลในภาคสนามก็ได้

ประการที่สอง กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นกระบวนการที่มีความยืดหยุ่นค่อนข้างสูง กรอบแนวคิดในการศึกษาก็ดี สมมติฐานที่ตั้งเอาไว้ก็ดี สมมติฐานที่ตั้งเอาไว้ก็ดี ตลอดจนการออกแบบการวิจัยสามารถยืดหยุ่นได้ตามความจำเป็น トラบเท่าที่เป้าหมายหลักของการศึกษามีได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง ความยืดหยุ่นในขั้นตอนเหล่านี้ทำให้ในทางปฏิบัติ นักวิจัยสามารถวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กับการเก็บข้อมูลได้ นักวิจัยควรตรวจสอบกรอบแนวคิดและสมมติฐาน (ถ้ามีสมมติฐาน) กับข้อมูลที่เก็บมาในแต่ละวัน และปรับปรุง ทั้งแนวคิดและสมมติฐานเท่าที่เห็นว่าจำเป็น การทำเช่นนี้ในทางปฏิบัติก็คือ การเก็บข้อมูลไปพลาง วิเคราะห์ไปพลาง นั่นเอง

ประการที่สาม นักวิจัยที่เก็บข้อมูลด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ต่อเนื่องเป็นเวลานาน มักจะหา “เวลานอก” ด้วยการถอนตัวออกจากชุมชนที่ศึกษาสักช่วงหนึ่งเป็นการ “ขอเวลานอก” หรือพักจากการเก็บข้อมูลชั่วคราว ช่วงที่ “ขอเวลานอก” นี้ เป็นช่วงที่นักวิจัยจะได้ “ย่อย” หรือวิเคราะห์ข้อมูลที่มีอยู่เป็นการวิเคราะห์เบื้องต้นเฉพาะเรื่อง เฉพาะประเด็น

3. จงอธิบายวิธีการตั้งคำถามการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) และการตั้งคำถามการวิจัยเชิงอธิบาย (explanatory research) และอธิบายถึงความแตกต่างมาพอเข้าใจ

แนวตอบ

ลักษณะที่หนึ่ง คำถามในเชิงพรรณนา (Descriptive question) เป็นคำถามที่ต้องการคำตอบในลักษณะที่ว่า “ปรากฏการณ์ (ตัวแปร) หรือสิ่งนั้นๆ มีลักษณะอย่างไร เป็นอย่างไร หรือมีรายละเอียดอะไรบ้าง” คำถามวิจัยทำนองนี้ก็เป็นคำถามของการวิจัยประเภทวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive research) ซึ่งมีจุดมุ่งหมาย ของการวิจัยเพื่อพรรณนาปรากฏการณ์หรือตัวแปรต่างๆ ที่ทำการศึกษาดังอย่างคำถามประเภทนี้ ได้แก่

- ก. ความคิดเห็นชาวบ้านที่มีต่อ กศน. ตำบลในอำเภอเมืองเป็นอย่างไร
- ข. การบริหารสถานศึกษา กศน. อำเภอชนแดนเป็นอย่างไร
- ค. ความพึงพอใจของนักศึกษา กศน. โครงการ ม.6 แปรเดือนเป็นอย่างไร
- ง. สภาพการพัฒนากลุ่มอาชีพของ กศน. อำเภอโกรกพระ เป็นวิสาหกิจชุมชนเป็นอย่างไร

คำถามในเชิงพรรณนา (Descriptive research) เป็นโจทย์คำถามที่ไม่ซับซ้อน สอดคล้องกับการวิจัยที่เป็นแบบพรรณนาที่มุ่งจะตอบคำถามตามประเด็นที่นักวิจัยต้องการรู้ในลักษณะที่ว่ารายละเอียดของเรื่องหรือประเด็นที่ศึกษานั้นเป็นอย่างไร (เท่าที่ขอบข่ายงานกำหนดไว้) โดยไม่พยายามตอบคำถาม “ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น”

ลักษณะที่สอง คำถามในเชิงอธิบาย (Explanation question) เป็นคำถามที่ต้องการคำตอบในลักษณะที่ว่า “ปรากฏการณ์ (ตัวแปร) หรือสิ่งนั้น ๆ เกิดขึ้นได้อย่างไร ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น” คำถามวิจัยทำนองนี้เป็นคำถามของการวิจัยประเภทวิจัยเชิงอธิบาย (Explanation research) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายการวิจัยเพื่ออธิบายปรากฏการณ์หรือตัวแปรต่างๆ ที่ทำการศึกษาว่ามีความสัมพันธ์กันหรือไม่อย่างไร ไม่ว่าจะมีความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal relationship) หรือเชิงสหสัมพันธ์ (Correlational relationship) ก็ตาม ตัวอย่างของคำถาม ประเภทนี้ ได้แก่

- ก. สาเหตุการเป็นหนี้สินของชาวบ้านในชุมชนหนองห้วยยางเป็นเพราะอะไร
- ข. ทำไมชาวบ้านในชนบทของจังหวัดพิษณุโลกจึงเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยพิจารณาตัวบุคคลมิใช่พรรคการเมืองที่สังกัด
- ค. เพราะเหตุใดนักศึกษา กศน. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของสำนักงาน กศน. จังหวัดตาก จึงมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ต่ำกว่าเกณฑ์ระดับชาติ
- ง. เงื่อนไขหรือปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อประสิทธิภาพการประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา กศน. ในจังหวัดพิษณุโลกแตกต่างกัน
- จ. การรวมตัวของผู้ผลิตสุราพื้นบ้านของไทยเกิดขึ้นได้อย่างไร

ฯลฯ

การตั้งคำถามการวิจัย 2 ประเภทมีข้อแตกต่างกันคือ การตั้งคำถามเชิงอธิบาย (explanatory question) ต้องคำนึงถึงวงจรชีวิต (life cycle) ของปรากฏการณ์ที่จะทำวิจัย ดังมีรายละเอียด ดังนี้

การตั้งคำถามการวิจัย ประเภทเชิงอธิบาย มีประเด็นที่ควรพิจารณาที่สำคัญคือ จะต้องรู้จักและเข้าใจธรรมชาติของปรากฏการณ์ที่จะทำวิจัย (Nature of Phenomena) อย่างถ่องแท้พอสมควร เพราะปรากฏการณ์ทางสังคม (Social Phenomena) มีวงจรชีวิต (life cycle) ของมัน เช่น มีการเกิดขึ้น (emergence) การดำรงอยู่ (existence) การเปลี่ยนแปลง (change) และการสูญสลาย (death) เพราะฉะนั้น เราจะต้องมีความชัดเจนว่าส่วนใดของวงจรชีวิตของปรากฏการณ์ทางสังคมที่เราต้องการจะทำวิจัย เมื่อจะตั้งคำถามเราจะต้องมีความชัดเจนว่าช่วงใดของวงจรชีวิตของกลุ่มอาชีพของสตรีที่เราจะทำการวิจัยแล้ว ตั้งโจทย์คำถามการวิจัยให้สอดคล้องกับวงจรชีวิตของปรากฏการณ์ทางสังคม เช่น

- กลุ่มอาชีพของสตรีในหมู่บ้านเกิดขึ้นได้อย่างไร มีเหตุปัจจัยหรือตัวแปรอะไรบ้างที่ช่วยอธิบายปรากฏการณ์การเกิดขึ้นของกลุ่มอาชีพสตรีดังกล่าว
- กลุ่มอาชีพของสตรีในหมู่บ้านดำรงอยู่ได้อย่างไร มีเหตุปัจจัยหรือตัวแปรอะไรบ้างที่เกื้อหนุนให้กลุ่มอาชีพของสตรีในหมู่บ้านดำรงอยู่ได้ โดยไม่ล่มสลายไปเหมือนที่อื่นๆ
- เพราะเหตุใดกลุ่มอาชีพของสตรีจึงเปลี่ยนแปลงไป (จากเดิมเมื่อเกิดขึ้นครั้งแรก) มีเหตุหรือตัวแปรอะไรบ้างที่จะช่วยอธิบายการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้
- เพราะอะไรกลุ่มอาชีพของสตรีจึงล่มสลายไปมีเหตุปัจจัยหรือตัวแปรอะไรบ้างที่จะช่วยอธิบายการล่มสลายของกลุ่มดังกล่าวได้

จะเห็นได้ว่าคำถามการวิจัยแต่ละข้อคำถามจะมีชุดของคำอธิบาย (set of explanation) ที่ไม่เหมือนกันแม้จะมีความเป็นไปได้ว่าในชุดของคำอธิบายนั้นมีตัวแปรย่อยบางตัวในแต่ละชุดซ้ำกันได้ก็ตาม การตั้งคำถามที่มีความชัดเจน กระชับและสอดคล้องกับธรรมชาติของปรากฏการณ์ที่เราจะทำวิจัยมีความสำคัญมาก เพราะจะนำไปสู่การสร้างกรอบความคิดหรือกรอบทฤษฎี (conceptualization) ในการทำวิจัยประเภทมุ่งอธิบาย แต่สำหรับการวิจัยประเภทมุ่งพรรณนาไม่จำเป็นต้องมีกรอบความคิดเชิงทฤษฎีที่จะนำมาอธิบาย

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้น เรื่อง กลุ่มอาชีพของสตรีในหมู่บ้าน ถ้ามีคำถามว่าเพราะเหตุใดกลุ่มอาชีพของสตรีจึงเกิดขึ้น เราก็จะสามารถที่จะสร้างกรอบความคิดที่จะนำมาอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวได้โดยพิจารณาว่ามีเหตุ-ปัจจัย (ตัวแปร) อะไรบ้างที่น่าจะมีส่วนเกื้อหนุนให้กลุ่มอาชีพสตรีเกิดขึ้นในชุมชนนั้น เช่น การเกิดขึ้นของกลุ่มอาชีพของสตรีในหมู่บ้านอาจมีสาเหตุมาจาก

1. มีผู้นำที่แข็งขันพยายามรวบรวมสมาชิกให้ตั้งกลุ่มขึ้น
2. มีหน่วยงานของรัฐเข้าไปช่วยจัดตั้ง
3. มีหน่วยงานของเอกชน (เอ็นจีโอ) เข้าไปช่วยผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่ม
4. มีแรงจูงใจทางด้านเศรษฐกิจอันเกิดจากผลผลิตที่สมาชิกมองเห็นว่า ถ้ารวมกลุ่มแล้วจะได้

ผลตอบแทนมากกว่าไม่รวมกลุ่ม

5. ผลผลิตที่ทำขึ้นนั้นทำเดี่ยวไม่ได้ จะต้องอาศัยกลุ่มคือ จะต้องทำงานร่วมกันหรือแบ่งงานกันทำ

6. มีความจำเป็นจะต้องสร้างผลผลิตให้มากพอเพื่อลดต้นทุนจะได้มีโอกาสแข่งขันกับผลผลิตจากที่อื่น ๆ ได้

ฯลฯ

สิ่งเหล่านี้เป็นคำอธิบายเชิงทฤษฎีเท่านั้น ส่วนความจริงจะเป็นเช่นไรทำวิจัยแล้วจึงจะรู้ได้ คำอธิบายเชิงทฤษฎีอาจจะมีส่วนถูกมาก หรือมีส่วนผิดมากก็ขึ้นอยู่กับเรามีความรู้อะไรที่จะหาคำอธิบายได้เพิ่มเติมครบถ้วนเพียงใด การที่จะรู้ดีนั้นคงหนีไม่พ้นที่จะต้องมีการอ่านเอกสาร ทั้งที่เป็นทางทฤษฎีและรายงานการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องที่ทำกรวิจัยอย่างละเอียด และทะลุปรุโปร่งพอสมควรและจะต้องมีโลกทัศน์ของการมองสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวงในโลกนี้แบบองค์รวม (holistic view)

4. การวิจัยเชิงคุณภาพแบบประยุกต์เป็นการใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (indepth interview) การสัมภาษณ์เชิงลึก คืออย่างไร (โปรดทำการศึกษาค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ตหรือเอกสารแล้วเขียนตอบให้ตนเองเข้าใจ)

แนวตอบ

เป็นการสัมภาษณ์รูปแบบไม่เป็นทางการ ผู้สัมภาษณ์ต้องมีการเตรียมคำถามเป็นอย่างดี มีมนุษยสัมพันธ์และศิลปะในการสัมภาษณ์ ทั้งนี้โดยพยายามทำให้ผู้ตอบไว้วางใจ ยินดีให้ความร่วมมือ ใช้การสังเกตและสติปัญญาในการตรวจสอบหารายละเอียดของข้อมูลอย่างถูกต้องที่สุดเท่าที่จะทำได้

5. จงให้ความหมายและขั้นตอนในการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพแบบการสนทนากลุ่ม (focus group discussion) และการศึกษารายกรณี (case study) มาพอเข้าใจ (โดยค้นคว้าทางอินเทอร์เน็ตหรือศึกษาเอกสารด้วยตนเอง)

แนวตอบ

focus group หมายถึง การรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง โดยมีผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) เป็นผู้คอยจุดประเด็นในการสนทนาเพื่อชักจูงให้กลุ่มเกิดแนวคิดและแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นคำถามอย่างกว้างขวาง ละเอียดลึกซึ้งโดยกลุ่มคนที่เข้าร่วมประมาณ 6-10 คน ได้รับการคัดเลือก (Screen) ตามเงื่อนไขมาอย่างดี

case study หมายถึง การศึกษารายละเอียดต่าง ๆ ที่สำคัญของหน่วยใดหน่วยหนึ่งของสังคม เช่น บุคคล กลุ่มคน ชุมชน สถาบัน ฯลฯ เพื่อตอบโจทย์คำถามการวิจัย (research question) ที่ต้องการศึกษาเพื่ออธิบายสาเหตุของการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์นั้น ๆ และหาแนวทางแก้ไขต่อไป

แนวตอบใบงานที่ 3

การประยุกต์ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพกับการศึกษานอกโรงเรียน

1. ให้ท่านศึกษาชิ้นงานของหน่วยงาน กศน. หรือของหน่วยงานอื่นที่ใช้วิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) แล้วเขียนอธิบายให้เข้าใจ

แนวตอบ

ตัวอย่างงานวิจัยที่ใช้วิธีวิจัยแบบผสมวิธีคือ เรื่องยุทธศาสตร์การสร้างราชการใสสะอาดศึกษากรณี การป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ ในสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน โดย วัชรินทร์ จำปี (2550) วิธีวิจัยแบบผสมวิธีที่ใช้คือ 1. การสำรวจข้อมูลเพื่อศึกษาสภาพการทุจริตและประพฤติมิชอบ และ 2. การเชิญผู้ทรงคุณวุฒิร่วมสนทนากลุ่ม เพื่อกำหนดแนวนโยบายและยุทธศาสตร์การสร้างราชการใสสะอาด โดยมีบทคัดย่อ ดังนี้

บทคัดย่อ

ชื่องานวิจัย ยุทธศาสตร์การสร้างราชการใสสะอาด : ศึกษากรณีการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในสำนักงานบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน

ผู้วิจัย นายวัชรินทร์ จำปี

การศึกษาเรื่องยุทธศาสตร์การสร้างราชการใสสะอาด : ศึกษากรณีการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบในสำนักงานบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน เป็นการศึกษาเชิงสำรวจข้อมูลและความคิดเห็น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการทุจริตและประพฤติมิชอบของบุคลากรในสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนใน 4 ประเด็น คือ 1) สภาพการทุจริตและประพฤติมิชอบ 2) สาเหตุของการทุจริตและประพฤติมิชอบ 3) แนวทางการป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ 4) ข้อเสนอแนะในการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์

การศึกษาสภาพการทุจริตและประพฤติมิชอบ ศึกษาโดยการสำรวจข้อมูลการถูกร้องเรียนและการถูกดำเนินการทางวินัยของบุคลากรในช่วงปี 2547-2549 จากเอกสารกลุ่มการเจ้าหน้าที่การศึกษาหาสาเหตุและแนวทางป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบของบุคลากร โดยการใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาและประธานนักศึกษาในระดับจังหวัดทั่วประเทศและการศึกษาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ โดยการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิร่วมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เวลา 3 เดือน (มีนาคม-พฤษภาคม 2550) เมื่อนำมาประมวลผลแล้วมีข้อพบดังนี้

1. สภาพการทุจริตและประพฤตินิชอบของบุคลากรในสังกัดสำนักงานบริหารงานการศึกษา
นอกโรงเรียน

จากการศึกษาพบว่า ระหว่างปี 2547-2549 มีบุคลากรในสังกัดสำนักงานบริหารงาน
การศึกษานอกโรงเรียนถูกร้องเรียนเกี่ยวกับการทุจริตและประพฤตินิชอบจำนวนทั้งสิ้น 154 คน ในจำนวนนี้
ถูกดำเนินการทางวินัยจำนวน 63 คน ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ที่รับราชการมานาน 21-40 ปี และมีตำแหน่งเป็นผู้บริหาร
สถานศึกษาทั้งระดับจังหวัดและอำเภอ ประเด็นความผิดที่พบมีจำนวน 13 ประเด็น ซึ่งประเด็นที่มี
ผู้ทำความผิดจำนวนมาก ได้แก่ การทุจริตเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสามัญและสายอาชีพ การจัดซื้อจัดจ้าง
การละทิ้งหน้าที่ เงินขาดบัญชีและการจัดการเรียนการสอนไม่เป็นไปตามระเบียบที่กำหนด

2. สาเหตุของการทุจริตและประพฤตินิชอบของบุคลากรในสังกัดสำนักงานบริหารงานการศึกษา
นอกโรงเรียน

จากการศึกษาพบว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้บุคลากรทำการทุจริตและประพฤตินิชอบ ได้แก่
การบริหารที่ไม่ยึดหลักธรรมาภิบาล การขาดจิตสำนึกในความซื่อสัตย์สุจริต การมีปัญหาด้านการเงิน ผู้บริหาร
ปฏิบัติงาน ณ ที่เดิมเป็นเวลานานเกิน 4 ปี การดื่มสุรามากเกินควรอยู่เสมอ การขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่อง
วินัย และการรักษาวินัยข้าราชการ ขาดการควบคุมดูแลหรือกำกับติดตามที่ดี และสถานศึกษามีรายจ่ายที่ไม่
สามารถเบิกเงินงบประมาณได้จำนวนมาก

3. แนวทางป้องกันการทุจริตและประพฤตินิชอบของบุคลากรในสังกัดสำนักงานบริหารงานการศึกษา
นอกโรงเรียน

จากการศึกษาพบว่า แนวทางป้องกันการทุจริตและประพฤตินิชอบที่มีความเป็นไปได้มาก
ได้แก่ การสรรหาบุคลากรที่มุ่งเน้นด้านความรู้ ความสามารถ และความซื่อสัตย์สุจริต พัฒนาบุคลากรในเรื่อง
ธรรมาภิบาล คุณธรรมจริยธรรมและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาเจ้าหน้าที่การเงิน บัญชีพัสดุอย่างเป็น
ระบบและต่อเนื่อง ปรับปรุงระบบการกำกับติดตาม นิเทศ และตรวจสอบให้มีประสิทธิภาพ มีการย้ายผู้บริหาร
ทุก ๆ 4 ปี เพิ่มงบประมาณค่าใช้จ่ายรายหัวการศึกษาสามัญและสายอาชีพ จัดให้มีระบบดูแลบุคลากร
ให้คำปรึกษาแนะนำทั้งเรื่องงานและส่วนตัว ส่งเสริมสวัสดิการในสถานศึกษา ปรับปรุงกฎระเบียบเกี่ยวกับ
การเบิกจ่ายค่าตอบแทนครูศูนย์การเรียนชุมชน ปรับปรุงกระบวนการดำเนินการทางวินัยให้มีประสิทธิภาพ
เพิ่มช่องทางและอำนวยความสะดวกให้บุคคลสามารถร้องเรียนเกี่ยวกับการทุจริตและประพฤตินิชอบ ตลอดจน
คุ้มครองผู้ร้องเรียนอย่างเหมาะสม ปรับปรุงหลักเกณฑ์การคัดเลือกครูศูนย์การเรียนชุมชน กำหนดให้มี
บุคลากรในจำนวนที่เหมาะสมกับภารกิจและความจำเป็นของแต่ละสถานศึกษา ส่งเสริมให้บุคลากรได้อยู่ร่วม
กับครอบครัว และส่งเสริมให้ศูนย์ประสานราชการใสสะอาดปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ข้อเสนอแนะในการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การสร้างราชการใสสะอาดเพื่อป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบของบุคลากรในสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน

ผลจากการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิได้ร่วมกันเสนอความคิดเห็นมีข้อสรุป ดังนี้

4.1 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอกสำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียนพบว่า ปัจจัยในองค์กรที่เป็นจุดแข็ง ได้แก่ การมีระบบบริหารงานบุคคลที่เป็นองค์คณะบุคคลที่เข้มแข็ง มีหน่วยงานที่เชื่อมประสานการดำเนินงานในทุกระดับจากส่วนกลาง ภาค จังหวัด อำเภอ และชุมชน และมีศูนย์ประสานราชการใสสะอาดทั้งในระดับส่วนกลาง ระดับภาค และระดับจังหวัด ในส่วนของปัจจัยภายในองค์กรที่เป็นจุดอ่อน ได้แก่ บุคลากร กศน. มีความหลากหลายและแตกต่างกันมาก ขาดบุคลากรด้านการเงิน บัญชีและพัสดุ หน่วยงานไม่เป็นนิติบุคคล โครงสร้างองค์กรไม่ชัดเจน และขาดอัตรากำลังนิติกร

สำหรับปัจจัยภายนอกองค์กรที่เป็นภาวะคุกคาม ได้แก่ บุคลากรด้านการเงิน บัญชีและพัสดุ ขาดความก้าวหน้า การถ่ายโอนสถานศึกษาไปสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกระแสโลกาภิวัตน์ที่มุ่งเน้นการแข่งขันทางค่านิยมด้านวัตถุในขณะที่คุณธรรมเสื่อมลง ในส่วนของปัจจัยภายนอกองค์กรที่เป็นโอกาส ได้แก่ นโยบายรัฐบาลในการปราบปรามและป้องกันการทุจริตและประพฤติมิชอบ สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียนมีหน่วยงานเครือข่ายจำนวนมาก และประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้รับบริการ และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน

4.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอกสำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน มีดังนี้

4.2.1 นโยบายด้านองค์กรและระบบบริหาร ควรมุ่งพัฒนาการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพและโปร่งใส โดยมีประเด็นยุทธศาสตร์ 2 ประเด็น ได้แก่ ส่งเสริมการใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการองค์กรทุกระดับ และกำหนดเป้าหมายและระยะเวลาในการแก้ปัญหาการทุจริตและประพฤติมิชอบในประเด็นต่าง ๆ ที่ชัดเจน

4.2.2 นโยบายด้านบุคลากร ควรมุ่งส่งเสริมให้บุคลากรทุกระดับปฏิบัติราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต โดยมีประเด็นยุทธศาสตร์ 2 ประเด็น ได้แก่ สร้างจิตสำนึกราชการใสสะอาดแก่บุคลากรทุกระดับ และสร้างเครือข่ายราชการใสสะอาดให้ประชาชนและองค์กรต่าง ๆ มีส่วนร่วม

4.2.3 นโยบายด้านการดำเนินการทางวินัย ควรมุ่งเร่งรัดการดำเนินการทางวินัยกับบุคลากรที่ทุจริตและประพฤติมิชอบอย่างยุติธรรมและเสมอภาค โดยมีประเด็นยุทธศาสตร์ 2 ประเด็น ได้แก่ พัฒนาระบบการดำเนินการทางวินัยให้มีประสิทธิภาพ และกระจายอำนาจการดำเนินการทางวินัยไปสู่หน่วยงานและสถานศึกษาในสังกัด

2. ปัจจุบันได้นำเอาการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณมาประยุกต์ใช้ในวงการศึกษา ให้ท่านศึกษาความหมายและรูปแบบการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณมาแล้วนำมาเขียนคำอธิบายให้เข้าใจ

แนวตอบ

1. ความหมายของการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณมา มีผู้ให้ความหมายไว้มากมายขอยกเอามาเขียนเล่าเพียง 1 ความหมาย คือ ศุภกิจ วงศ์วิวัฒน์นุกิจ (ผู้จัดการทำพจนานุกรมศัพท์กองวิจัยและสถิติ) กล่าวว่า ชาติพันธุ์วรรณนา (Ethnographic) เป็นการศึกษาทางชนชาติวิทยา และการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาเป็นแนวทางหนึ่งในการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งอธิบายและตีความข้อมูลทางสังคม เจตคติ ความเชื่อ ความรู้สึก วัฒนธรรม และพฤติกรรมของมนุษย์ โดยมีวิธีการเก็บข้อมูลหลาย ๆ วิธีในทุกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น นักวิจัยต้องแฝงตัวเองเข้าไปคลุกคลีอยู่กับประชาชนในชุมชนหรือท้องถิ่นที่ต้องการศึกษาเพื่อได้ข้อมูลเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม และวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดการแสดงออกของความรู้สึกและพฤติกรรมต่าง ๆ ของประชากรจนได้ข้อมูลเพียงพอที่จะนำไปวิเคราะห์ แปลผล สรุปผลหรือสร้างทฤษฎีเพื่อใช้อธิบายพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของประชากรได้ แต่ในปัจจุบันวัตถุประสงค์ของการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณนามีแนวโน้มที่มุ่งทำความเข้าใจปัญหาเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง (problem-oriented) มากขึ้นแทนที่จะเป็นการศึกษาเพื่อพรรณนาหรือทำความเข้าใจชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยรวม ๆ ประเด็นเจาะจงที่ศึกษาอาจมีหลากหลาย เช่น พฤติกรรมการใช้ยาชุมชน การเลี้ยงดูเด็กในชุมชนเมือง เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า การศึกษาวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาเป็นการศึกษาที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาวัฒนธรรมของกลุ่มชนหรือสังคม ไม่ใช่บุคคล ถึงแม้พัฒนาการของการศึกษาจะเปลี่ยนแปลง

2. รูปแบบวิธีดำเนินการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนา มีดังนี้

ขั้นตอนในการทำวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนา อลิศรา ศิริศรี (2541) ได้เสนอไว้ 4 ขั้นตอนคือ

- 1) การเข้าสู่สนามและการกำหนดบทบาทผู้วิจัย
- 2) การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3) การวิเคราะห์ข้อมูล
- 4) การนำเสนอผลสรุปการวิจัย

โดยแต่ละขั้นตอนมีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

การเข้าสู่สนามและการกำหนดบทบาทผู้วิจัย

- 1) ผู้วิจัยต้องทำตนเองให้คุ้นเคยกับสถานที่ สถานการณ์ สภาพการณ์ สิ่งแวดล้อมที่ต้องการศึกษาโดยคร่าว ๆ
- 2) ผู้วิจัยกำหนดบทบาทของตนเองในสภาพการณ์นั้นให้แน่ชัด ว่าตนเองเป็นใคร และจะทำอะไรในสังคมนั้น
- 3) ผู้วิจัยจำเป็นต้องชี้แจงและแนะนำตนเองกับสมาชิกหรือบุคคลในสังกัดนั้นที่ตัวเองจะต้องเกี่ยวข้อง
- 4) ผู้วิจัยต้องแสดงบทบาทให้สอดคล้องกับที่ได้ชี้แจงไว้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

กระบวนการศึกษาวิจัยเชิงพันธุกรรม จะมีลักษณะการดำเนินงานที่ต่อเนื่องและมีลักษณะที่หลวมๆ เช่น การเก็บข้อมูลนี้จะเริ่มตั้งแต่ผู้วิจัยได้ก้าวเข้าสู่สภาพการณ์นั้น ตั้งแต่การเก็บข้อมูลเบื้องต้นง่าย ๆ จนสังเกตลักษณะของบุคคล เทคนิคการเก็บข้อมูลของการวิจัยเชิงชาติพันธุ์กรรม ควรมีวิธีการหลักอย่างน้อย 3 วิธี

1. การสังเกต (Observation) การสังเกตมีหลายรูปแบบ แต่ที่เป็นหัวใจของการศึกษาเชิงชาติพันธุ์กรรม คือ การเข้าไปอยู่ในสังคมหรือสนามที่ศึกษาเพื่อทำการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในการศึกษาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเป็นอยู่ความเชื่อ การดำเนินชีวิตต่าง ๆ อย่างละเอียด ผู้วิจัยต้องทำตนเป็นกลางไม่เข้ากลุ่มกับสมาชิกย่อยกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

2. การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นวิธีเก็บข้อมูลสำคัญอีกอย่างหนึ่ง ลักษณะของการสัมภาษณ์นั้นควรแบ่งออกมาในลักษณะของการสนทนา (Conversation) มากกว่าที่จะเป็นการสัมภาษณ์ตามรูปแบบ แต่เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นข้อมูล ประสบการณ์ระหว่างผู้วิจัยกับสมาชิกของสังคม ลักษณะของคำถามจะเปลี่ยนไปตามเหตุการณ์และบุคคล

3. การศึกษาวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) เอกสารต่าง ๆ ที่จะใช้ในการวิเคราะห์นั้นมีอยู่หลายรูปแบบนั้น ตั้งแต่หนังสือพิมพ์ ทะเบียนประวัติ จดหมาย บันทึกข้อความ จดหมายเหตุบันทึกประจำวัน สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นกิจวัตรประจำวัน ความคิดพื้นฐานของสังคมการดำเนินชีวิตของกลุ่มสังคมได้อีกลักษณะหนึ่ง และยังเป็นที่ยืนยันข้อมูลที่ได้มาโดย 2 วิธีแรก (การสังเกตและการสัมภาษณ์)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเชิงชาติพันธุ์กรรมมีรูปแบบการเก็บข้อมูลในหลายลักษณะ หลายวิธีและระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บข้อมูลแตกต่างกัน การศึกษาวิจัยเชิงชาติพันธุ์กรรมมีลักษณะพิเศษอย่างหนึ่ง คือ ขั้นตอนการวิจัยเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและอาจเกิดขึ้นพร้อมกันได้ ผู้วิจัยไม่จำเป็นต้องรอให้การเก็บข้อมูลเสร็จจึงเริ่มวิเคราะห์ข้อมูลเพราะการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถทำได้ตั้งแต่เริ่มกระบวนการเก็บข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยเชิงคุณภาพทั่วไป คือ การนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาจัดเก็บให้เป็นระบบระเบียบ การนำเสนอข้อมูลและตีความ และการหาข้อสรุป แต่ก่อนที่จะวิเคราะห์ข้อมูล ควรมีคุณภาพ มีเทคนิคหนึ่งที่ได้รับคามนิยมนำมาใช้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล คือ เทคนิคสามเส้า (Triangulation Technique) เทคนิคนี้แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1) ต่างวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (method triangulation) เป็นการใช้อย่างน้อย 2 วิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น เก็บรวบรวมข้อมูลในเรื่องเดียวกันจากกลุ่มตัวอย่างเดียวกัน ด้วยวิธีการสังเกต สัมภาษณ์ และเก็บข้อมูลจากเอกสาร แล้วนำข้อมูลมาตรวจสอบยืนยันกัน

2) ต่างแหล่งข้อมูล (data sources triangulation) เป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งที่ต่างกันนั้น ด้วยวิธีการเก็บข้อมูลเหมือนกัน หรือใช้ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเดียวกัน แต่ต่างเวลา สถานที่และบุคคลแล้วนำข้อมูลมาตรวจสอบยืนยันกัน

3) ต่างนักวิจัย (investigator triangulation) เป็นการใช้นักวิจัยที่มาจากต่างสาขาหรือต่างประสบการณ์หรือต่างภูมิหลังมาเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล แล้วนำผลการวิจัยมาตรวจสอบยืนยันกัน

4) ต่างทฤษฎีหรือแนวคิด (theory triangulation) เป็นการใช้ทฤษฎีหลาย ๆ ทฤษฎีมาเป็นแนวทางในการอธิบายข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย ซึ่งอาจสอดคล้องหรือขัดแย้งกันก็ได้

การนำเสนอผลสรุปของการวิจัย

การที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์หรือการวิเคราะห์เอกสารผู้วิจัยต้องใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลจำนวนมาก การที่จะนำมาวิเคราะห์ทั้งหมดก็จะเป็นการเพิ่มปริมาณผลการศึกษามากขึ้น ดังนั้น จึงจำเป็นจะต้องมีวิธีการและรูปแบบของการเสนอรายงานผลการวิจัย โดยต้องคำนึงถึงประเด็นสำคัญ และลักษณะของกลุ่มผู้อ่าน หรือผู้ที่รับฟังเป็นหลัก

แบบทดสอบหลังเรียน

คำสั่ง เลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว

- ประโยชน์สูงสุดของการทำวิจัยเชิงคุณภาพในชุมชนคือข้อใด
 - การได้แนวทางแก้ปัญหา
 - ประยุกต์ใช้ในการดำเนินงาน
 - การได้ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนตรงกับสภาพจริง
 - การเพิ่มพูนประมาณข้อมูลสำหรับการวางแผน
- การสรุปผลการวิจัยที่ถูกต้อง สอดคล้องกับข้อใด
 - ความเป็นมาของการวิจัย
 - วัตถุประสงค์ของการวิจัย
 - แบบแผนการวิจัย
 - กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย
- ข้อใดคือความหมายของการวิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะการเก็บข้อมูลและประเภทข้อมูล
 - เข้าไปอยู่ในชุมชนที่ศึกษาเป็นเวลานาน
 - ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากการสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึก
 - ต้องดำเนินการศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ
 - โจทย์คำถามการวิจัยต้องเป็นประเภทมุ่งพรรณนา
- สิ่งที่ต้องการศึกษาหรือหาคำตอบจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นของการวิจัยเชิงคุณภาพคือข้อใด
 - ชื่องานวิจัย
 - วัตถุประสงค์ของงานวิจัย
 - ความเป็นมาและความสำคัญ
 - ขั้นตอนการวิจัย
- ข้อใดเป็นองค์ประกอบสำคัญของการวิจัย เชิงคุณภาพเมื่อนำไปปฏิบัติการในชุมชน
 - การมีส่วนร่วมของประชาชน
 - การเก็บข้อมูลโครงการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
 - การศึกษางานเอกสารที่เกี่ยวข้อง
 - การมีรูปแบบการวิจัยที่ชัดเจน

6. การศึกษา “รายงานผลงานวิจัยเชิงคุณภาพ” ให้ประโยชน์ต่อผู้วิจัยในข้อใดมากที่สุด
- กำหนดชื่อเรื่องได้กะทัดรัด
 - ตั้งสมมุติฐานงานวิจัยได้ถูกต้อง
 - ได้แนวความคิดการออกแบบงานวิจัย
 - นำเครื่องมือวิจัยมาประยุกต์ใช้
7. ข้อใดเป็นการวิจัยที่ใช้เกณฑ์วัตถุประสงค์ การวิจัยจำแนกประเภท
- วิจัยเชิงประวัติศาสตร์
 - วิจัยในชั้นเรียน
 - วิจัยเชิงทดลอง
 - วิจัยเชิงอธิบาย
8. เป้าหมายสำคัญของการใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพคือข้อใด
- เป็นปากเป็นเสียงให้ผู้ไร้พลังต่อรอง
 - ศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มคนที่เข้าถึงยาก
 - ทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อปรากฏการณ์และได้มุมมองใหม่
 - ติดตามร่องรอยเหตุการณ์ที่มีความเฉพาะหรือไม่คาดคิด
9. ข้อใดเป็นงานวิจัยประเภทมุ่งอธิบาย
- ความคิดเห็นของประธาน อบต. ในเขตจังหวัดลำปางที่มีต่อการประสานงาน จัดกิจกรรม กศน. ของ กศน. อำเภอ
 - ลักษณะการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองของนักศึกษาทางไกลจังหวัดราชบุรี
 - ความต้องการด้านการจัดการเรียนการสอนของผู้เรียนหลักสูตรหมอนวดแผนโบราณ กศน. อำเภอในจังหวัดภาคเหนือตอนบน
 - ปัจจัยบางประการที่มีผลต่ออัตราการจบการศึกษาในระดับ ม.ปลายหลักสูตร กศน. ชั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 ของชาวเขาในจังหวัดเชียงใหม่
10. ข้อใดต่อไปนี้เป็นคำถามการวิจัยแบบเชิงอธิบาย (explanation question)
- สภาพหนี้สินของผู้บริหาร กศน. ในเขตภาคเหนือเป็นอย่างไร
 - ความคิดเห็นของนักศึกษา กศน. ในการจัดพบกลุ่มของครู กศน. ตำบลในเขต อ.เมือง ลำปาง เป็นอย่างไร
 - การบริหารของผู้อำนวยการ กศน. อำเภอในจังหวัดนครสวรรค์เป็นแบบใด
 - เงื่อนไขหรือปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อประสิทธิภาพการประกันคุณภาพการศึกษาของ กศน. อำเภอในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

11. ในการทำวิจัยเชิงปริมาณหรือการวิจัยเชิงคุณภาพ มีตัวแปร 2 ประเภท คือข้อใด
 - ก. ตัวแปรต้นและตัวแปรตาม
 - ข. ตัวแปรกระทำและตัวแปรสาเหตุ
 - ค. ตัวแปรทดลองและตัวแปรจัดกระทำ
 - ง. ตัวแปรทำนายและตัวแปรต่อเนื่อง

12. การวิจัยในข้อใดเกี่ยวข้องกับแนวคิดการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research)
 - ก. การวิจัยเชิงบรรยาย–การวิจัยเชิงอธิบาย
 - ข. การวิจัยเชิงปริมาณ–การวิจัยเชิงคุณภาพ
 - ค. การวิจัยเชิงทดลอง–การวิจัยกึ่งทดลอง
 - ง. การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์–การวิจัยเชิงย้อนรอย

13. ขั้นตอนใดที่ควรใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในการทำวิจัยในชั้นเรียนมากที่สุด
 - ก. ศึกษาปัญหาของนักศึกษาใน กศน. ตำบล
 - ข. จัดลำดับความสำคัญของปัญหา
 - ค. การหาวิธีการหรือสร้างนวัตกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา
 - ง. การทดลองใช้วิธีการหรือนวัตกรรมแก้ไขปัญหา

14. การประเมินโครงการ ข้อใดควรใช้วิธีการเชิงคุณภาพควบคู่กับวิธีการเชิงปริมาณ
 - ก. กระบวนการใช้หลักสูตร
 - ข. การนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร
 - ค. การใช้ทรัพยากรเพื่อสนับสนุนการใช้หลักสูตร
 - ง. ถูกทุกข้อ

15. ควรใช้เรื่องใดต่อไปนี้เป็นประเมินคุณภาพของรายงานวิจัยเชิงคุณภาพ
 - ก. นักวิจัย
 - ข. ข้อมูลและการวิเคราะห์
 - ค. ความเชื่อถือของข้อค้นพบ
 - ง. ถูกทุกข้อ

16. ข้อใดเป็นขั้นตอนแรกของการใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในการพัฒนาหลักสูตร
 - ก. ศึกษาองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน
 - ข. การนำองค์ความรู้มากร่างจัดทำเป็นหลักสูตร
 - ค. วางแผนและดำเนินกิจกรรมนำหลักสูตรไปใช้
 - ง. การทำวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อหาข้อมูลของชุมชนอย่างลึกซึ้งและรอบด้าน

17. ครู กศน. จะแก้ไขข้อจำกัด “การที่ต้องอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลาอย่างต่อเนื่อง” ในการศึกษาปรากฏการณ์ด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ คือ ข้อใด
- ก. ใช้เทคนิคการสนทนากลุ่มเพื่อให้ข้อมูล เชิงลึก
 - ข. การออกแบบการวิจัยโดยใช้พหุกรณี (Multi.site Case Studies)
 - ค. การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant)
 - ง. ใช้ตัวเองเป็นเครื่องมือสำคัญในการดำเนินการวิจัย
18. ข้อใด **ไม่ใช่** วิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบประยุกต์
- ก. การสนทนากลุ่ม
 - ข. การศึกษารายกรณี
 - ค. การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา
 - ง. การวิจัยแบบผสมวิธี
19. ข้อใดเป็นการป้องกันการลืมในกระบวนการสังเกตและสัมภาษณ์อย่างมีส่วนร่วม
- ก. เอาใจใส่ทุกอย่างที่เกิดขึ้น สังเกตให้กว้างขวางที่สุด
 - ข. ใช้ประสบการณ์ทั้งในฐานะคนในและคนนอกในเวลาเดียวกัน
 - ค. ทบทวนย้อนหลังภายหลังจากการสังเกตในแต่ละวัน
 - ง. จดบันทึกอย่างละเอียด
20. ข้อใดคือคุณสมบัติที่สำคัญของการเป็นนักสัมภาษณ์ที่ดี
- ก. สุภาพ : ให้โอกาสผู้ตอบพูดจนจบก่อนตั้งคำถามต่อไป รอได้ระหว่างที่ผู้ตอบเงิบอยู่
 - ข. เปิดกว้าง : สำหรับทุกเรื่อง ทุกประเด็นที่อาจสำคัญต่อเรื่องที่ทำการสัมภาษณ์
 - ค. ฟังอย่างวิพากษ์ : ไม่เชื่อตามสิ่งที่ได้ฟังเสมอไป ถามคำถามเพื่อทดสอบความน่าเชื่อถือ
 - ง. ดีความแก่ : สามารถตีความสิ่งที่ได้ฟังและขอให้ผู้ตอบยืนยันว่าสิ่งที่ตีความนั้นถูกต้อง

เฉลยแบบทดสอบก่อน-หลังเรียน

เฉลยแบบทดสอบก่อนเรียน

ข้อ	เฉลย	ข้อ	เฉลย	ข้อ	เฉลย	ข้อ	เฉลย
1	ข	6	ข	11	ง	16	ง
2	ก	7	ค	12	ค	17	ง
3	ข	8	ง	13	ง	18	ง
4	ค	9	ง	14	ก	19	ง
5	ก	10	ก	15	ก	20	ค

เฉลยแบบทดสอบหลังเรียน

ข้อ	เฉลย	ข้อ	เฉลย	ข้อ	เฉลย	ข้อ	เฉลย
1	ก	6	ค	11	ก	16	ก
2	ข	7	ง	12	ข	17	ค
3	ข	8	ค	13	ก	18	ค
4	ข	9	ง	14	ง	19	ง
5	ก	10	ง	15	ง	20	ง

บรรณานุกรม

- จุมพล หนิมพานิช. (2551). **การวิจัยเชิงคุณภาพในทางรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์.** (พิมพ์ครั้งที่ 2) กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาย โปธิสิตา. (2554). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ** (พิมพ์ครั้งที่ 5) กรุงเทพมหานคร บริษัท อัมรินทร์ พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- เบญจา ยอดดำเนิน-แอ๊ดตีก และคณะ. (บรรณาธิการ). 2531. **ตำราประกอบการสอนและการวิจัย การศึกษาเชิงคุณภาพ : เทคนิคการวิจัยภาคสนาม.** สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. (2555). **บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศึกษาศาสตร์. หน่วย 11 การวิจัยเชิงคุณภาพในการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย** (ผู้เขียน รศ.ดร.สารีพันธุ์ ศุภวรรณ) **ประมวลสาระชุดวิชาหน่วย 8-15 การวิจัยเพื่อพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย.** นนทบุรี. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- รัตนะ บัวสนธ์ (2555). **วิธีการเชิงผสมผสานสำหรับการวิจัยและประเมิน.** กรุงเทพมหานคร. บริษัท ทวีพรินท์ (1991) จำกัด.
- _____. (2556). **วิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา.** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริพร จิรวัดน์กุล. (2555). **การวิจัยเชิงคุณภาพทางการพยาบาล : ระเบียบวิธีวิจัยและกรณีศึกษา.** กรุงเทพมหานคร. บริษัท วิทย์พัฒน์ จำกัด.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2551). **บทคัดย่องานวิจัย กศน. ปี 2546-2551.** กรุงเทพมหานคร. รังสีการพิมพ์.
- _____. (2552) **บทคัดย่องานวิจัย กศน. ปี 2549-2552.** กรุงเทพมหานคร. รังสีการพิมพ์
- สุภางค์ จันทวานิช. (2531). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ.** กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2554). **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ.** กรุงเทพมหานคร. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุทัย ดุลยเกษม. (บรรณาธิการ). 2537. คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา. (พิมพ์ครั้งที่ 2).
ขอนแก่น. สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

_____. (2527). “แนวคิดและลักษณะงานวิจัยเชิงคุณภาพ” เอกสารประกอบการอบรมวิธีวิจัย
เชิงคุณภาพ. นครปฐม. โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

_____. (2537). การสังเคราะห์ผลงานวิจัยทางการศึกษานอกโรงเรียนด้านระเบียบวิธีวิจัย.
เอกสารประกอบการประชุมเชิงวิชาการเพื่อเสนอผลงานวิจัยทางการศึกษานอกโรงเรียน
8 กันยายน 2537. กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์.

สาเหตุที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์แตกต่าง
เป็นกลุ่มสูง กลุ่มปานกลางและกลุ่มต่ำ : การศึกษาเฉพาะกรณีของนักศึกษาผู้ใหญ่
แบบเบ็ดเสร็จระดับ 4
โรงเรียนผู้ใหญ่สุทัศน์ จังหวัดสุพรรณบุรี

โดย

เนาวรัตน์ เมฆสุทัศน์

วิทยานิพนธ์การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาต่อเนื่อง ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2526

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันประเทศไทยประสบปัญหาประชากร 80% ของประชากรทั้งหมดเป็นผู้ที่อยู่นอกการศึกษาในระบบโรงเรียน ส่วนใหญ่กระจายอยู่ตามชนบทและมีจำนวนไม่น้อยที่ไม่เคยได้รับการบริการด้านการศึกษาจากในระบบโรงเรียนเลย ซึ่งถ้าพิจารณาในแง่ความเป็นธรรม และการกระจายงบประมาณ รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแล้ว นับเป็นปัญหาซึ่งรัฐบาลก็ให้ความสนใจปัญหาประชากรนอกระบบนี้มากขึ้น เพื่อช่วยบุคคลเหล่านี้สามารถศึกษาหาความรู้อย่างต่อเนื่องไปตลอดชีวิต⁽¹⁾ ดังนั้น การศึกษานอกโรงเรียนจึงมีความสำคัญและได้รับความสนใจมากในแผนการพัฒนาศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2520 หมวด 2 ข้อ 4 ถึงกับระบุไว้ อย่างชัดเจนว่า “รัฐพึงเร่งรัดและสนับสนุนการศึกษานอกระบบโรงเรียนในลักษณะต่างๆ เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลได้รับการศึกษาตลอดชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อประโยชน์แก่ผู้ไม่มีโอกาสศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นอันดับแรก”⁽²⁾ โครงการการศึกษานอกโรงเรียนที่วางรากฐานในการดำรงชีวิตที่สำคัญ โครงการหนึ่งคือโครงการการศึกษาผู้ใหญ่ แบบเบ็ดเสร็จโดยมีจุดมุ่งหมายส่งเสริมให้ผู้เรียนอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น พร้อมทั้งนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน รู้จักการแก้ปัญหาต่างๆ โดยอาศัยข้อมูลเกี่ยวกับตนเองเกี่ยวกับสังคมและข้อมูลทางวิชาการอันจะทำให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข⁽³⁾

โครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ประกอบด้วยหลายโครงการ และโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับ 3-4 เป็นโครงการหนึ่งที่มีความสำคัญโดย กระทรวงศึกษาธิการประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับ 3-4 นี้ เดือนพฤศจิกายน 2522⁽⁴⁾ หลังจากที่ดำเนินงานไปได้ระยะหนึ่งมีผู้วิจัยติดตามผลการดำเนินงานพบปัญหาที่สำคัญด้านหนึ่ง คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาผู้ใหญ่ต่ำกว่าที่ควรเมื่อเปรียบเทียบกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในระบบโรงเรียนและแม้แต่ในระหว่างนักศึกษาผู้ใหญ่ด้วยกันก็มีความแตกต่าง ดังที่การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 3 กับผู้สำเร็จการศึกษา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ปี 2518 พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาผู้ใหญ่ ระดับ 3 ต่ำกว่า ผู้สำเร็จชั้นประถมศึกษาปีที่ 7⁽⁵⁾ และเมื่อศึกษาเป็นรายวิชาโดยเฉพาะวิชาคณิตศาสตร์ยังพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับ 3 เปรียบเทียบกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 7⁽⁶⁾ และนักศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 4 เปรียบเทียบกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 7⁽⁷⁾ ต่ำกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความสำคัญ .05 และ .01 ตามลำดับ

จากปัญหาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 3-4 ต่ำกว่านักเรียนในระบบโรงเรียนนี้ นับว่า เป็นปัญหาที่สำคัญมากเนื่องจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นเครื่องชี้ถึงประสิทธิภาพของการศึกษาว่าบรรลุเป้าหมายเพียงใด อีกทั้ง วิชาคณิตศาสตร์เป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์ที่ฝึกในเรื่องการสังเกต หลักการทางคณิตศาสตร์จะช่วยให้วิทยาศาสตร์เป็นเรื่องที่แม่นยำ ฝึกให้ผู้เรียนเป็นคนรอบคอบ มีเหตุผล รู้จักหาความจริง การมีคุณลักษณะเช่นนี้เป็นสิ่งสำคัญมากกว่าความเจริญทางด้านวิทยาการใด ๆ⁽⁸⁾ การวางรากฐานทางคณิตศาสตร์ให้กับนักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับ 3-4 จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การศึกษาเพื่อแสวงหาคำอธิบายว่า เหตุใดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ 4 ของนักศึกษาผู้ใหญ่ที่เรียนอยู่ในห้องเรียนเดียวกัน โรงเรียนเดียวกัน จึงแตกต่างเป็นกลุ่มสูง กลุ่มปานกลางและกลุ่มต่ำ และยังคงค้นคว้าต่อไปถึงแหล่งที่มาของตัวแปรนั้น ๆ อีกด้วย เพื่อให้

ผลงานวิจัยมีความ สมบูรณ์มากที่สุด คำตอบที่ได้อาจนำไปปรับปรุงการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับ 3-4 ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น อันจะส่งผลต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศสืบต่อไป

2. จุดมุ่งหมายในการวิจัย

เพื่อแสวงหาคำอธิบายว่าเหตุใดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ 4 ของนักศึกษาผู้ใหญ่ แบบเบ็ดเสร็จระดับ 4 จึงแตกต่างกัน

3. ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาเพื่อแสวงหาคำอธิบายว่า เหตุใดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ 4 ของนักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับ 4 จึงแตกต่างกันนั้นผู้วิจัยให้คัดเลือกนักศึกษาผู้ใหญ่ ตามหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับ 4 ที่เรียนในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2525 โรงเรียนผู้ใหญ่สุทัศน์ จังหวัดสุพรรณบุรี โดยคัดเลือกนักศึกษาที่มีผลการเรียนคณิตศาสตร์ 4 ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2525 แตกต่างเป็นกลุ่มสูง กลุ่มปานกลางและกลุ่มต่ำ กลุ่มละ 3 คน

4. วิธีดำเนินการวิจัย

ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพราะเมื่อพิจารณาผลงานวิจัยเกี่ยวกับองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์ทั้งทางบวกและทางลบกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ที่มีผู้ศึกษาเป็นจำนวนมาก ทั้งในประเทศและต่างประเทศนั้น ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณมีการกำหนดตัวแปรและตั้งสมมติฐานของการวิจัยไว้ล่วงหน้าโดยศึกษาจากทฤษฎีต่างๆ ดังจากการศึกษาวิจัยถึงองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักศึกษาผู้ใหญ่ ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ความถนัดทางการเรียน เพศ การเข้าชั้นเรียน การฝึกอบรมของครู จำนวนครั้งของการทดสอบย่อยและภูมิหลังทางการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรเหล่านี้สามารถพยากรณ์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ได้ 31.88% แสดงว่า ตัวแปรที่เลือกมาศึกษานี้ สามารถอธิบายความแปรปรวนของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ได้ 31.88% ส่วนอีก 68.12% นั้น ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยตัวแปรที่เลือกมา⁽⁹⁾ สาเหตุที่ผลงานวิจัยพยากรณ์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้เพียง 31.88% อาจเนื่องมาจากสาเหตุหลายด้าน เช่น ไม่ได้กำหนดตัวแปรด้านเศรษฐกิจ ครอบครัว เป็นต้น เมื่อพิจารณาการเก็บรวบรวมข้อมูลของงานวิจัยเชิงปริมาณ ส่วนมากจะใช้แบบสอบถามซึ่งจะมีปัญหาบ่อย ๆ เช่น คำถามนั้นผู้ตอบอ่านแล้วไม่เข้าใจถูกต้อง เมื่อผู้ตอบเข้าใจผิดก็ทำให้ตอบผิดพลาดด้วย อันจะมีผลให้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลผิดได้ และในบางครั้งคำถามนั้น อาจเป็นคำถามที่ผู้ตอบไม่ต้องการตอบทำให้ได้คำตอบที่ผิดจากความเป็นจริง อีกทั้งผู้ตอบโดยเฉพาะนักศึกษาผู้ใหญ่ก็ต้องทำงานด้วยอาจจะไม่มีเวลาพอที่จะตอบแบบสอบถามนั้นทำให้ไม่ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัยเชิงปริมาณจะวางแผนการล่วงหน้า ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ อีกทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งมักจะแยกออกจากกันเป็นคนละขบวนการ กล่าวคือ การวิเคราะห์มักจะทำหลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จสิ้นแล้ว ข้อมูลที่เก็บมาได้ไม่มี

การทดสอบความถูกต้องก่อนที่จะวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งจะทำให้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลไม่เจาะลึกถึงสิ่งที่จะศึกษาอย่างแท้จริง

จากเหตุผลต่าง ๆ เช่นนี้ ทำให้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อแสวงหาคำอธิบายว่า เหตุใดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ 4 ของนักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับ 4 โรงเรียนผู้ใหญ่สุทัศน์ จังหวัดสุพรรณบุรีจึงแตกต่างกัน เนื่องจากวิธีวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบเจาะลึก กล่าวคือ ผู้วิจัยต้องเข้าไปสร้างความสัมพันธ์กับผู้ถูกวิจัยเพื่อหาข้อมูลได้ละเอียดทุกแง่มุม ลักษณะการหาข้อมูลเช่นนี้ทำให้ผู้วิจัยสามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่เป็นพฤติกรรม ความคิดและทัศนคติของมนุษย์ได้ดีกว่าวิธีการอื่น ๆ อีกทั้งอาจจะได้ข้อค้นพบใหม่ ๆ ที่มีค่าคิดมากก่อน โดยมีขั้นตอนดังนี้

4.1 การเลือกกรณีศึกษา

4.1.1 ผู้วิจัยเลือกนักศึกษาผู้ใหญ่ที่โรงเรียนผู้ใหญ่สุทัศน์เพราะโรงเรียนนี้อยู่ใกล้บ้านผู้วิจัย ผู้วิจัยสนิทสนมกับอาจารย์ที่สอนโรงเรียนนี้หลายคนจึงทำให้ผู้วิจัยสามารถเข้าไปศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ได้สะดวกขึ้น เนื่องจากได้รับความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่ายในโรงเรียน

4.1.2 ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาข้อมูลในด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนผู้ใหญ่สุทัศน์ เช่น อาจารย์ผู้สอน จำนวนห้องเรียนที่เปิดสอนวิชาคณิตศาสตร์ ลักษณะนิสัยของนักศึกษาผู้ใหญ่โดยทั่ว ๆ ไป โดยถามจากครูผู้สอน เพื่อหาข้อมูลมาใช้ประกอบการคัดเลือกนักศึกษาทำการวิจัยครั้งนี้

4.1.3 ผู้วิจัยเลือกนักศึกษาที่เรียนในภาคเรียนที่ 2 ซึ่งในภาคเรียนที่ 1 เรียนวิชาคณิตศาสตร์ 4 ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปลายภาคแตกต่างกัน

4.1.4 ผู้วิจัยขอความร่วมมือจากอาจารย์สอนภาษาไทย โดยขอให้อาจารย์ให้งานแก่นักศึกษาทุกคนเขียนประวัติส่วนตัว ที่อยู่อาศัย อาชีพของผู้ปกครอง ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว อาชีพของนักศึกษา อีกทั้งให้นักศึกษานันทิกประวัติประมาณ 7 วันส่งและสอบถามข้อมูลของนักศึกษาผู้ใหญ่ทุกคนเกี่ยวกับลักษณะนิสัย ความสนใจในการเรียนจากอาจารย์ผู้สอนคณิตศาสตร์ 4

4.1.5 เมื่อได้ข้อมูลของนักศึกษาจากข้อ 4.1.4 ผู้วิจัยเข้าไปสร้างความสนิทสนมกับนักศึกษาผู้ใหญ่ เหล่านั้นทุกคนอย่างใกล้ชิดเพื่อตัดสินใจคัดเลือกนักศึกษาผู้ใหญ่ที่จะศึกษา

4.1.6 เลือกนักศึกษาผู้ใหญ่ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ 4 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2525 แตกต่างกันเป็นกลุ่มสูง กลุ่มปานกลางและกลุ่มต่ำ ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนนักศึกษาผู้ใหญ่ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นกรณีศึกษาจากผลสัมฤทธิ์ของการเรียน
วิชาคณิตศาสตร์ 4 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2525

ช่วงคะแนน	จำนวนนักศึกษา (คน)	เลือกมาศึกษา (คน)	หมายเหตุ
80 ขึ้นไป	5	3	กลุ่มสูง
71-79	5	-	ตัดออก
60-70	6	3	กลุ่มปานกลาง
51-59	7	-	ตัดออก
50 ลงมา	13	3	กลุ่มต่ำ
รวม	36	9	

จากเกณฑ์การวัดผลตามหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับ 3-4 กำหนดว่า ผู้ที่ได้คะแนนตั้งแต่ร้อยละ 80 ขึ้นไปมีผลการเรียนดีมาก ผู้ได้คะแนนต่ำกว่าร้อยละ 50 มีผลการเรียนต่ำ สำหรับผู้ได้คะแนน ช่วงร้อยละ 51-79 มีผลการเรียนผ่าน ผู้วิจัยจึงคัดเลือก นักศึกษาผู้ใหญ่ที่มีผลการเรียนคณิตศาสตร์ 4 ร้อยละ 80 ขึ้นไปเป็นนักศึกษากลุ่มสูง ร้อยละ 50 ลงมาเป็นนักศึกษากลุ่มต่ำ ส่วนนักศึกษากลุ่มปานกลางนั้น ถ้าพิจารณาคะแนนช่วง 71-79 มีนักศึกษาได้คะแนนช่วงนี้ 5 คน นักศึกษาได้คะแนนช่วงนี้ 77-79 จำนวน 4 คน และได้ คะแนน 71 จำนวน 1 คน สำหรับช่วงคะแนน 51-59 มีนักศึกษาได้คะแนนช่วงนี้จำนวน 7 คน มีจำนวน 5 คน ได้คะแนน 51-53 จำนวน 2 คน ได้คะแนนช่วง 57-58 ผู้วิจัยจึงได้ตัดนักศึกษาที่ได้คะแนนระหว่าง 51-59 และ 71-79 ออกเสีย เพื่อแยกนักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ 4 เป็นสามกลุ่ม ให้แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดยิ่งขึ้น

ตารางที่ 2 แสดงรายละเอียดของนักศึกษาผู้ใหญ่ที่ได้รับการคัดเลือกเป็นกรณีศึกษาแต่ละกลุ่ม

กลุ่ม	รายชื่อ	อายุ (ปี)	อาชีพ
สูง	1. นางสาวปรานอม เข้มทอง	18	รับจ้าง
	2. นางสาวลิดา เจริญชัย	19	ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า
	3. นายวิทยา สุขศรี	20	ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า
กลาง	1. นางสาวสุนิสา หาญวนิช	18	ค้าขาย
	2. นายบุญธรรม สุกวรรณ	19	รับจ้าง
	3. นายบัญชา ชี้นำ	18	ถีบสามล้อ
ต่ำ	1. นายวิชัย งามฉาย	18	ค้าขาย
	2. นายทอง ประภากร	19	ไม่มีอาชีพ
	3. นางสาวเรณู ทองดี	18	ค้าขาย

การคัดเลือกนักศึกษาผู้ใหญ่ กลุ่มละ 3 คน จากนักศึกษา 24 คนนั้น ผู้วิจัยได้มีเกณฑ์และเหตุผล ดังนี้

1. เกณฑ์ของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ 4 กลุ่ม กลุ่มสูงร้อยละ 80 ขึ้นไป กลุ่มปานกลางร้อยละ 60-70 และกลุ่มต่ำ ร้อยละ 50 ลงมา
2. นักศึกษาผู้ใหญ่ ทั้ง 9 คน มีอายุใกล้เคียงกันคือ ช่วง 18-20 ปี จำนวน เพศชายและเพศหญิง ใกล้เคียงกัน มีนักศึกษาชาย 5 คน หญิง 4 คน นักศึกษาทั้ง 9 คน ยังมิได้แต่งงาน และนักศึกษาในแต่ละกลุ่ม มีนักศึกษาที่เคยเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กลุ่มละ 1 คน เพื่อควบคุมตัวแปร-ด้านอายุ เพศ สถานภาพการแต่งงานและตัวแปรด้านพื้นฐานการศึกษาที่มีมาก่อนเข้าเรียนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับ 4
3. ผู้วิจัยคัดเลือกนักศึกษาผู้ใหญ่ทั้ง 9 คน ตามความเหมาะสมและความเป็นไปได้ที่ผู้วิจัยจะเข้าไปทำการวิจัยเพราะผู้วิจัยจะต้องเข้าไปสร้างความสัมพันธ์ ความสนิทสนมกับผู้วิจัยเป็นเวลานาน จึงต้องคำนึง ด้านความสะดวกในการคมนาคมติดต่อความปลอดภัย ที่พักอาศัย เป็นต้น

4.2 วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับงานวิจัยครั้งนี้มีรายละเอียดที่สำคัญ ดังนี้

4.2.1 เมื่อผู้วิจัยคัดเลือกนักศึกษาผู้ใหญ่มาศึกษาทั้ง 9 คนนั้น ผู้วิจัยใช้แบบทดสอบวัดความถนัดทางการเรียนมาตรฐาน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.ศ.5) จำนวน 4 ชุดคือ

แบบทดสอบความถนัดทางภาษา(คำศัพท์)	40 ข้อ	ใช้เวลา 20 นาที
แบบทดสอบความถนัดด้านเหตุผล (รูป)	40 ข้อ	ใช้เวลา 30 นาที
แบบทดสอบความถนัดมิติสัมพันธ์	39 ข้อ	ใช้เวลา 25 นาที
แบบทดสอบความถนัดด้านคณิตศาสตร์	15 ข้อ	ใช้เวลา 15 นาที

การทดสอบครั้งนี้ผู้วิจัยทดสอบนักศึกษา 9 คน พร้อมกันในสถานที่เดียวกัน

4.2.2 ผู้วิจัยสืบประวัติของนักศึกษาอย่างละเอียดทุกด้านจากบุคคลหลายฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของนักศึกษาผู้ใหญ่ ได้แก่ เพื่อน ครู นายจ้าง ญาติ พี่น้อง เป็นต้น เพื่อจะเข้าไปสร้างความสนิทสนมกับนักศึกษาและครอบครัวได้อย่างถูกต้อง ตามลักษณะนิสัยของแต่ละคน

4.2.3 ผู้วิจัยวางเค้าโครงเรื่องที่จะไปศึกษาเก็บข้อมูลอย่างกว้าง ๆ เช่น ความสัมพันธ์ของนักศึกษากับครอบครัว อาชีพ สภาพความเป็นอยู่ภายในครอบครัว ทั้งของบิดา มารดาและตัวนักศึกษาเอง สภาพการเรียนหนังสือของนักศึกษา เป็นต้น ข้อมูลเหล่านี้ได้ศึกษาย้อนหลังถึงเหตุการณ์ตั้งแต่นักศึกษาอยู่ในวัยเด็กจนถึงปัจจุบัน การเก็บรวบรวมข้อมูลจะใช้การสังเกตและการพูดคุย โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสร้างความสนิทสนมแล้วเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับนักศึกษา ดังเช่น

ก. ในกรณีของลินดา มีอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้าที่ร้านที่ทนาย เธอใช้เวลาทำงานในช่วง 9.00-17.00 น. และต้องไปเรียนในช่วง 19.30-20.30 น. ลินดาใช้เวลาไม่น้อยมากที่จะพูดคุยกับผู้วิจัย ผู้วิจัยจึงต้องหาวิธีการที่จะสร้างความสนิทสนมกับเจ้าของร้านที่ทนาย เพื่อจะได้สามารถไปพูดคุยกับลินดาได้อย่างสะดวกขึ้น ในเวลาที่ลินดาทำงานที่ร้าน ผู้วิจัยต้องสืบคว้าเพื่อนผู้วิจัยหรือญาติพี่น้องของผู้วิจัยคนใดสนิทสนมกับเจ้าของร้านมากที่สุด ในกรณีนี้เพื่อนผู้วิจัยเป็นเพื่อนสนิทกับพี่สาวเจ้าของร้าน ผู้วิจัยจึงทำความรู้จักกับพี่สาวเจ้าของร้าน โดยการแนะนำของเพื่อนแล้วจึงสนิทสนมไปถึงเจ้าของร้านอย่างรวดเร็วขึ้นและมีความเป็นกันเองจนสามารถเข้าออกร้าน ที่ลินดาทำงานได้อย่างสบาย ผู้วิจัยได้ข้อมูลเกี่ยวกับลินดาจากเจ้าของร้านมาก เช่น ข้อมูลที่ลินดามักจะนำแบบฝึกหัดข้อที่ยาก ๆ มาถามเจ้าของร้านซึ่งจบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 หรือลินดาชอบถามถึงเนื้อหาวิชาคณิตศาสตร์ที่ตนเองไม่เข้าใจหรือเป็นการเตรียมบทเรียนที่จะเรียนในชั่วโมงต่อไป เป็นต้น ผู้วิจัยสร้างความสนิทสนมกับลินดามากขึ้น โดยนำผ้าให้ลินดาตัดเย็บที่บ้านและพูดคุยกับบิดามารดาเสมอ บิดามารดาลินดาให้ความสนิทสนมกับผู้วิจัยอย่างรวดเร็วมากขึ้นเพราะผู้วิจัยและเพื่อน ๆ ให้ลินดาตัดเสื้อผ้า ทำให้ลินดา มีรายได้มากขึ้น โดยจะนำผ้าไปตัดที่บ้านลินดา เมื่อมีความสนิทสนมมากผู้วิจัยก็จะพูดคุยเกี่ยวกับข้อมูลที่วางไว้อย่างกว้าง ๆ จากลินดาหรือบุคคลในครอบครัวต่าง ๆ และถ้าข้อมูลใดขาดไปถึงบุคคลอื่น ผู้วิจัยก็จะไปหาบุคคลนั้น ดังเช่น ลินดาเล่าว่า เมื่อลินดาเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แล้วมารดาไม่ให้เรียนต่อแต่ลินดาต้องการจะเรียน จึงขอร้องน้าชายให้ช่วยเหลือ น้าชายก็ช่วยพูดกับมารดาลินดา ทำให้ลินดาได้เรียนต่อชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ผู้วิจัย

จะไปคุยกับน้ำชาย ลินดาและให้น้ำชายลินดาเล่าถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ นั้น เพื่อเป็นการตรวจสอบความจริงของข้อมูล อีกทั้งทำให้ได้รายละเอียดเพิ่มขึ้นหรือในกรณีที่จะถามเกี่ยวกับการเรียนหนังสือตั้งแต่วัยเด็กเกี่ยวกับความสนใจในการเรียน การทำแบบฝึกหัด เป็นต้น ผู้วิจัยก็จะถามบิดามารดาของลินดาถึงครูผู้สอนสนใจในชั้นประถมศึกษา แล้วผู้วิจัยจะไปหาครูที่ลินดารู้จักและสนิทสนมกับลินดาพอสมควร เพื่อผู้วิจัยจะถามข้อมูลต่าง ๆ จากครูผู้นั้น (โดยที่ลินดาไม่ได้ไปด้วย) ผู้วิจัยได้อธิบายถึงการศึกษาของผู้วิจัยให้ครูผู้สอนทราบอย่างคร่าว ๆ เพื่อขอความร่วมมือในการหาข้อมูล การหาข้อมูลในแต่ละเรื่อง ผู้วิจัยจะต้องพิจารณาว่า จะหาข้อมูลจากผู้ใดจึงจะได้ข้อมูลที่ถูกต้อง แล้วทำความสนิทสนมกับบุคคลนั้น เพื่อจะพูดคุยเพื่อให้ได้ข้อมูลผู้วิจัยจะให้ครูผู้สอนทราบอย่างคร่าว ๆ เพื่อขอความร่วมมือในการหาข้อมูล การหาข้อมูลในแต่ละเรื่องผู้วิจัยจะต้องพิจารณาว่าจะหาข้อมูลจากผู้ใดจึงจะได้ข้อมูลที่ถูกต้อง แล้วทำความสนิทสนมกับบุคคลนั้น เพื่อจะพูดคุยเพื่อให้ได้ข้อมูลผู้วิจัยจะใช้วิธีการพูดคุยมากกว่าการสัมภาษณ์ในการหาข้อมูล

ข. กรณีปรานอมมีอาชีพรับจ้างอยู่ร้านของชำในตลาดอำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งมารดาของผู้วิจัยสนิทสนมกับเจ้าของร้าน ผู้วิจัยจึงให้มารดาช่วยพาไปแนะนำให้เจ้าของร้านรู้จักเมื่อไปซื้อของที่ร้านนั้น ทำให้ผู้วิจัยรู้จักกับเจ้าของร้านและมีความสนิทสนมมากขึ้นจนสามารถไปพูดคุยกับปรานอมที่ร้านได้ง่ายขึ้น อีกทั้งยังได้ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมของปรานอมจากเจ้าของร้านอีก เช่น ปรานอมชอบนำหนังสือมาอ่าน เวลาทำงาน ทักษะคิดของเจ้าของร้านเกี่ยวกับการเรียนของปรานอม เป็นต้น การสร้างความสนิทสนมกับครอบครัว ปรานอมก็ทำโดยการไปกับปรานอมแล้วให้ความเป็นกันเองและเข้าร่วมกิจกรรมที่บุคคลในครอบครัวนั้นกำลังทำอยู่ เช่น รดน้ำไร่ผัก ทำอาหาร ร่วมทำบุญ เป็นต้น การกระทำเช่นนี้สร้างความสนิทสนมกับครอบครัวปรานอมมากขึ้น โดยเฉพาะบิดาปรานอมมีอาชีพการทางประสาธ มักจะทำร้ายบุคคลอื่นที่เข้ามาบริเวณบ้าน ผู้วิจัยต้องพยายามแสดงท่าทางไม่หวาดกลัวเพื่อที่ญาติของปรานอมที่อยู่ในบ้านนั้นจะไม่เกิดความรู้สึกไม่ดีต่อผู้วิจัยและวิธีการเช่นนี้ผู้วิจัยได้รับความเป็นกันเองจากญาติของปรานอมมาก ทำให้ได้ข้อมูลต่าง ๆ อย่างละเอียดและใกล้เคียงความจริงมาก ถึงแม้ว่าข้อมูลบางอย่างจะเป็นความลับหรือเรื่องที่เสียหายของใครครอบครัว สำหรับกรณีที่ปรานอมกล่าวว่าตนเองสนิทสนมและศรัทธาครูพินัยที่สอนปรานอมในระดับประถมศึกษา ผู้วิจัยก็จะไปทำความรู้จักครูพินัยด้วยการแนะนำของปรานอมเองและได้ไปหาครูพินัยในเวลาต่อมา โดยปรานอมมิได้ไปด้วยพร้อมทั้งอธิบายถึงลักษณะงานวิจัยของผู้วิจัยอย่างกว้าง ๆ ให้ครูพินัยทราบ เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษา ความเป็นอยู่ของปรานอมในช่วงวัยเด็ก สำหรับการหาข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนคณิตศาสตร์ในขณะที่เรียนการศึกษา ผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จได้ใช้วิธีให้ครูผู้สอนช่วยสังเกตพฤติกรรมของนักศึกษาในหัวข้อต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยบอกไว้อย่างกว้าง ๆ แล้วผู้วิจัยจะไปถามครูผู้สอนหลังจากหมดชั่วโมงสอนทุกครั้ง แล้วจดข้อมูลที่นำเสนอไว้

สำหรับกรณีศึกษาผู้อื่นนั้น ผู้วิจัยก็ใช้วิธีการหาข้อมูลในลักษณะที่ใกล้เคียงกับที่กล่าวมา 2 กรณีนี้ แต่ลักษณะการสร้างความสนิทสนมกับผู้ถูกวิจัยก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะนิสัยหรือสภาพความเป็นอยู่ของแต่ละคนที่แตกต่างกัน

4.2.4 การเรียงความและการให้นักศึกษานำบันทึกประจำวันส่งอาจารย์ผู้สอนภาษาไทยเป็นอีกวิธีที่ผู้วิจัยได้ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการส่งงานศูนย์วิจัยขอให้ครูเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้กล่าวถึงทักษะ

และความรู้สึกของตนเองได้อย่างเต็มที่ เช่น ด้านสภาพแวดล้อมในครอบครัว ความมุ่งหวังในการเรียนต่อ เป็นต้น และขอความร่วมมือจากอาจารย์สอนภาษาไทยให้เป็นผู้มอบหมายงานแก่นักศึกษา จึงจะทำให้นักศึกษาไม่ทราบว่าผู้วิจัยเป็นผู้ต้องการให้เรียงความและบันทึกประจำวัน ประมาณ 1 เดือน การเขียนนี้ให้นักศึกษาโดยไม่ต้องขอความคิดเห็นจากผู้ปกครอง

4.2.5 เวลาที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เวลาตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2526 ถึงเดือนพฤษภาคม 2527 ซึ่งเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลและทดสอบความถูกต้องของข้อมูลนี้ด้วย

5. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

5.1 แบบทดสอบความถนัดทางการเรียน (Scholastic Aptitude) เป็นแบบทดสอบวัดความถนัดทางการเรียนมาตรฐาน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.ศ.5) ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เป็นข้อสอบแบบเลือกตอบ ชนิด 5 ตัวเลือก แบ่งออกเป็น 4 ชุด

แบบทดสอบความถนัดทางภาษา (คำศัพท์)	40 ข้อ ใช้เวลา 20 นาที
แบบทดสอบความถนัดด้านเหตุผล	40 ข้อ ใช้เวลา 20 นาที
แบบทดสอบความถนัดมิติสัมพันธ์	39 ข้อ ใช้เวลา 25 นาที
แบบทดสอบความถนัดด้านคณิตศาสตร์	15 ข้อ ใช้เวลา 15 นาที

การทดสอบนี้เป็นการทดสอบที่มีอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป และความยากง่ายอยู่ระหว่าง 0.20-0.80

5.2 สมุดบันทึกการสังเกตและการพูดคุยประจำวัน

5.3 เรียงความและสมุดบันทึกประจำวันของนักศึกษา

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

6.1 เมื่อผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลได้ในแต่ละครั้งก็จะจดบันทึกอย่างละเอียดแล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างสม่ำเสมอเพื่อจะมองเห็นประเด็นที่จะไปหาข้อมูลในครั้งต่อไป

6.2 เมื่อได้ข้อมูลมามากพอสมควร ผู้วิจัยจะแบ่งข้อมูลนั้นออกเป็นหมวดหมู่ ตามลักษณะตัวแปรที่เด่นชัดของแต่ละคน เช่น ตัวแปรด้านการทำแบบฝึกหัด “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” การเข้าชั้นเรียน เป็นต้น

6.3 ศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับตัวแปรต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้ค้นพบในการเก็บรวบรวมข้อมูล การศึกษาทฤษฎีในด้านเหล่านี้เพื่อจะเป็นแนวทางว่า ผู้วิจัยจะต้องนำข้อมูลที่แยกเป็นหมวดหมู่นั้นมาวิเคราะห์โดยการตีความ (Interpret) จากข้อมูลทั้งหมดโดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุป

7. ปัญหาและอุปสรรคที่ผู้วิจัยพบในการศึกษานี้

เมื่อพิจารณาถึงวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งจะทำให้วิธีการสร้างความสนิทสนมระหว่างผู้วิจัยกับผู้ถูกวิจัย ซึ่งวิธีการสร้างความสนิทสนมกับผู้วิจัยจนเกิดความไว้วางใจเพื่อจะได้ข้อมูลอย่างถูกต้องนั้น เป็นวิธีการที่ยากทำให้พบปัญหาในการหาข้อมูล ดังเช่น

7.1 การเข้าไปสร้างความสนิทสนมกับผู้ถูกวิจัยนั้นไม่ใช่ว่าผู้วิจัยจะสร้างความสนิทสนมกับนักศึกษาผู้ใหญ่ที่คัดเลือกมาศึกษาเพียง 9 คน เท่านั้น ผู้วิจัยจะต้องสร้างความคุ้นเคยกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษาผู้ใหญ่เหล่านั้นด้วยเพื่อจะได้ข้อมูลอย่างถูกต้อง ซึ่งการกระทำเช่นนี้ทำให้เกิดปัญหาขึ้นได้คือ บุคคลต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยสร้างความคุ้นเคย บางคนมีความแตกต่างกับผู้วิจัยในหลายด้าน เช่น อายุ ค่านิยม ความเชื่อ ความสนใจ เป็นต้น บางครั้งผู้วิจัยทำตัวไม่ถูกต้องตามที่คนของบุคคลเหล่านั้น จึงเป็นปัญหาในการปรับตัวและการปรับความรู้สึกให้สอดคล้องกับบุคคลนั้น เพื่อให้เขายอมรับและไว้วางใจผู้วิจัยจนให้ข้อมูลที่ถูกต้อง เช่น ในกรณีของเรณู ซึ่งทราบว่าผู้วิจัยเล่นเทนนิสเป็นประจำ เรณูจึงขอไปเล่นด้วย ผู้วิจัยคิดว่าเป็นโอกาสดีที่สร้างความสนิทสนมกับเรณู จึงพาเรณูไปซ้อมเทนนิสเสมอ ความสนิทสนมก็เพิ่มมากขึ้นแต่ผู้วิจัยได้รับการต้อนรับจากมารดาและพี่ชายของเรณูอย่างห่างเหินจากเดิมมาก ซึ่งผู้วิจัยหาสาเหตุความห่างเหินนี้ได้ทราบว่า มารดาเรณูไม่พอใจผู้วิจัยที่พาเรณูไปซ้อมเทนนิสเพราะเรณูต้องนั่งกางเกงขาสั้นและที่สนามเทนนิสมีผู้ชายเล่นมาก มารดาและพี่ชายกลัวว่าเรณูจะใจแตกมีแฟน ผู้วิจัยก็ต้องไม่พาเรณูไปเล่นเทนนิสซึ่งเรณูไม่พอใจผู้วิจัยมาก ผู้วิจัยจึงเบนความสนใจของเรณูไปทางอื่นจนเป็นที่พอใจของมารดาและพี่ชายเรณู แล้วทำความสนิทสนมระหว่างผู้วิจัยและมารดาของเรณูดีขึ้นเหมือนเดิม เป็นต้น

7.2 ในการสร้างความสนิทสนมกับนักศึกษาชายและครอบครัวของนักศึกษาชายที่คัดเลือกมาศึกษา ผู้วิจัยพบปัญหาต่าง ๆ ดังกรณีของวิชัยที่มีนิสัยชอบเที่ยวและจีบผู้หญิงเสมอ มักถูกผู้หญิงหลอกเงินไปเป็นจำนวนมาก มารดาของวิชัยจะควบคุมวิชัยไม่ให้คบกับผู้หญิง และไม่พอใจผู้หญิงทุกคนที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับลูกชายของตนเอง เมื่อผู้วิจัยพบวิชัยก็จะแสดงความเป็นกันเองและเข้าไปพูดคุยกับวิชัยเสมอ เมื่อมารดาวิชัยทราบข่าวตนเองก็ไม่พอใจมากหรือในบางครั้งก็เห็นด้วยและเมื่อรู้จักผู้วิจัยแล้วก็แสดงความไม่พอใจมากถึงแม้ว่าผู้วิจัยและบุคคลที่รู้จักจะอธิบายเท่าไร มารดาวิชัยก็ไม่ยอมเข้าใจและพูดในทำนองว่าผู้วิจัยจะไปหลอกเงินลูกชายตนเอง ผู้วิจัยต้องมีความอดทนอย่างสูงมากต่อสภาพการณ์เช่นนั้น และหาวิธีการแก้ปัญหาโดยการขอความกรุณาอาจารย์ใหญ่ โรงเรียนสุทัศน์ ให้อธิบายเกี่ยวกับงานวิจัยนี้อย่างกว้าง ๆ ให้มารดา วิชัยเข้าใจก็ทำให้ปัญหานี้ลดน้อยลง แต่ผู้วิจัยก็ต้องระวังให้มากในการสนิทสนมกับวิชัยทำให้เสียเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลมากเท่าที่ควรหรือในกรณีของบัญชาที่มีอาชีพตีบสามล้อ ผู้วิจัยจะไปพบบัญชาที่ตีสามล้อเสมอ เพื่อพูดคุยหาข้อมูล ในบริเวณนั้นมีสามล้อประมาณ 20 คน จอดรถเข้าคิวอยู่ ผู้วิจัยมักถูกล้อเลียนในทำนองชู้สาวเสมอ ตลอดเวลาที่พูดคุยกับบัญชา ปัญหาเช่นนี้บั่นทอนกำลังใจของผู้วิจัยมากที่จะหาข้อมูลจากบัญชาและไม่สามารถหาสถานที่ที่จะพูดคุยกับบัญชาเลยเพราะบัญชาเริ่มตีสามล้อ ตั้งแต่ 6.00-17.00 น. ไปเรียน 17.30-20.30 น. หลังจากเลิกเรียนก็ตีสามล้ออีก ดังนั้น ผู้วิจัยมีเวลาพูดคุยกับบัญชาเฉพาะช่วงที่เข้าคิวรถสามล้อเท่านั้น ผู้วิจัยจึงต้องพยายามอดทนมาก

7.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลบางด้าน เช่น ด้านเศรษฐกิจความสัมพันธ์กันระหว่างบิดามารดา เป็นต้น หาข้อมูลด้วยความลำบากต้องอาศัยการพูดคุยเพื่อให้ผู้ตอบสบายใจและไม่คิดว่าเป็นการก้าวก่ายเรื่องส่วนตัว ผู้วิจัยจึงต้องอาศัยความอดทนอย่างสูง อีกทั้งต้องดูจังหวะและสถานการณ์ในการพูดคุยเรื่องนี้มากพอสมควร เพราะถ้าไม่ระมัดระวังในเรื่องที่แล้วจะมีผลเสียกับตัวผู้วิจัยสายตาผู้ให้ตอบได้อย่างมาก เช่น ในกรณี

ของปรานอมซึ่งมีอาชีพรับจ้างฐานะทางการเงินอยู่ในเกณฑ์ต่ำมาก อีกทั้งมีปมด้อยเรื่องบิดามารดา แยกทางกัน และบิดาเป็นโรคประสาท ผู้วิจัยจะหาข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องนี้ ผู้วิจัยต้องอาศัยโอกาสที่เหมาะสมมากเพราะปรานอมมักจะพูดและเข้าใจเสมอว่า ผู้วิจัยมีสภาพความเป็นอยู่สบายกว่าเขามาก การพูดคุยในเรื่องนี้มักเป็นทางการที่เศร้า ผู้วิจัยต้องพยายามเปลี่ยนบรรยากาศให้สนุกสนานขึ้น ทำให้การหาข้อมูลในเรื่องนี้ใช้เวลานานกว่าที่จะได้ข้อมูลที่สมบูรณ์

7.4 ปัญหาด้านเวลา นักศึกษาผู้ใหญ่ส่วนมากจะต้องประกอบอาชีพในกลางวัน อีกทั้งจะต้องเรียนในช่วง 17.30-20.30 น. ดังนั้น เวลาว่างในการพูดคุยกับผู้วิจัยจึงมีน้อยมาก การเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งจะใช้เวลานานกว่าที่ควรจะเป็น

8. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมโดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อแสวงหาคำอธิบายถึงสาเหตุที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ 4 ของนักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับ 4 โรงเรียนผู้ใหญ่สุทัศน์ มีความแตกต่างกันเป็นกลุ่มสูง กลุ่มปานกลางและกลุ่มต่ำ ลักษณะของข้อมูลที่ค้นพบสามารถแยกได้เป็น 2 ลักษณะคือ

1. ข้อมูลทางด้านสติปัญญา ได้แก่ ความถนัดทางการเรียน
2. ข้อมูลทางด้านสังคม จิตวิทยาและเศรษฐกิจ

ข้อมูลทั้งสองประเภทที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมไว้นั้นได้นำมาวิเคราะห์ เพื่ออธิบายถึงสาเหตุที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ 4 แตกต่างกันโดยการตีความหมาย (Interpret) จากข้อมูลทั้งหมดแล้วเชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุป ดังนี้

1. ความถนัดทางการเรียน

ผู้วิจัยได้แบบทดสอบความถนัดทางการเรียนทดสอบนักศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 4 ที่เลือกศึกษา 9 คน ได้ผลการทดสอบดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงคะแนนปลายภาคเรียนที่ 1 วิชาคณิตศาสตร์ 4 เปรียบเทียบกับคะแนนแบบทดสอบความถนัดทางการเรียนของนักศึกษาทั้ง 9 คน

ชื่อ	คะแนนปลายภาคเรียนที่ 1 คณิตศาสตร์ 4 (คะแนนเต็ม 100)	คะแนนแบบทดสอบความถนัดของทางการเรียน			
		ด้านภาษา (คำศัพท์)	ด้านมิติสัมพันธ์	ด้านเหตุผล	คณิตศาสตร์
กลุ่มสูง					
1. นางสาวปรานอม เข้มทอง	84	27	24	26	11
2. นางสาวลิดา เจริญชัย	90	27	18	30	13
3. นายวิทยา สุขศรี	92	30	20	23	10
กลุ่มปานกลาง					
1. นางสาวสุนิสา หาญวนิช	66	22	20	15	8
2. นายบัญชา ชี้นำ	62	23	17	18	10
3. นายบุญธรรม สกุลนำ	67	30	18	22	9
กลุ่มต่ำ					
1. นายวิชัย งามฉาย	35	17	11	8	5
2. นายทง ประภากร	31	10	13	7	3
3. นางสาวเรณู ทองดี	40	11	12	16	7

จากคะแนนผลการทดสอบวัดความถนัดทางการเรียน 4 ฉบับนี้ พบว่า คะแนนของนักศึกษาทั้ง 3 กลุ่ม แตกต่างกัน โดยเรียงผลรวมของคะแนนจากมากไปหาน้อย ได้แก่ กลุ่มสูง กลุ่มปานกลาง และกลุ่มต่ำ เห็นได้ว่านักศึกษาผู้ใหญ่ในกลุ่มสูงจะมีความถนัดทางการเรียนสูงกว่านักศึกษากลุ่มปานกลางและกลุ่มต่ำ นักศึกษากลุ่มปานกลางก็มีคะแนนรวมสูงกว่านักศึกษาในกลุ่มต่ำ

ดังนั้น ความถนัดทางการเรียนเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผลการเรียนของนักศึกษาผู้ใหญ่แตกต่างกัน โดยมีผู้ทำการวิจัยในด้านนี้มากมายและผลวิจัยก็สอดคล้องกัน ดังเช่น การศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถภาพสมองบางประการกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ ใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนมัธยมศึกษา

ปีที่ 3 ผลการวิจัยพบว่า ความถนัดที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์คือ ด้านจำนวนตัวเลข ด้านเหตุผล ด้านภาษาที่ส่งผลต่อวิชาพีชคณิตจากมากไปหาน้อย⁽¹⁰⁾ และสำหรับผลการวิจัยที่ใช้กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักศึกษาผู้ใหญ่ก็ได้ผลการวิจัยคล้ายคลึงกันว่า ความถนัดทางด้านภาษา ด้านเหตุผล ด้านมิติสัมพันธ์และ ด้านจำนวนเลข มีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01⁽¹¹⁾

2. ข้อมูลทางด้านสังคม จิตวิทยาและเศรษฐกิจ

การพิจารณาข้อมูลด้านสังคม จิตวิทยาและเศรษฐกิจของนักศึกษาผู้ใหญ่ทั้งสามกลุ่ม โดยศึกษา รายละเอียดจากอัตชีวประวัติของนักศึกษาแต่ละคน ตั้งแต่เด็กจนถึงปัจจุบันได้ข้อค้นพบว่า สาเหตุสำคัญที่ทำให้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์แตกต่างกันนั้นเป็นสิ่งที่คล้ายคลึงกับ แมค เคลแลนด์ (Mc Celland) เรียกว่า “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” (Achievement Motivation) ซึ่งหมายถึง ความปรารถนาที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้สำเร็จ ลุล่วงไปด้วยดีและแข่งขันด้วยมาตรฐานอันดีเยี่ยมหรือทำได้ดีกว่าบุคคลที่เกี่ยวข้อง พยายามเอาชนะอุปสรรค ต่าง ๆ มีความตั้งใจเมื่อประสบความสำเร็จและมีความวิตกกังวลเมื่อประสบความสำเร็จล้มเหลว

จากข้อมูลพฤติกรรมของนักศึกษาทั้ง 3 กลุ่ม ในแต่ละช่วงการศึกษาจะเห็นได้ชัดเจน ว่าแตกต่างกันอย่างมาก กล่าวคือ นักศึกษากลุ่มสูงเป็นผู้มีคุณลักษณะของผู้มี “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” สูงกว่า นักศึกษา กลุ่มปานกลางและกลุ่มต่ำ ดังเหตุการณ์ของปรานอมที่มีอาชีพรับจ้างที่ร้านเจริญชัยแล้วไปเรียน หนังสือในเวลา 17.00-20.30 น. ทางเจ้าของร้านไม่พอใจต่อการไปเรียนของปรานอมมากเพราะเสียเวลาทำงาน ทำให้ปรานอมไม่สบายใจมากแต่ปรานอมก็พยายามอดทนต่อความบีบคั้นทางจิตใจทุกอย่างเพื่อจะได้เงิน มาช่วยเหลือครอบครัว และจะได้เรียนต่อ ปรานอมกล่าวว่า “หนูยอมเป็นข้าให้เขาโขกสับก็เพราะต้องการ เรียนต่อถึงอย่างไรก็ต้องทน” เมื่อปรานอมเรียนในภาคเรียนที่ 2 เจ้าของร้านบังคับให้ปรานอมลาออกจาก โรงเรียนแต่ปรานอมไม่ลาออกจากโรงเรียนแต่ปรานอมจะหางานทำใหม่โดยมีเงื่อนไขกับนายจ้างคนใหม่ว่าตนเอง จะไปเรียน ในช่วงเวลา 17.00-20.30 น. และในที่สุดก็เป็นคนรับใช้บ้านผู้พิพากษา ซึ่งได้เงินเดือนและสภาพความเป็นอยู่ลำบากกว่าการทำงานที่เดิม ปรานอม กล่าวว่า “หนูมีความตั้งใจและมุ่งมั่นที่จะเรียนต่อให้สูง ๆ มีงานทำ เป็นหลัก เป็นฐานเพื่อช่วยเหลือครอบครัวได้ หนูจึงต้องเลือกการเรียนก่อนเสมอ” ซึ่งแตกต่างกับนักศึกษากลุ่มต่ำที่มีได้สนใจเรียนเลย นักศึกษากลุ่มนี้มีจุดมุ่งหมายในการเรียนเพื่อมีเพื่อนเล่น และเที่ยวอย่างสนุกสนาน มากกว่าจะเรียนเพื่อหาความรู้เพื่อพิจารณาถึงฐานะทางการเงินของนักศึกษากลุ่มต่ำอยู่ในเกณฑ์ดี มีอาชีพที่มั่นคง พอสมควร ดังกรณีของทงที่เป็นนักศึกษากลุ่มต่ำ มารดาต้องการจะให้เรียนหนังสือจนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น แต่ทง ไม่สนใจเรียนและเข้ามาเรียนการศึกษาผู้ใหญ่เพราะมารดาและป้า ช้อรธมอเตอร์ไซด์ให้เพื่อเป็น ข้อแลกเปลี่ยนให้ทงเรียน เมื่อมารดาให้เงินมาเสียค่าเทอมทงก็นำเงินไปใช้ในการเที่ยวเตร่ ทงกล่าวว่า “แม่ไม่รู้หรือถ้าผมขอเงินเกี่ยวกับเรื่องเรียนละก็อสบายมาก พอได้เงินมาผมก็เอาไปเที่ยว” ทงไม่มีความปรารถนาที่จะประสบความสำเร็จทางการเรียน จึงไม่สนใจในการเรียน ไม่มีความมุ่งมั่นที่จะฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อจะได้เรียนแม้แต่มารดาและป้าสนับสนุนก็ไม่สนใจตรงข้ามกับปรานอมที่ไม่มีบุคคลใดสนับสนุน ด้านการเรียนต้องต่อสู้เพื่อจะได้เรียนด้วยตนเอง คุณลักษณะของนักศึกษากลุ่มที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง “จะเป็น สาเหตุสำคัญที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์สูงกว่่านักศึกษากลุ่มปานกลางและกลุ่มต่ำที่มีแรงจูงใจ

ใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำกว่า” ดังที่ผลวิจัยที่ศึกษาความแตกต่างระหว่างนิสิตหญิงที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและต่ำกว่าระดับความสามารถในคณะอักษรศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีผลสัมฤทธิ์สูงและต่ำกว่าระดับความสามารถมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5⁽¹²⁾ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า นักศึกษาผู้ใหญ่กลุ่มสูง มีคุณลักษณะของผู้มี “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” สูงกว่านักศึกษากลุ่มปานกลางและกลุ่มต่ำ เมื่อพิจารณาระหว่างนักศึกษากลุ่มปานกลางและกลุ่มต่ำ พบว่า นักศึกษาผู้ใหญ่กลุ่มปานกลางมีคุณลักษณะของผู้มี “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” สูงกว่านักศึกษาผู้ใหญ่กลุ่มต่ำ

ผู้ที่มี “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง” ได้สะท้อนให้เห็นพฤติกรรมอื่น ๆ ด้วยคือ การเข้าชั้นเรียน การตั้งใจเรียน การทำแบบฝึกหัด การใช้เวลาว่างและนิสัยในการเรียน ซึ่งการศึกษาวิจัยครั้งนี้ค้นพบว่า นักศึกษากลุ่มสูงที่มี “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” ทางการเรียนสูง จะมีความสนใจในการเรียนคณิตศาสตร์มาก มีความมานะที่จะทำความเข้าใจบทเรียน โดยการตั้งใจเรียนขณะที่ครูสอนทำแบบฝึกหัดอย่างสม่ำเสมอด้วยตัวเอง แม้จะมีเวลาว่างไม่มากนัก คือ ช่วงหลังจากเลิกเรียนในเวลา 20.30 น. ดังที่วิทยาซึ่งเป็นนักศึกษากลุ่มสูงกล่าวว่า “ผมสงสัยอะไรก็จะถามอาจารย์ทันทีเพื่อจะให้เข้าใจและทำแบบฝึกหัดได้ ซึ่งเพื่อนมักเข้าใจผิดแล้วว่าผมอยากดัง ถ้าผมไม่ถามผมก็ไม่รู้เรื่อง สักวันหนึ่งเพื่อนคงเข้าใจ” นอกจากสนใจการเรียนแล้ว นักศึกษากลุ่มสูงก็ยังเก็บเงินเพื่อเป็นทุนในการเรียนต่อ โดยไม่เที่ยวหรือใช้เงินโดยไม่มีประโยชน์ มีการวางแผนการศึกษาต่อไปในอนาคตและหาวิธีการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียน แต่นักศึกษากลุ่มปานกลางและกลุ่มต่ำ ผู้มี “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” ต่ำกว่านักศึกษากลุ่มสูงนั้นจะมีพฤติกรรมที่เกี่ยวกับความสนใจในการเรียน การเข้าชั้นเรียน การทำแบบฝึกหัด เป็นต้น ต่างจากนักศึกษากลุ่มสูง กล่าวคือ นักศึกษากลุ่มต่ำไม่สนใจเรียน มักจะขาดเรียนเสมอ ไม่มีสมุดจดหรือสมุดแบบฝึกหัดเลยดังที่ทงกล่าวว่า “เวลาอาจารย์หันมาทางผม ผมก็แก้งก้มลงเขียนอะไรเล่น ผมไม่เคยจดงานหรือทำแบบฝึกหัดเลย” นักศึกษากลุ่มต่ำไม่คิดว่าความสำเร็จทางการศึกษาคือความสำเร็จในชีวิต จึงมิได้สนใจเรียน ไม่ทำแบบฝึกหัดหรือทบทวนบทเรียนเลย ทั้งที่มีเวลาว่างมากกว่านักศึกษากลุ่มสูง พฤติกรรมเช่นนี้จึงทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ต่ำกว่านักศึกษากลุ่มสูงและกลุ่มปานกลาง

เมื่อ “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักศึกษาผู้ใหญ่ทั้ง 3 กลุ่มแตกต่างกันและ “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” ยังเป็นสาเหตุให้นักศึกษาที่มี “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง” มีความตั้งใจเรียน ทำแบบฝึกหัดอย่างสม่ำเสมอ มุ่งมั่นในการเรียนที่จะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในเกณฑ์สูง เพื่อเป็นพื้นฐานที่ดีในการเรียนต่อไป เพราะคิดว่าความสำเร็จทางการศึกษาคือความสำเร็จในชีวิต จากพฤติกรรมเช่นนี้ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในเกณฑ์ดีกว่านักศึกษากลุ่มปานกลางและกลุ่มต่ำที่มี “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” ต่ำกว่า

คำถามที่สำคัญเกี่ยวกับ “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” คือเหตุใดนักศึกษาผู้ใหญ่กลุ่มสูง จึงมี “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” สูงกว่านักศึกษากลุ่มปานกลางและกลุ่มต่ำ ซึ่งได้ค้นพบว่า ถึงแม้ว่าศึกษากลุ่มสูงมีปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ แต่ก็มี “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” สูงกว่านักศึกษากลุ่มต่ำ ก็เนื่องจากสาเหตุที่สำคัญคือ ความรู้สึกที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมในสังคม มีความประสงค์ที่จะได้รับโอกาสเลือกอาชีพที่มั่นคง เมื่อประสบความสำเร็จทางด้านการศึกษา เมื่อนักศึกษากลุ่มนี้ได้รับความรัก ความเอาใจใส่ ได้รับการแนะแนวทางที่ถูกที่ควรจากครู ซึ่งอยู่ใกล้ชิดและมีความสม่ำเสมอมากกว่าบิดามารดา ซึ่งมีปัญหาหลายด้าน

จนไม่มีเวลาดูแลลูก ทำให้นักศึกษาผู้ใหญ่กลุ่มสูง มีความรัก ความศรัทธา ต้องการจะเปลี่ยนแปลงจากตัวแบบคือ “ครู” ทั้งความประพฤติและความสนใจเกี่ยวกับการศึกษา จึงทำให้นักศึกษากลุ่มนี้มี “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” สูง อันมีผลให้นักศึกษาสนใจการเรียน หาวิธีการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อให้ประสบความสำเร็จในการเรียน ซึ่งก็ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้นตามไปด้วย

ผลสรุปรวมของการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้พบ แบ่งเป็น 2 ประการคือ

1. องค์ประกอบด้านสติปัญญา ได้แก่ ความถนัดทางการเรียน
2. องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ สังคมและจิตวิทยา

1. องค์ประกอบด้านสติปัญญา จากการทดสอบนักศึกษาผู้ใหญ่ทั้ง 3 กลุ่ม ด้วยแบบทดสอบวัดความถนัดทางการเรียนด้านภาษา (คำศัพท์) ด้านเหตุผล (รูป) ด้านมิติสัมพันธ์และด้านคณิตศาสตร์ได้ผลการทดสอบว่า นักศึกษาผู้ใหญ่กลุ่มสูงได้คะแนนจากการทดสอบมากกว่านักศึกษาผู้ใหญ่กลุ่มปานกลางและกลุ่มต่ำ โดยคะแนนรวมจากการทดสอบของนักศึกษากลุ่มปานกลางสูงกว่านักศึกษากลุ่มต่ำ ความถนัดทางการเรียน เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักศึกษาผู้ใหญ่แตกต่างกันเป็นกลุ่มสูง กลุ่มปานกลาง และกลุ่มต่ำ

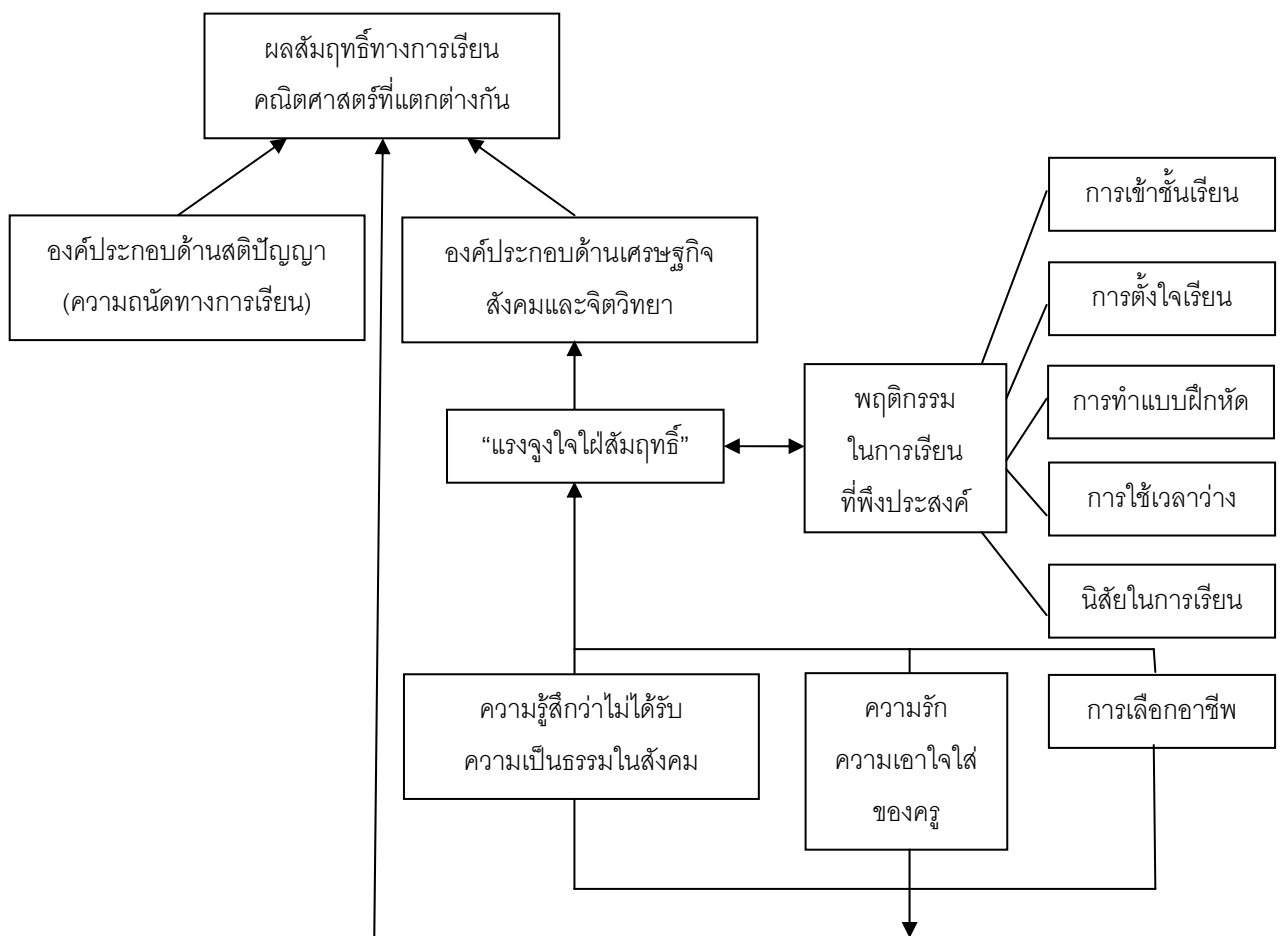
2. องค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ สังคมและจิตวิทยา ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบใหม่และเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์แตกต่างกัน นั่นคือ “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” (Achievement Motivation) กล่าวคือ จากข้อมูลนักศึกษาตั้งแต่วัยเด็กจนถึงปัจจุบัน นักศึกษาผู้ใหญ่กลุ่มสูงมีความมุ่งมั่นในการเรียน แก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อจะได้เรียนหนังสือตั้งความมุ่งหวังความสำเร็จทางการศึกษา ความสำเร็จในชีวิตของตน มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าเพื่อความสำเร็จในการเรียนมีความขยันขันแข็งมุ่งมั่นในการทำงานและการเรียน ซึ่งคุณลักษณะเช่นนี้คล้ายคลึงกับสิ่งที่ แมค เคลแลนด์ (Mc Celland) เรียกว่า “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” เมื่อนักศึกษากลุ่มสูงมี “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” สูงก็ส่งผลให้นักศึกษากลุ่มนี้มีความสนใจเรียน ทำแบบฝึกหัดด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอ ทบทวนบทเรียน สนใจที่จะแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ การกระทำเช่นนี้ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์สูงกว่านักศึกษากลุ่มต่ำที่ไม่มีลักษณะของผู้มี “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” ทางการเรียนเลย ตั้งแต่ในวัยเด็กจนถึงปัจจุบัน กล่าวคือ นักศึกษากลุ่มต่ำไม่คิดว่าความสำเร็จในชีวิตตนเองคือความสำเร็จทางการเรียนโดยคิดว่าการเรียนก็เพื่อความสนุกสนานได้พบเพื่อนมากมาย เมื่อนักศึกษากลุ่มต่ำไม่มีคุณลักษณะของผู้มี “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” ก็จะไม่สนใจการเรียน ไม่ตั้งใจเรียน ถึงแม้ว่าจะมีเวลาว่างมากกว่านักศึกษากลุ่มสูง แต่ก็ใช้เวลาเหล่านี้ในการเที่ยว เล่นการพนัน จึงทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ต่ำกว่านักศึกษากลุ่มสูง

เมื่อเปรียบเทียบนักศึกษากลุ่มปานกลางกับนักศึกษากลุ่มต่ำแล้วพบว่า นักศึกษากลุ่มปานกลางมีลักษณะของผู้มี “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” สูงกว่านักศึกษากลุ่มต่ำ กล่าวคือ นักศึกษายังมีความมุ่งมั่นที่จะเรียนหนังสือ มีความขยัน ตั้งใจเรียน ทำแบบฝึกหัดมากกว่านักศึกษากลุ่มต่ำ แต่คุณลักษณะเช่นนี้ของนักศึกษากลุ่ม

ปานกลางไม่สม่ำเสมอและมีความพากเพียรเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เท่ากับนักศึกษากลุ่มสูง จึงทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่านักศึกษากลุ่มสูงแต่สูงกว่านักศึกษากลุ่มต่ำ

นักศึกษากลุ่มสูงที่มีคุณลักษณะของผู้มี “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” สูง รวมกับความถนัดทางการเรียนที่ดีกว่านักศึกษาทุกกลุ่มอยู่แล้วย่อมส่งผลทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักศึกษาที่มี “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” ต่ำกว่าและมีความถนัดทางการเรียนต่ำกว่า

ผลการวิจัยนี้มีความสมบูรณ์เพิ่มมากขึ้น เมื่อได้ข้อค้นพบว่า ความรู้สึกไม่ได้รับความเป็นธรรมในสังคม การเลือกอาชีพที่ต้องการมีอาชีพที่มั่นคงอื่น เนื่องจากสำเร็จทางการศึกษาและความรักความเอาใจใส่ของครู สิ่งเหล่านี้จะมีความเกี่ยวพันกันและเกิดขึ้นเฉพาะกับนักศึกษากลุ่มสูง ตั้งแต่วัยเด็กถึงปัจจุบัน อาจแยกได้ 2 ประเด็นคือ ประเด็นแรกสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้อาจจะส่งผลทำให้เกิด “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” สูง ซึ่งจะมีผลต่อเนื่อง ทำให้นักศึกษากลุ่มสูงมีความตั้งใจเรียน เข้าชั้นเรียนอย่างสม่ำเสมอ ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียน ทำแบบฝึกหัดด้วยตนเอง พฤติกรรมเช่นนี้ย่อมส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในเกณฑ์ดีหรืออีกประเด็นหนึ่ง ความรู้สึกที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมในสังคม การเลือกอาชีพและความรักความเอาใจใส่ของครู อาจส่งผลโดยตรงที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดี โดยไม่ผ่านทางด้าน “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” ก็ได้ โดยสรุปเป็นแผนภูมิดังนี้

9. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาผลของการวิจัยและการอภิปรายผล ผู้วิจัยขอให้ข้อเสนอแนะสำหรับผู้สนใจในงานวิจัยนี้เป็น 2 ตอนคือ ตอนที่ 1 เป็นข้อเสนอแนะทั่วไปซึ่งเกี่ยวข้องกับผลที่ได้จากการค้นคว้าครั้งนี้ เพื่อประโยชน์สำหรับบุคคลหรือหน่วยงานที่จะนำไปเป็นแนวคิดสำหรับศึกษาเรื่องทำนองเดียวกันให้กว้างขวางยิ่งขึ้นต่อไป ตอนที่ 2 เป็นข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ผลการวิจัยพบว่า “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักศึกษาผู้ใหญ่แตกต่างกัน เมื่อนักศึกษามี “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” สูงก็จะมีผลให้มีความตั้งใจเรียน เข้าชั้นเรียนสม่ำเสมอ ทำแบบฝึกหัดด้วยตนเอง เป็นต้น ซึ่งพฤติกรรมเช่นนี้ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในเกณฑ์ดี ดังนั้น “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” จึงเป็นสิ่งสำคัญที่บุคคลที่ใกล้ชิดกับนักศึกษาควรพยายามปลูกฝังลักษณะของผู้มี “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” ให้กับนักศึกษาให้เป็นผู้ที่มีความอดทน มีความมานะพยายามในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อพบกับความสำเร็จในการเรียนและเมื่อพิจารณาถึงแหล่งที่มาของ “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” พบว่า ความรักความเอาใจใส่ของครูที่มีต่อนักศึกษาตั้งแต่วัยเด็กจนถึงปัจจุบันเป็นสาเหตุสำคัญสาเหตุหนึ่งที่ทำให้นักศึกษามี “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” สูง ดังนั้น ครูจึงเป็นบุคคลที่สำคัญมากบุคคลหนึ่งที่จะช่วยปลูกฝังคุณลักษณะของผู้มี “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” นี้

2. ผลการวิจัยยังค้นพบอีกว่า ความถนัดทางการเรียนก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาผู้ใหญ่แตกต่างกัน ดังนั้น การจัดโปรแกรมให้นักศึกษาเลือกเรียนรายวิชาต่าง ๆ ควรคำนึงถึงความถนัดของนักศึกษาเป็นหลักด้วยว่า นักศึกษามีความถนัดทางด้านใดเป็นส่วนใหญ่เพื่อช่วยให้การเรียนการสอนประสบความสำเร็จมากขึ้น จากประสบการณ์ของผู้วิจัย พบว่า ทางโรงเรียนจะเปิดวิชาที่ให้นักศึกษาเรียน โดยคำนึงถึงความพร้อมและความถนัดของครูมากกว่าวิชาที่กำหนดในหลักสูตร จึงเป็นวิชาบังคับเลือกมากกว่าวิชาเลือกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาด้วย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาครั้งนี้ ศึกษาเฉพาะนักศึกษาผู้ใหญ่ที่เรียนอยู่ในห้องเรียนเดียวกันและเรียนในโรงเรียนผู้ใหญ่สุดที่ศันเท่านั้น ตัวแปรด้านสภาพห้องเรียนและโรงเรียนจึงเหมือนกัน ดังนั้น การศึกษาครั้งต่อไป ควรจะศึกษาเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนเพื่อศึกษาว่า สภาพโรงเรียนและการเรียนการสอนของครูแต่ละห้องเรียนนั้น เป็นสาเหตุที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันหรือไม่

2. การศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรนำตัวแปรเกี่ยวกับ “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” เป็นตัวแปรตัวหนึ่งในการศึกษาเชิงปริมาณ โดยใช้สถิติในการทดสอบว่า จะได้ผลการวิจัยอย่างไรเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง “แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์” กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

เชิงอรรถ

- ¹ปฐม นิคานนท์, การศึกษานอกโรงเรียน (กรุงเทพฯ อักษรบัณฑิต, 2522) หน้า 20-21
- ²จุลพงษ์ รัตนมาศทิพย์, “การศึกษานอกโรงเรียนช่วยพัฒนาคุณภาพประชากรของประเทศ”, วารสารการศึกษา
นอกรโรงเรียน 4 มิถุนายน-กรกฎาคม, 2526.
- ³ศุภร ศรีแสน, “บทบาทของการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จกับการพัฒนาชนบท”, วารสารการศึกษาผู้ใหญ่ 96
7 มีนาคม-เมษายน, 2522.
- ⁴กองพัฒนาการศึกษานอกรโรงเรียน, กรมการศึกษานอกรโรงเรียน, “การอบรมครูการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ
ระดับ 3-4 ในกรุงเทพมหานคร”, 2523, หน้า 2 (เอกสารอัดสำเนา)
- ⁵สมทรง อัสวกุล, “ระดับการรู้หนังสือของผู้สำเร็จการศึกษาจากโครงการแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบเบ็ดเสร็จ”,
วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518, หน้า 37-45
- ⁶เขาวนิ วัลยะเพ็ชร, “เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้สำเร็จการศึกษาผู้ใหญ่ระดับที่ 3 กับผู้สำเร็จ
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ในเขตกรุงเทพมหานครปี 2518”, ปรินญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย
ศิลปากร, 2518 หน้า 97
- ⁷จรรยา สูงสว่าง, “เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาผู้ใหญ่ ระดับ 4 กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 3 ปีการศึกษา 2523 ในจังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2524, บทคัดย่อ.
- ⁸ฉวีวรรณ กิรติกร, “คณิตศาสตร์ประถมศึกษา”, วารสารคณิตศาสตร์ 45 มีนาคม-เมษายน, 2525 หน้า 282-
283
- ⁹ไพเราะ พุ่มมัน, “ความสัมพันธ์องค์ประกอบบางประการกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาคณิตศาสตร์ของ
นักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับ 4 ในจังหวัดสุพรรณบุรี”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัย
ศิลปากร, 2525 หน้า 53
- ¹⁰ต่าย เชียงฉี, “ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถภาพบางประการกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3”, ปรินญาธิการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร,
2516, หน้า 16-20

บทวิเคราะห์เชิงวิธีวิทยาการวิจัย

เมื่อครู กศน. ได้ศึกษางานวิจัยเชิงคุณภาพ เรื่อง สาเหตุที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์แตกต่างกันเป็นกลุ่มสูง กลุ่มปานกลางและกลุ่มต่ำ : การศึกษาเฉพาะกรณีของนักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับ 4 โรงเรียนผู้ใหญ่สุทัศน์ จังหวัดสุพรรณบุรี เรื่องนี้แล้ว เมื่อนำเอาวิธีวิทยาการวิจัย (research methodology) ใช้เป็นกรอบในการพิจารณางานวิจัยชิ้นนี้สามารถวิเคราะห์ (แยกแยะให้เห็นภาพ) ได้ดังนี้

1. งานวิจัยเรื่องนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพแบบประยุกต์ โดยการศึกษารายกรณี ใช้ระยะเวลาศึกษาไม่นานเหมือนงานวิจัยเชิงคุณภาพแบบดั้งเดิม ที่เรียกว่า การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาหรือการวิจัยเชิงมนุษยวิทยา ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาในการศึกษายาวนาน (ใ้ความรู้ที่ 4) แต่ไม่ว่าจะเป็งานวิจัยเชิงคุณภาพแบบประยุกต์หรืองานวิจัยเชิงคุณภาพแบบดั้งเดิม เทคนิควิธีการเก็บข้อมูลใช้เหมือนกันคือ การสังเกตและสัมภาษณ์อย่างมีส่วนร่วม ซึ่งครู กศน. สามารถศึกษาและฝึกฝนได้ จึงไม่เป็นการยากลำบากจนเกินไปนักที่ครู กศน. จะผลิตงานวิจัยเชิงคุณภาพแบบประยุกต์ขึ้นมาสักชิ้นหนึ่งเพื่อที่จะมีชิ้นงานอันดับสองและสามตามมา

2. งานวิจัยเรื่องนี้ เป็นงานวิจัยประเภทมุ่งอธิบาย (explanatory research) หรือตำราบางเล่มเรียกว่า งานวิจัยเชิงอธิบาย ดังนั้นจึงต้องดำเนินการศึกษาวิจัยเป็นขั้นตอนไป ตั้งแต่การตั้งคำถามการวิจัย การสร้างกรอบความคิดหรือกรอบทฤษฎีเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่จะทำวิจัย การตั้งสมมติฐาน การวัดตัวแปร การออกแบบการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การสุ่มตัวอย่าง การวิเคราะห์ข้อมูลและการตีความข้อมูล ซึ่งการวิจัยที่มุ่งแสวงหา “เหตุ” ของการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ (explanatory research) นั้นขั้นตอนและวิธีการมีความซับซ้อนมากกว่าการทำวิจัยแบบมุ่งพรรณนาปรากฏการณ์ (descriptive research) ต่อไปนี้จะขออภิปรายขั้นตอนดังกล่าวโดยวิเคราะห์งานวิจัยเรื่องนี้ประกอบอย่างสังเขปดังนี้

ก. การตั้งคำถามการวิจัย

การตั้งคำถามการวิจัยถือเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรกของกระบวนการทำวิจัยทั้งหมด การตั้งคำถามวิจัยเป็นส่วนแรกของ Research Methodology (วิธีวิทยาการวิจัย) เพราะถ้าหากมีการตั้งคำถามที่ไม่กระชับหรือตั้งคำถามที่ไม่ตรงประเด็น ผลงานวิจัยหรือคำตอบที่ได้รับก็จะอยู่ในลักษณะที่เรียกว่า “get the right answer to the wrong question” การตั้งคำถามการวิจัยนั้นมีสิ่งที่ควรพิจารณาที่สำคัญคือจะต้องรู้จักและเข้าใจธรรมชาติของปรากฏการณ์ที่จะทำการวิจัย (Nature of Phenomena) อย่างถ่องแท้พอสมควร เพราะปรากฏการณ์ทางสังคม (Social Phenomena) มีวงจรชีวิต (Life Cycle) ของมัน เช่น การเกิดขึ้น (Emergence) การดำรงอยู่ (Existence) การเปลี่ยนแปลง (Change) และการสูญสลาย (Death) เพราะฉะนั้นเราจะต้องมีความชัดเจนว่าช่วงใดของวงจรชีวิตของปรากฏการณ์ทางสังคมที่เราต้องการจะทำการวิจัย ยกตัวอย่างเช่น เราอาจจะสนใจเรื่อง กลุ่มอาชีพของสตรีในหมู่บ้าน ซึ่งปรากฏการณ์ที่ต้องการจะทำการวิจัยเมื่อจะตั้งคำถามเราจะต้องมีความชัดเจนว่า ช่วงใดของ “วงจรชีวิต” ของกลุ่มอาชีพสตรีที่เราจะทำการวิจัย บางคนอาจจะสนใจถามคำถามวิจัยว่า “กลุ่มอาชีพของสตรีในหมู่บ้านเกิดขึ้น (Emergence) ได้อย่างไร” มีเหตุปัจจัย (หรือตัวแปร) อะไรบ้างที่จะช่วยอธิบายปรากฏการณ์การที่เกิดขึ้นของกลุ่มอาชีพสตรีดังกล่าว

บางคนอาจจะสนใจที่จะตั้งคำถามว่า “กลุ่มอาชีพของสตรีสามารถดำรงอยู่ได้อย่างไร” (Existence) กล่าวคือ มีเหตุปัจจัยหรือตัวแปรอะไรบ้างที่เกื้อหนุนให้กลุ่มอาชีพของสตรีในหมู่บ้านดำรงอยู่ได้โดยไม่ล่มสลายไปเหมือนที่อื่น ๆ

บางคนอาจจะสนใจที่จะตั้งคำถามว่า “กลุ่มอาชีพของสตรีเปลี่ยนแปลงไปได้อย่างไร หรือเพราะเหตุใดกลุ่มอาชีพของสตรีจึงเปลี่ยนแปลงไป” (จากเดิมเมื่อเกิดขึ้นครั้งแรก) (Change) มีเหตุปัจจัยหรือตัวแปรอะไรบ้างที่จะช่วยอธิบายการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้

ในขณะที่เดียวกันอาจจะจะมีบางคนสนใจที่จะตั้งคำถามว่า “เพราะอะไรกลุ่มอาชีพของสตรีในหมู่บ้านจึงล่มสลาย (Death) ไป” มีเหตุปัจจัยหรือตัวแปรอะไรบ้างที่จะช่วยอธิบายการล่มสลายของกลุ่มดังกล่าวได้

จะเห็นได้ว่าคำถามการวิจัยแต่ละคำถามจะมีชุดของคำอธิบาย (Set of Explanation) ที่ไม่เหมือนกัน แม้จะมีความเป็นไปได้ว่าใน Set of Explanation นั้นมีตัวแปรย่อยบางตัวในแต่ละชุดซ้ำกันได้ก็ตาม

การตั้งคำถามการวิจัยที่มีความชัดเจน กระชับและสอดคล้องกับธรรมชาติของปรากฏการณ์ที่เราจะทำการวิจัยมีความสำคัญมาก

งานวิจัยจำนวนมากที่มีข้อผิดพลาดในจุดนี้และทำให้คุณภาพของงานวิจัยที่ออกมาขาดคุณค่าไปไปอย่างน่าเสียดายยิ่ง การตั้งคำถามการวิจัยที่ชัดเจนและสอดคล้องกับธรรมชาติของปรากฏการณ์จะนำไปสู่การสร้างกรอบความคิดหรือกรอบทางทฤษฎี (Conceptualization) ที่ถูกต้องสมบูรณ์ สอดคล้องกับธรรมชาติของปรากฏการณ์ที่เราจะทำการวิจัย

สำหรับงานวิจัยเรื่อง สาเหตุที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์แตกต่างกันเป็นกลุ่มสูง กลุ่มปานกลางและกลุ่มต่ำ : การศึกษาเฉพาะกรณีของนักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับ 4 โรงเรียนผู้ใหญ่สุทัศน์ จังหวัดสุพรรณบุรี โดย นางสาวเนาวรัตน์ เมฆสุทัศน์ (2526) ลักษณะโจทย์ปัญหาเป็นแบบต้องการคำอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น (explanatory question) คือ “มีสาเหตุหรือปัจจัยอะไรที่ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์มีความแตกต่างกันเป็นกลุ่มสูง กลุ่มปานกลางและกลุ่มต่ำ....” และได้้นำเอาคำถามการวิจัยมาตั้งเป็นชื่อเรื่องที่จะวิจัยด้วย ปรากฏการณ์ดังกล่าวอยู่ในวงจรชีวิต (life cycle) คือการเกิดขึ้น (emergence) ดังนั้นกรอบความคิดหรือกรอบทฤษฎี (จะเรียกว่า สมมุติฐานก็ได้) ที่จะใช้อธิบายสาเหตุดังกล่าวต้องอยู่ในวงจรชีวิตดังกล่าวด้วย

ข. การสร้างกรอบความคิดหรือกรอบทฤษฎีเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่จะทำวิจัย

การสร้างกรอบความคิดหรือกรอบทฤษฎีนี้เป็นวิธีการ (Method) ที่นักวิจัยจะต้องนำมาใช้ในการทำวิจัยประเภท Explanatory Research แต่สำหรับงานวิจัยประเภท Descriptive Research ไม่มีความจำเป็นต้องมี

การสร้างกรอบความคิดที่แท้จริงก็คือ การหา “คำอธิบาย” ในระดับแนวคิดหรือระดับทฤษฎีเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่จะทำการวิจัยนั่นเอง ถ้าการสร้างกรอบความคิดต้องการทำวิจัยก็จะเกิดผลดี มีคุณค่าหากการสร้างกรอบความคิดผิดพลาดหรือไม่สมบูรณ์ก็จะมีปัญหาที่เรียกกันว่า Specification Error ซึ่งจะทำให้ผลของการวิจัยคลาดเคลื่อนไปจากสภาพที่เป็นจริง

การที่จะสร้างกรอบแนวคิดให้ถูกต้องและสอดคล้องกับธรรมชาติของปรากฏการณ์ที่จะทำวิจัย ผู้วิจัยจะต้องเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับปรากฏการณ์ดังกล่าวอย่างดี การที่จะรู้นั้นคงหนีไม่พ้นที่จะต้องมีการอ่านเอกสารทั้งที่เป็นทฤษฎีและรายงานการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องที่จะทำการวิจัยอย่างละเอียดและทะลุปรุโปร่งพอสมควร การอ่านเอกสารและทฤษฎีไม่มากพอย่อมจะทำให้กรอบความคิดที่จะอธิบายปรากฏการณ์ในระดับทฤษฎีหรือระดับแนวคิดมีช่องโหว่มาก (Specification Error) ถ้ากรอบแนวคิดมีช่องโหว่มากงานวิจัยชิ้นนั้นก็จะมีคุณค่าด้อยลงไป

จากตัวอย่างงานวิจัยของ เนาวรัตน์ เมฆสุทัศน์ เมื่อมีคำถามการวิจัยว่า มีสาเหตุใดที่ทำให้ผลการเรียนคณิตศาสตร์ของนักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับ 4 ในโรงเรียนผู้ใหญ่สุทัศน์ จังหวัดสุพรรณบุรี มีความแตกต่างกันเป็นกลุ่มสูง กลุ่มปานกลางและกลุ่มต่ำ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบความคิดที่จะนำมาอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าว โดยพิจารณาว่ามีเหตุ-ปัจจัย (ตัวแปรต้น) อะไรบ้างที่ “น่าจะ” มีส่วนเกื้อหนุนให้นักศึกษาผู้ใหญ่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์แตกต่างกัน (ตัวแปรตาม) ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจาก

1. ความถนัดทางการเรียน
2. สภาพเศรษฐกิจของครอบครัว เช่น ความยากจนทำให้เกิดความมานะบากบั่น
3. สภาพสังคม จิตวิทยาเป็นเงื่อนไขให้ต้องดิ้นรน
4. บทบาทของครอบครัว ครู มีผลในเชิงบวก
5. แรงจูงใจที่จะดิ้นรน ต่อสู้ให้มีชีวิตการทำงานอาชีพที่ดีขึ้น มั่นคงขึ้น
6. ความรู้สึก ทัศนคติของนักศึกษาที่มีต่อการเรียนแตกต่างกันอย่างไร

ฯลฯ

สิ่งเหล่านี้เป็นคำอธิบายเชิงทฤษฎีเท่านั้น ส่วนความเป็นจริงจะเป็นเช่นไร ทำวิจัยเสร็จแล้วจึงจะรู้ว่าคำอธิบายเชิงทฤษฎีอาจจะมีส่วนถูกมากหรือมีส่วนผิดมากก็ขึ้นอยู่กับว่า เรามีความรู้มากพอที่จะหาคำอธิบายได้เพิ่มเติมครบถ้วนเพียงใด

การสร้างกรอบความคิดหรือกรอบทางทฤษฎีนี้ก็คือการระบุหาตัวแปรต้นหรือตัวแปรอิสระนั่นเอง คือจะต้องพยายามระบุให้ครบถ้วนว่ามีตัวแปรต้นอะไรบ้าง ก็ตัวที่เมื่อค่าของมันแปรผัน (Vary) ไปแล้วจะก่อให้เกิดการแปรผัน (Variation) ในตัวแปรตาม (หรือปรากฏการณ์ที่กำลังวิจัย)

บางคนอาจจะเรียกขั้นตอนตรงนี้เป็น การตั้งข้อสมมติฐาน (Hypotheses) ก็ได้เพราะความหมายก็อย่างเดียวนั่นเอง

วิธีการสร้างกรอบความคิด (Conceptualization Method) เป็นสิ่งที่จะต้องฝึกฝนมากพอสมควรและจุดนี้เป็นจุดอ่อนมากจุดหนึ่งของการทำวิจัย

ค. การวิเคราะห์ข้อมูล

เรื่องนี้เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากอีกอย่างหนึ่งในกระบวนการวิจัยเป็นประเด็นหลักในวิธีวิทยาการวิจัย (research methodology) ที่ผู้วิจัยจะต้องให้ความสำคัญเป็นอันดับถัดมาจากการสร้างกรอบความคิดเพราะการเลือกวิธีการวิเคราะห์ที่แตกต่างกัน จะมีผลต่อเนื่องไปถึงการออกแบบ วิธีการวัดตัวแปร และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนการเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วย

ผู้วิจัยคือ เนาวรัตน์ เมฆสุทัศน์ เลือกใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (qualitative data) ด้วยเหตุผลที่ว่า จากการศึกษาผลงานวิจัยเกี่ยวกับองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์ ทั้งทางบวกและทางลบ กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ที่ใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ความถนัดทางการเรียน เพศ การเข้าชั้นเรียน การฝึกอบรมของครู จำนวนครั้งที่สอบผ่านและภูมิหลังทางการศึกษา ผลการวิจัยตัวแปรเหล่านี้ พยากรณ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ได้ 31.88% ส่วนอีก 68.12% นั้น ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยตัวแปรที่เลือกมา สาเหตุอื่นที่จะอธิบายปรากฏการณ์นี้ได้อาจเป็นตัวแปรด้านเศรษฐกิจ ครอบครัว ครูผู้สอน ตัวผู้เรียน ซึ่งการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณมีข้อจำกัดในเรื่องนี้ ปัจจุบันจึงมีการนำเอาวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ ผสมผสานกับวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เรียกว่า การวิจัยแบบผสมวิธีหรือ Mixed Methods Research (ใบความรู้ที่ 9)

การวิเคราะห์ข้อมูลที่นิยมทำกันมีอยู่ 2 วิธีหลัก ๆ คือ 1) วิธีการวิเคราะห์ทางสถิติ (Statistics Analysis) และ 2) วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีได้ใช้สถิติวิเคราะห์ตัวอย่างงานวิจัยของ เนาวรัตน์ เมฆสุทัศน์ ที่ยกมาใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีได้ใช้สถิติวิเคราะห์ ขอทำความเข้าใจเรื่องนี้กับ ครู กศน. ดังนี้

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีได้ใช้สถิติวิเคราะห์ มีความหมายว่า นักวิจัยวิเคราะห์ข้อมูลมิได้ถือเอาความหมายจากตัวเลข (Numbers) แต่เพียงอย่างเดียวแต่ได้พิจารณาถึงความหมายในเชิงความรู้สึกระบบคุณค่าและความหมายเชิงวัฒนธรรมของข้อมูลที่เกี่ยวข้องได้มาตีความอย่างเข้าอกเข้าใจในข้อมูลหรือแหล่งข้อมูล (Interpretive Understanding)

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลในลักษณะนี้จะใช้กับข้อมูลที่ไม่สามารถวัดออกมา ค่าที่เป็นตัวเลขจริง (Real Number) เช่น ข้อมูลที่เป็นความรู้สึก ข้อมูลที่เป็นคุณลักษณะหรือที่เรียกกันว่าเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data)

การเลือกใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลวิธีนี้ ผู้วิเคราะห์จะต้องเป็นผู้มีความรู้ในบริบทของข้อมูลเป็นอย่างดี มีความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรมและระบบคุณค่าของชุมชนหรือของกลุ่มคนที่ให้ข้อมูลเป็นอย่างดี การตีความจึงจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ถ้าผู้วิเคราะห์ข้อมูลใช้มาตรฐานทางระบบคุณค่าของตนเอง ใช้วัฒนธรรมของตนเองเป็นแนวทางในการตีความข้อมูลอาจจะผิดพลาดได้มาก

เนาวรัตน์ เมฆสุทัศน์ ผู้วิจัยได้พยายามตีความข้อมูลให้ไปถึงความรู้สึก ระบบคุณค่าและความหมายเชิงวัฒนธรรม สอดแทรกในการวิเคราะห์ตีความข้อมูลที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการไว้ทุกขั้นตอน เช่น กล่าวว่า “นักศึกษาผู้ใหญ่กลุ่มสูง มีปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว มีฐานะยากจน แต่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ สูงกว่านักศึกษากลุ่มต่ำก็เนื่องมาจากสาเหตุที่สำคัญคือ ความรู้สึกที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมในสังคมและรู้สึกว่าถ้าจะมีอาชีพอันมั่นคงได้ต้องประสบผลสำเร็จทางการศึกษา...” (หน้า 84) เป็นต้น

ง. วิธีการออกแบบการวิจัย (Research Design)

การเลือกใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลจะส่งผลต่อการออกแบบการวิจัยอยู่มากทีเดียว เช่น ถ้าเราเลือกวิธีการวิจัยแบบใช้วิธีการทางสถิติ เราอาจจะมีทางเลือกสำหรับการออกแบบการวิจัยอยู่ 3 แบบหลัก ๆ คือ

1. การออกแบบการวิจัยแบบทดลอง (Pure-Experimental Design)
2. การออกแบบการวิจัยแบบกึ่งทดลอง (Semi-Experimental Design)
3. การออกแบบการวิจัยแบบธรรมชาติ (Non-Experimental Design)

นักวิจัยเลือกการออกแบบการวิจัยในลักษณะหนึ่งลักษณะใดใน 3 แบบนี้ก็ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นสำคัญ แต่ในที่นี้จะไม่กล่าวถึงรายละเอียดเพราะมีตำราให้ศึกษาค้นคว้ามากมายอยู่แล้ว

การออกแบบทั้งสามประการนี้เป็นการวิจัยที่เลือกเอาการวิเคราะห์ข้อมูลแบบใช้วิธีการทางสถิติแต่ถ้าเป็นการวิจัยแบบเลือกวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบไม่ใช้สถิติวิเคราะห์หรือข้อมูลเชิงคุณภาพนั้น การออกแบบมีอยู่ 2 ชนิดคือ

1. One-case longitudinal study design ซึ่งเป็นการเลือกศึกษาปรากฏการณ์ในพื้นที่เดียวกันหรือกลุ่มเดียวกัน แต่มีการติดตามคุณลักษณะพลวัต (Dynamism) ของข้อมูลและตัวแปรเป็นระยะเวลา ยาวนาน (over time) การออกแบบในลักษณะนี้เป็นที่นิยมของนักมนุษยวิทยา
2. Multi-site (case) study design การออกแบบในลักษณะนี้จะใช้กรณีศึกษามากกว่าหนึ่งพื้นที่หรือมากกว่าหนึ่งกรณี เป็นการศึกษาคงเปรียบเทียบเพื่อจะช่วยให้มั่นใจ (validate) ข้อมูลซึ่งจะทำให้การใช้เวลาในการเก็บรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูลน้อยกว่าการออกแบบประเภทแรก

งานวิจัยของ เนาวรัตน์ เมฆสุทัศน์ ออกแบบการวิจัยแบบ Multi-site (case) study design โดยใช้กรณีศึกษาเป็นนักศึกษาผู้ใหญ่ 9 คน แบ่งเป็นกลุ่มสูง 3 คน กลุ่มปานกลาง 3 คน และกลุ่มต่ำ 3 คน ช่วงเวลาในการเก็บข้อมูล 16 เดือน ระหว่างกุมภาพันธ์ 2556 ถึงพฤษภาคม 2557 และใช้การออกแบบการวิจัยแบบตัดขวาง (cross-sectional design) ให้ความสนใจประวัติความเป็นมาของนักศึกษา ตลอดจนให้ความสนใจทุกสิ่งทุกอย่างที่พยายามกำหนดไว้ในกรอบความคิด (ดูได้จากแผนภูมิ หน้า 84)

นอกจากนี้ยังต้องมีการควบคุมตัวแปรในการศึกษาเปรียบเทียบ ตามหลักของการออกแบบลักษณะ Multi-site (case) study design ดังที่ผู้วิจัยได้ทำการควบคุมตัวแปรด้านอายุ เพศ สภาพการทำงาน และตัวแปรด้านพื้นฐานการศึกษาที่มีมาก่อนเข้าเรียนการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ระดับ 4 โดยระบุเป็นเกณฑ์และเหตุผลในการเลือกกรณีศึกษาไว้ที่ หน้า 74

จ. การเลือกกลุ่มตัวอย่างหรือกรณีศึกษา

วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างหรือกรณีศึกษาก็มีผลมาจากเลือกวิเคราะห์ข้อมูลและการออกแบบการวิจัย ซึ่งนักวิจัยจะต้องระมัดระวังให้มากเช่นกัน เพราะว่าวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างจะต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของวิชาสถิติในกรณีที่จะเลือกใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการทางสถิติ ถ้าเลือกวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (ไม่ใช้สถิติวิเคราะห์) การเลือกกรณีศึกษาก็จะต้องสอดคล้องกับการออกแบบการวิจัยเช่นกัน

ตัวอย่างงานวิจัยที่ยกมาเลือกที่จะศึกษากรณีศึกษาที่โรงเรียนผู้ใหญ่อุทิศ จังหวัดสุพรรณบุรี เพียงโรงเรียนเดียวเพราะอยู่ใกล้บ้านผู้วิจัยและผู้วิจัยมีความสนิทสนมคุ้นเคยกับอาจารย์ที่สอนในโรงเรียนแห่งนี้หลายคน ทำให้ผู้วิจัยสามารถใช้วิธีการที่จะเข้าไปสู่ส่วนที่เขาปิดบังอำพราง (Back Region) เพื่อให้ได้ซึ่งส่วนลึกของสิ่งที่ศึกษา (insider's view) ซึ่งมีขั้นตอนสำคัญคือ สร้างความสนิทสนม คุ้นเคย (build rapport) ค้นหาผู้ให้ข่าวสำคัญ (key informant) และสัมภาษณ์อย่างลึกซึ้งและการตะล่อมกลุ่ม (indepth interview and probing) (แนวตอบใบงานที่ 3 ข้อ 2 หน้า 58-61) และหลักการ 3 ประการดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมาเขียนพรรณนาให้เห็นรูปธรรม ในหัวข้อ 4.1 การเลือกกรณีศึกษา (หน้า 72)

แต่การออกแบบการวิจัยเชิงคุณภาพแบบ Multi-site (case) study design นั้นต้องเลือกกรณีศึกษาที่เป็นโรงเรียนเพิ่มขึ้นเพื่อจะได้มองเห็นตัวแปรอิสระมากขึ้น ตลอดจนทราบถึงกลไกการทำงานของตัวแปรเหล่านั้นนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่าตัวแปรร่วม (common variable) มีอะไรบ้างและตัวแปรเฉพาะ (unique variable) คืออะไร ตัวแปรเหล่านี้ทำงานอย่างไรบนเงื่อนไขอะไรจึงเป็นผลให้ เพราะเหตุใดตัวแปรตาม (Dependent Variable) จึงมีความแปรปรวน (Variation) ในตัวอย่างที่ยกมา ตัวแปรตามคือ นักศึกษาผู้ใหญ่ที่มีผลการเรียนระดับสูง ปานกลางและต่ำ และในเรื่องการเพิ่มกรณีศึกษา (ที่เป็นโรงเรียนผู้ใหญ่) เนาวรัตน์ เมฆสุทัศน์ ได้ให้เป็นข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป (หน้า 85)

ฉ. การวัดตัวแปร (Operationalization of Variables)

การวัดตัวแปรก็มีผลมาจากการเลือกวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ถ้าเลือกการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการทางสถิติ การวัดตัวแปรก็ต้องเป็นการวัดเชิงปริมาณ (Quantitative Measurement) กล่าวคือตัวแปรจะถูกตีค่าเป็นตัวเลข (Numbers) ซึ่งการวัดตัวแปรนี้ก็มีวิธีวัดหลายแบบ เช่น แบบ Interval Scale, Nominal Scale, Ordinal Scale และ Ratio Scale เป็นต้น

ในเมื่อตัวอย่างงานวิจัยที่ยกมาเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ (qualitative data) การวัดค่าตัวแปรออกมาเป็นตัวเลขจึงไม่จำเป็นต้องทำ แต่เป็นการให้ “ความหมาย” (meaning) กับข้อมูล เช่น “....ทง กล่าวว่ เวลาอาจารย์หันมาทางผมผมก็แก้งก้มลงเขียนอะไรเล่น ผมไม่เคยจดงานหรือทำแบบฝึกหัดเลย” ความหมาย (meaning) ของข้อมูลตรงนี้ตีความได้ว่า นักศึกษากลุ่มต่ำ ไม่คิดว่าความสำเร็จทางการศึกษาคือความสำเร็จในชีวิต จึงมิได้สนใจเรียนพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นคือ ไม่ทำแบบฝึกหัดหรือทบทวนบทเรียนเลย เป็นต้น โปรดอ่านตัวอย่างและพิจารณาให้เห็นภาพ “การให้ความหมาย” ข้อมูล

ช. การเก็บและรวบรวมข้อมูล

ในการทำวิจัย การเก็บและรวบรวมข้อมูลเป็นขั้นตอนที่สำคัญมากขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการทั้งหมด การเก็บและรวบรวมข้อมูลนั้นจะส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของผลการวิจัยเป็นอย่างมาก เพราะถ้าหากวิธีการเก็บและรวบรวมข้อมูลมีลักษณะที่ไม่ถูกต้องเหมาะสมกับชนิดและแหล่งของข้อมูลแล้วโอกาสที่จะได้ข้อมูลตรงกับความเป็นจริงได้ยาก

ในการเก็บและรวบรวมข้อมูลนั้น สิ่งที่นักวิจัยพึงตระหนักประการต้นก็คือ แหล่งข้อมูล (sources of data) ซึ่งนักวิจัยจะต้องพิจารณาว่า ข้อมูลที่ตนต้องการนั้น แหล่งข้อมูลใดที่จะน่าเชื่อถือมากที่สุด และจะใช้วิธีการเก็บและรวบรวมแบบไหนจึงจะเหมาะสมที่สุด แหล่งข้อมูลเพื่อการวิจัยนั้นพอจะแบ่งออกเป็น 3 แหล่งหลัก ๆ คือ

1. **คน** คนจะเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญที่นักวิจัยสามารถจะเก็บรวบรวมข้อมูลที่ตนต้องการได้ไม่ว่าจะใช้วิธีการเก็บรวบรวมด้วยวิธีการให้กรอกแบบสอบถาม (questionnaire) หรือด้วยวิธีการสัมภาษณ์ ตลอดจนการสังเกตพฤติกรรมเพราะฉะนั้น นักวิจัยจะต้องพิจารณาให้รอบคอบว่า คนคนไหนที่จะเป็นผู้ให้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือมากที่สุดแก่นักวิจัย เพราะว่ามีบ่อยครั้งนักวิจัยมักจะเลือกคนที่มีตำแหน่งหน้าที่ไม่ว่าจะในชุมชน หรือในองค์กรที่นักวิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลโดยเชื่อว่าผู้ที่ทำหน้าที่นั้น ๆ จะเป็นแหล่งข้อมูลที่ดีที่สุดของนักวิจัย ผู้เขียนขอให้ข้อสังเกตว่า ความเชื่อดังกล่าวมีโอกาสผิดได้มากทีเดียวเพราะมีอยู่บ่อยครั้งที่ข้อมูลซึ่งนักวิจัยต้องการแต่ผู้มีตำแหน่งเหล่านั้นไม่รู้หรือรู้ไม่จริง

2. **เอกสาร** สิ่งพิมพ์และสื่อรูปแบบอื่น ๆ เช่น วิทยุเทป รูปภาพ แผนที่ ฯลฯ ซึ่งนักวิจัยสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลที่ตนต้องการได้จากแหล่งข้อมูลประเภทนี้ได้ด้วย การอ่านและวิเคราะห์เพื่อตัดสินใจว่า ข้อมูลนั้น ๆ มีความเชื่อถือได้มากน้อยเพียงใด ในบางครั้งข้อมูลเอกสาร (หรือสิ่งพิมพ์ในรูปแบบอื่น) อาจจะเป็นแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือกว่าแหล่งข้อมูลประเภทคนด้วยซ้ำ

3. **บริบททางสังคม (Social Context)** แหล่งข้อมูลประเภทนี้เป็นลักษณะกว้าง ๆ ของบริบททางสังคมที่มีปรากฏการณ์ทางสังคมซึ่งนักวิจัยกำลังทำวิจัยอยู่เกิดขึ้น นักวิจัยสามารถที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลที่ตนต้องการได้จากแหล่งข้อมูลประเภทนี้ด้วยวิธีการสังเกต (observation) เป็นหลักเพราะฉะนั้นนักวิจัยจะต้องเป็นผู้ที่มีความไว (sensitivity) ต้องการมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในบริบททางสังคมนั้น หากข้อมูลเชิงบริบท (contextual data) หลุดหายไปอาจจะทำให้นักวิจัยไม่สามารถหาคำตอบหรือคำอธิบายถึงปรากฏการณ์ทางสังคมที่กำลังวิจัยอยู่ได้ชัดเจน

จากการศึกษาวิเคราะห์บทคัดย่องานวิจัยทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ที่สำนักงาน กศน. ได้รวบรวมไว้ในช่วงปี พ.ศ. 2546-2552 พบว่า **แหล่งข้อมูลที่นักวิจัยใช้มากที่สุดคือ คน และวิธีการที่นิยมมากที่สุดคือ การกรอกแบบสอบถาม** จะมีการใช้วิธีการสัมภาษณ์รองลงมาและวิธีการสังเกตนั้นยังใช้กันไม่แพร่หลายนัก

ในกรณีตัวอย่างงานวิจัยของ เนาวรัตน์ เมฆสุทัศน์ ที่ยกมาในภาคผนวกนี้ นักวิจัยได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลกับ “คน” หลายรูปแบบ ตั้งแต่การใช้แบบทดสอบวัดความถนัดทางการเรียน สืบประวัตินักศึกษาอย่างละเอียดจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษาผู้ใหญ่ ได้แก่ เพื่อน ครู นายจ้าง ญาติ พี่น้อง การให้เขียนเรียงความ การสังเกต การพูดคุย เข้าร่วมกิจกรรมกับนักศึกษาผู้ใหญ่ (แล้วนำเอามาเขียนพรรณนาอย่างละเอียดในหัวข้อ การเก็บรวบรวมข้อมูล (หน้า 75-77) ตรงนี้คือ วิธีการเขียนบ่งบอกวิธีการเก็บข้อมูลของการวิจัยเชิงคุณภาพ แสดงถึงจริยธรรมของนักวิจัยตามไปด้วย

การศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยใช้ทั้งเอกสารแสดงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ของนักศึกษาผู้ใหญ่เพื่อพิจารณาเลือกกรณีศึกษาและอ่านเรียงความของนักศึกษาที่บ่งบอกถึงประวัติส่วนตัว

ที่อยู่อาศัย อาชีพผู้ปกครอง ความสัมพันธ์ในครอบครัว อาชีพของนักศึกษาแล้วใช้ข้อมูลดังกล่าวกำหนดประเด็นคำถามแล้วกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (identify key information) เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลต่อไป (หน้า 72 ข้อ 4.1.4)

บริบททางสังคม (Social context) บริบททางสังคมตามทัศนะของผู้เขียนแล้วคือ การตั้งคำถามกว้าง ๆ ว่าสภาพต่าง ๆ (เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม สุขภาพ ศาสนา ฯลฯ) รอบตัวนักศึกษาผู้ใหญ่ที่เป็นกรณีศึกษานั้นมีอิทธิพลทำให้ผลการเรียนคณิตศาสตร์แตกต่างกันอย่างไรอาจตีความแคบ ๆ เพื่อใช้มุ่งมองปรากฏการณ์ตามตัวอย่างที่ยกมาคือ สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยให้บุคคลต้องประพฤติปฏิบัติตาม เช่น ค่านิยม ความคิด ประเพณี เจตคติและความสนใจของบุคคล เป็นต้น เนาวรัตน์ เมฆสุทัศน์ ใช้กรอบความคิดที่ว่านักศึกษาผู้ใหญ่ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี มีผลให้สนใจการเรียนมากขึ้นเพื่อดิ้นรนไปสู่การมีอาชีพ/ชีวิตที่ดีต่อไปในอนาคต จึงมีการตั้งรางวัล “เรียนดีแต่ยากจน” กันขึ้นมา ในขณะที่เดียวกันนักศึกษาผู้ใหญ่ที่มีฐานะดี อาจจะเรียนดีหรือไม่ดีก็ได้ ต้องไปหาข้อมูลแล้วนำมาตีความไม่ให้ข้อมูลเชิงบริบทหลุดหายไป

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

นายประเสริฐ หอมดี
นางนาถยา ผิวมันกิจ

ผู้อำนวยการสถาบัน กศน. ภาคเหนือ
รองผู้อำนวยการสถาบัน กศน. ภาคเหนือ

ผู้รวบรวมและเรียบเรียง

นายนิรันดร์ ยงไสว

ครูชำนาญการพิเศษ

วิเคราะห์และวิพากษ์

นางสาวประภาภรณ์ คำโอภาส

ผู้อำนวยการ กศน. อำเภอแม่ื่อน จังหวัดเชียงใหม่

นางศรียรรณ ทาวงศ์มา

นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ

ศูนย์พัฒนาอนามัยบนพื้นที่สูง

นางสาวพจนีย์ สวัสดิ์รัตน์

ครูชำนาญการพิเศษ กศน. อำเภอเมืองกำแพงเพชร

นายนวัช เรืองชัยภูมิ

ครู กศน. ตำบลนาบ่อคำ อ.เมือง จ.กำแพงเพชร

ผู้พิมพ์

นางมุกดา ภูตาสีบ

เจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูล

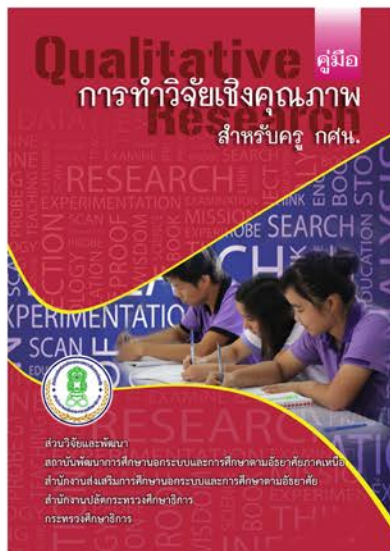
นางทัศนีย์ เปี้ยปลุก

เจ้าหน้าที่ธุรการ

ออกแบบปก

นายเสถียรพงศ์ ใจเย็น ครูผู้ช่วย

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์ สถาบัน กศน. ภาคเหนือ อ.เมืองลำปาง จ.ลำปาง 52100

คู่มือการทำวิจัยเชิงคุณภาพ สำหรับครู กศน.

เอกสารวิชาการลำดับที่ ๐๑๖/๒๕๕๘

สถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยภาคเหนือ
สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย
สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ

พิมพ์ที่ : สถาบัน กศน.ภาคเหนือ
ออกแบบปก : เสถียรพงศ์ ใจเย็น